

Rekenkameronderzoek

Erfgoedbeleid gemeente Oldambt

april 2026

Rekenkamer van de gemeente Oldambt:
Elias de Haan (voorzitter)
Thijs de Zee
Claudia Heijnen

Onderzoeker Hatzō Producties:
Haedewych van Kampen

Foto op de omslag: Fotograaf Otto Brinkkemper, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, nummer LAAT-rm19-521771

Inhoudsopgave

Vooraf	2
Samenvatting	3
Hoofdstuk 1 Inleiding	4
1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek	4
1.2 Onderzoeksaanpak: afbakening en methode	4
1.3 Leeswijzer	5
Hoofdstuk 2 Erfgoed van de gemeente Oldambt in perspectief	6
<i>Samenvatting</i>	6
2.1 Inleiding	7
2.2 Materieel onroerend erfgoed in de gemeente Oldambt	7
Hoofdstuk 3 Het erfgoedbeleid van de gemeente Oldambt	14
<i>Samenvatting</i>	14
3.1 Inleiding	15
3.2 Beleid	15
3.2.1 Landelijk beleid	15
3.2.2 Provinciaal beleid	15
3.2.3 Gemeentelijk beleid	16
3.3 Instrumenten	18
3.4 Financiële middelen	18
3.5 Menskracht	21
Hoofdstuk 4 Resultaten Uitvoering wettelijke taken – benchmark	24
<i>Samenvatting</i>	24
4.1 Inleiding	24
4.2 Uitvoering wettelijke taken	25
4.3 Bereikte doelen	26
4.4 Samenwerking	33
4.5 Betrokkenheid van de gemeenteraad	36
Hoofdstuk 5 Uitvoering wettelijke taken – benchmark	37
<i>Samenvatting</i>	37
5.1 Inleiding	38
5.2 Context van de vergelijking	39
5.3 Uitvoering wettelijke taken	40
5.4 Vergelijking financiële middelen	44
Hoofdstuk 6 Bestuur en politiek	50
<i>Samenvatting</i>	50
6.1 Inleiding	50
6.2 Het dagelijks bestuur	51
6.3 De gemeenteraad	51
Bijlage 1: Normenkader	54
Bijlage 2: Overzicht beleid	55
Bijlage 3: Beschrijving instrumenten erfgoedbeleid	63
Bijlage 4: Uitvoering wettelijke taken – vergelijkend overzicht	67
Bijlage 5: Overzicht baten en lasten ‘cultureel erfgoed’ gemeente Oldambt	69
Bijlage 6: Bronnen	70

Vooraf

De gemeente Oldambt wordt gekenmerkt door een weids polderlandschap met grootschalige akkerbouw, dijken en een gevarieerde bebouwing waaraan het verschil in rijkdom is af te lezen. Het gebied kent enorme statige Oldambtster herenboerderijen uit de tijd van de Graanrepubliek, maar ook borgen, kerken, monumentale fabrieken, molens, sluizen en arbeiderswoningen. Dit erfgoed geeft de streek haar eigen karakter en identiteit.

De bouwstijlen, materialen, technieken en vormen reflecteren de geschiedenis van de streek. Tijden van voorspoed en welvaart, of van armoede en schaarste, de manieren waarop de bewoners overleefden, de strijd tegen het water en de wind, de grondsoort – dat alles is af te lezen aan de bebouwing. Erfgoed geeft het gebied karakter, sfeer, schoonheid en herkenbaarheid. Mensen voelen zich er thuis, op hun plek, verbonden met de geschiedenis en met de mensen die er vóór hen woonden en werkten. In die zin draagt erfgoed bij aan het welbevinden en welzijn van mensen.

De gemeente heeft verschillende taken en verantwoordelijkheden op het gebied van erfgoed. Welke zijn dat en hoe heeft de gemeente Oldambt in de afgelopen jaren gezorgd voor haar erfgoed?

Foto: ZO Groningen

Samenvatting

De gemeente Oldambt bezit veel erfgoed: 211 rijksmonumenten, 8 gemeentelijke monumenten, 1319 karakteristieke panden en diverse archeologische en groene monumenten. Een deel van deze gebouwen verkeert in matige of slechte staat, vooral boerderijen en archeologische monumenten.

Het erfgoedbeleid van de gemeente is uitgebreid en doordacht, maar verspreid over veel losse documenten. Daardoor is het beleid niet altijd duidelijk of bekend bij medewerkers. Belangrijke doelen zijn onder andere:

- bescherming van karakteristieke panden,
- erfgoed zichtbaar en beleefbaar maken,
- erfgoed verbinden met toerisme en economie,
- behoud en herbestemming van boerderijen.

De gemeente heeft te weinig personeel om alle taken goed uit te voeren. Vaak moet ad hoc gewerkt worden en wordt externe hulp ingeschakeld. Oldambt geeft relatief veel geld uit aan erfgoed, vergeleken met andere gemeenten, maar heeft ook meer baten. De termijnen waarop middelen beschikbaar komen lopen vaak niet parallel aan de begrotings- en beleidscyclus wat het lastig maakt om toezeggingen te doen.

De uitvoering van het beleid laat een gemengd beeld zien. Er zijn successen, zoals het Boerderijenprogramma en de bescherming van karakteristieke panden. Tegelijk zijn er knelpunten, bijvoorbeeld de staat van het erfgoed in Winschoten en lange procedures rond bestemmingsplanwijzigingen voor herbestemming.

Evaluatie van het beleid ontbreekt, waardoor de effectiviteit niet goed kan worden vastgesteld. De gemeenteraad krijgt alleen informatie wanneer daar aanleiding toe is.

Hoofdstuk 1

Inleiding

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

De verantwoordelijkheid voor het behoud van erfgoed is belegd bij de eigenaren maar ook bij meerdere overheidsinstanties, waaronder Rijk, provincies en gemeenten. De gemeente is verantwoordelijk voor het toezicht op de instandhouding van werelderfgoed, rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, karakteristieke objecten, beschermde stads- en dorpsgezichten en archeologische monumenten. Ook is zij bevoegd gezag voor het verlenen van omgevingsvergunningen voor gebouwd erfgoed.

De aanleiding voor dit onderzoek is de behoefte aan informatie van enkele fracties van de gemeenteraad van de gemeente Oldambt over het gevoerde erfgoedbeleid. Onder meer de motie (2024) over de voorgenomen sloop van karakteristieke panden aan de Sint Vitusstraat in Winschoten en de daarmee samenhangende vragen en debatten in de raad hebben geleid tot zorgen over het erfgoedbeleid. Ook was er in 2024 landelijke media-aandacht voor de slechte staat van grote Oldambtster boerderijen. Voor de rekenkamer is dit reden geweest om dit onderzoeksthema te agenderen.

Het doel van het onderzoek is om de gemeenteraad inzicht te geven in de stand van zaken van het gemeentelijke erfgoedbeleid, zowel wat betreft de wijze waarop dit is vormgegeven als wat betreft de doelmatigheid en doeltreffendheid.

1.2 Onderzoeksaanpak: afbakening en methode

Dit onderzoek beperkt zich tot *materieel onroerend erfgoed*. Onder *materieel* cultureel erfgoed vallen o.a. gebouwen (bijvoorbeeld Rijksmonumenten), voorwerpen in musea, archieven, archeologische vondsten maar ook bepaalde landschappen. De daaraan verbonden gebruiken, gewoonten en verhalen zijn *immaterieel* cultureel erfgoed, zoals bijvoorbeeld de Adrillenmarkt.

Binnen het materieel erfgoed wordt onderscheid gemaakt tussen *onroerend* en *roerend* erfgoed. *Onroerend* erfgoed is grondgebonden, dus bijvoorbeeld landschappen, bruggen, kerkgebouwen, woonhuizen, monumentale boerderijen en bouwkundig erfgoed, maar ook groen erfgoed zoals parken. Het Waddengebied, inclusief de Dollard, dat de status van werelderfgoed heeft, is niet meegenomen in dit onderzoek.

De hoofdvraag van het onderzoek is:

Heeft de gemeente Oldambt een toetsbaar cultureel erfgoedbeleid en welke instrumenten worden ingezet om dit beleid uit te voeren en te controleren?

Onder het begrip ‘toetsbaar’ vallen ook de begrippen ‘doelmatig’ en ‘doeltreffend’. Onderzocht is of de uitvoering van het beleid efficiënt is verlopen en of de beoogde effecten ook daadwerkelijk zijn behaald. Daarnaast is in het onderzoek ook gekeken naar de rechtmatigheid van het erfgoedbeleid van de gemeente, namelijk of de uitvoering voldoet aan de wettelijke kaders en regelgeving.

De hoofdvraag is uitgesplitst in zes deelvragen:

1. Hoe ziet de culturele infrastructuur van Oldambt eruit en hoe verhoudt deze zich tot enerzijds vergelijkbare gemeenten en anderzijds tot de buurgemeenten?
2. Wat is het cultureel erfgoedbeleid van Oldambt en welke instrumenten en middelen worden gebruikt om het beleid vorm te geven?
3. Hoe verhouden dat beleid en die voorzieningen zich tot andere noordelijke gemeenten?
4. Wat is het effect van het tot nu toe gevoerde beleid?
5. Hoe wordt met externe partijen samengewerkt en hoe effectief is dat om het beleid in resultaat om te zetten?
6. In hoeverre passen het cultureel erfgoedbeleid en het niveau van culturele voorzieningen in Oldambt bij een gemeente van deze omvang (en welke consequenties heeft dat)?

Door middel van bureauonderzoek en gesprekken met medewerkers zijn het erfgoedbeleid en de beleidsdoelen op het gebied van materieel onroerend in kaart gebracht. Daarnaast is onderzocht hoeveel middelen hiervoor beschikbaar zijn gesteld en welke instrumenten – waaronder ook samenwerkingsstructuren – zijn ingezet. Ook is geïnventariseerd wat het materiële onroerende erfgoed van de gemeente Oldambt precies behelst. Vervolgens zijn de opzet en uitvoering van het erfgoedbeleid van de gemeente Oldambt vergeleken met dat van de gemeenten Hogeveen, Kerkrade en Westerkwartier. Criteria voor het kiezen van referentiegemeenten waren:

1. Vergelijkbare context: een factor die invloed heeft op het materiële onroerende erfgoed is de problematiek rond schadeherstel en versterking;
2. Vergelijkbare samenstelling/omvang qua aantal inwoners, financiële situatie, omvang en verhouding verstedelijkt gebied en plattelandsgebied.

Vervolgens is informatie verzameld over de effecten van het tot nu toe gevoerde beleid en over de samenwerking met externe partijen. In overleg zijn zeven samenwerkingspartners gekozen om te interviewen. Het uitgangspunt daarbij was de uitvoering van erfgoedbeleid en de doeltreffendheid daarvan en nadrukkelijk geen ‘tevredenheidsonderzoek’.

De wettelijke taken van de gemeente, de vastgestelde beleidskaders en de in het werkveld gebruikelijke opvattingen vormen het normenkader waaraan de bevindingen van dit onderzoek getoetst zijn. Bijlage 1 bevat een beschrijving van het normenkader.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een overzicht van het materiële onroerende erfgoed in de gemeente Oldambt. In Hoofdstuk 3 wordt een beknopte beschrijving gegeven van het beleid op het gebied van materieel onroerend erfgoed op landelijk en provinciaal niveau voor zover dat relevant is voor het erfgoedbeleid van de gemeente Oldambt. Vervolgens zijn de beleidsdoelstellingen van de gemeente Oldambt op het gebied van materieel onroerend erfgoed in kaart gebracht, zoals deze zijn geformuleerd in verschillende beleidsdocumenten. Daarna volgt een beschrijving van de instrumenten, de financiële middelen en de menskracht die de gemeente heeft om het beleid uit te voeren. In Hoofdstuk 4 komen de uitvoering van het beleid, de behaalde resultaten, de samenwerking met partners en de betrokkenheid van de gemeenteraad aan de orde. In Hoofdstuk 5 wordt de gemeente Oldambt vergeleken met drie andere gemeenten. Het zesde hoofdstuk beschrijft de bestuurlijke en politieke aspecten van het onderzoeksthema.

Hoofdstuk 2

Erfgoed van de gemeente Oldambt in perspectief

Samenvatting van dit hoofdstuk

Dit hoofdstuk schetst het huidige beeld van het materieel onroerend erfgoed in de gemeente Oldambt. Per erfgoedcategorie wordt aangegeven welke objecten het betreft, welke aantallen bekend zijn en welke gegevens beschikbaar zijn over type en staat van onderhoud. Het overzicht vormt daarmee een feitelijke basis voor beleidskeuzes, prioritering en monitoring.

De gegevensbasis is het sterkst voor rijksmonumenten. Op peildatum 2024 gaat het om 211 gebouwde rijksmonumenten; vooral boerderijen en woningen. In de monitor “De Staat van Groningen” (laatst beschikbare cijfers uit 2020) valt Oldambt op met 19% rijksmonumentale objecten in matige of slechte staat. Voor gemeentelijke monumenten en karakteristieke objecten zijn de cijfers deels in beweging, omdat aanwijzingen en verwerking in plan- en registratiesystemen tijd kosten. Begin 2024 had Oldambt vijf gemeentelijke monumenten (in maart 2026 waren dat er acht) en 1.390 karakteristieke objecten. Van de 460 karakteristieke objecten die in 2021 in de provinciale monitor waren opgenomen, was circa 14% in matige of slechte staat.

Bij archeologie en groen is sprake van extra onzekerheid. Volgens de Erfgoedmonitor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft Oldambt één archeologisch rijksmonument; daarnaast noemt de provinciale monitor 69 door de gemeente aangewezen archeologische objecten, waarvan meer dan de helft in matige of slechte staat verkeert. De gemeente heeft 11 groene rijksmonumenten benoemd, maar de lijst is mogelijk niet compleet en er zijn geen gegevens over de staat van onderhoud.

Kernpunten voor de raad

- De informatiepositie verschilt per erfgoedcategorie: rijksmonumenten zijn goed gedocumenteerd; bij andere categorieën zijn gegevens (deels) verouderd, onbekend of nog niet volledig verwerkt in monitors en planregistraties.
- Rijksmonumenten: 211 gebouwde rijksmonumenten (peildatum 2024). In 2020 was 19% van de rijksmonumentale objecten in matige of slechte staat; dit ligt boven de rijksbrede beleidslijn (maximaal 10% restauratievoorraad).
- Gemeentelijke monumenten: acht gemeentelijke monumenten (maart 2026). Het aanwijzingsbeleid is terughoudend en reactief.
- Karakteristieke objecten: 1.390 aangewezen objecten¹ (begin 2024). Dit is de grootste categorie en vraagt om doordacht en controleerbaar beleid.
- Archeologie en groen: bij archeologische monumenten verkeert meer dan de helft in matige of slechte staat. Voor groene rijksmonumenten ontbreken onderhoudsgegevens; dit vergroot het risico op sluipende achteruitgang.

Gebruik van dit hoofdstuk: als nulmeting voor prioritering, programmering van onderhoud/restauratie, inzet van subsidies en afspraken over periodieke actualisatie van data en monitoring.

¹ Op de website van de gemeente Oldambt is aangegeven dat er ca. 1000 karakteristieke objecten zijn. In het onderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens van de backoffice van de erfgoedmonitor van de provincie Groningen. Daarnaast is er een verschil tussen ‘objecten’ en ‘panden’. Een monument kan immers uit 1 object bestaan, een huis, maar kan ook uit meerdere objecten bestaan, zoals een borg met een hekwerk en een waterpomp enz. Begin 2024 waren er in de gemeente Oldambt 1390 karakteristieke objecten, waarvan 1319 karakteristieke panden.

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk is in kaart gebracht welk materieel onroerend erfgoed de gemeente Oldambt heeft. Het gaat om zowel monumenten die door het rijk zijn aangewezen (zoals rijksmonumenten), als om monumenten en cultuurhistorisch waardevolle objecten die door de gemeente zijn aangewezen (zoals gemeentelijke monumenten of karakteristieke panden).

Doel en afbakening

Het overzicht dient twee doelen. Ten eerste biedt het een feitelijke basis voor de beleidsvorming: welke erfgoedwaarden zijn aanwezig, waar zitten de grootste aantallen en welke onderdelen vragen mogelijk extra inzet. Ten tweede maakt het zichtbaar waar de informatiepositie sterk is en waar gegevens ontbreken of niet actueel zijn. Daarmee ondersteunt het hoofdstuk het gesprek over prioriteiten, middelen en monitoring.

Bronnen en peildata

Voor aantallen en typering is gebruikgemaakt van de Erfgoedmonitor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de provinciale Erfgoedmonitor ("De Staat van Groningen"). De provinciale monitor wordt periodiek geactualiseerd op basis van gemeentelijke aanlevering; in dit rapport is gewerkt met gegevens uit de backoffice (medio 2025 nog niet volledig publiek toegankelijk). De peildata verschillen per onderdeel: aantallen zijn vooral gebaseerd op begin 2024 en 2024; informatie over de staat van onderhoud betreft veelal 2020 (rijksmonumenten) en 2021 (karakteristieke objecten). Bij interpretatie is van belang dat onderhoudsbeoordelingen doorgaans zijn gebaseerd op een schouw of fotobeoordeling van de buitenzijde; fundering, interieur en constructie blijven daarmee buiten beeld.

Leeswijzer

Paragraaf 2.2 geeft eerst een overzicht van de erfgoedcategorieën en de beschikbare data. Daarna worden de categorieën afzonderlijk besproken met aandacht voor aantallen, typering, staat van onderhoud en eventuele data-lacunes.

2.2 Materieel onroerend erfgoed in de gemeente Oldambt

Het materieel onroerend erfgoed in de gemeente Oldambt kan worden ingedeeld in verschillende categorieën:

- Rijksmonumenten²
- Gemeentelijke monumenten³
- Karakteristieke panden
- Beschermd stads- of dorpsgezichten
- Archeologische monumenten (archeologische resten, zichtbaar of onzichtbaar)
- Groene monumenten (parken, tuinen, lanen)

² Een rijksmonument is een bijzonder gebouw of terrein die van grote waarde is voor de omgeving, de wetenschap of voor de identiteit van de streek. Daarom wijst de Nederlandse overheid dit gebouw of terrein aan als rijksmonument. Dit kan een huis of kerk zijn, of bijvoorbeeld een molen, een fabriek, een tuin of een dijk. Rijksmonumenten hebben een bijzondere waarde. Daarom zijn ze beschermd tegen sloop en onnodige veranderingen.

³ Rijksmonumenten zijn aangewezen door het Rijk, gemeentelijke monumenten, karakteristieke en beeldbepalende panden en beschermde gezichten door de gemeente. Ook een provincie kan provinciale monumenten aanwijzen, maar de provincie Groningen heeft ervoor gekozen dat niet te doen.

Het meest complete overzicht van de aantallen en soorten erfgoedobjecten is de provinciale Erfgoedmonitor⁴ als onderdeel van <https://destaatvangroningen.nl/>. Deze monitor wordt eenmaal per vier jaar geactualiseerd op basis van de informatie die de gemeenten aanleveren. De aantallen die in dit onderzoeksrapport gepresenteerd worden, zijn verkregen via de backoffice van de Erfgoedmonitor; deze cijfers zijn op dit moment (medio 2025) nog niet publiekelijk toegankelijk via de website van de Staat van Groningen. De publiek toegankelijke cijfers zijn niet geheel up-to-date omdat de aanwijzing van sommige karakteristieke panden en gemeentelijke monumenten nog verwerkt moeten worden in het kadaster, in de bestemmingsplannen en in de provinciale monitor.

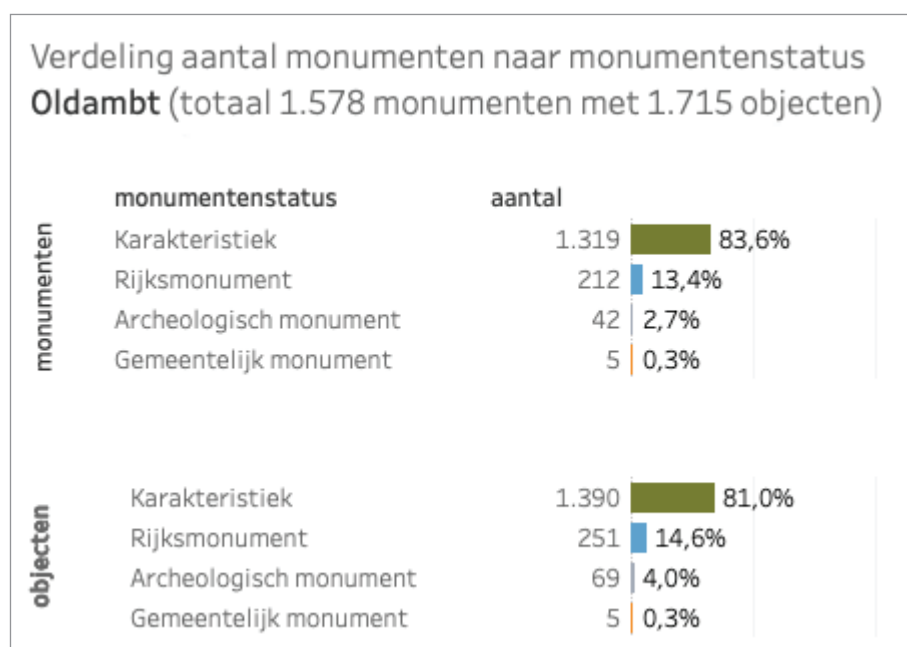
In tabel 2.1 en figuur 2.1 is per erfgoedcategorie het aantal monumenten in de gemeente Oldambt weergegeven, met als peildatum begin 2024. Op dat moment waren er 5 gemeentelijke monumenten. In maart 2026 zijn er 8 gemeentelijke monumenten; St. Vitusstraat (even en oneven) en het villavormig voorhuis Hoogheem in Nieuwolda zijn er bij gekomen.

In de aantallen is onderscheid gemaakt tussen ‘monumenten’ en ‘objecten’. Een monument kan immers uit één object bestaan, bijvoorbeeld een huis, maar kan ook uit meerdere objecten bestaan, zoals een borg met een hekwerk en een brug, etc.

Tabel 2.1 Aantal monumenten per erfgoedcategorie in gemeente Oldambt

Soort erfgoed	Aantallen monumenten	Aantallen objecten
Rijksmonumenten	212	251
gemeentelijke monumenten	5	5
karakteristieke panden	1319	1390
beschermd gezichten	3 of 4*	
archeologische monumenten	42	69
groene monumenten	onbekend	
Bron: Erfgoedmonitor 'De Staat van Groningen', peildatum: begin 2024		
* Bron: Website gemeente Oldambt, peildatum onbekend		

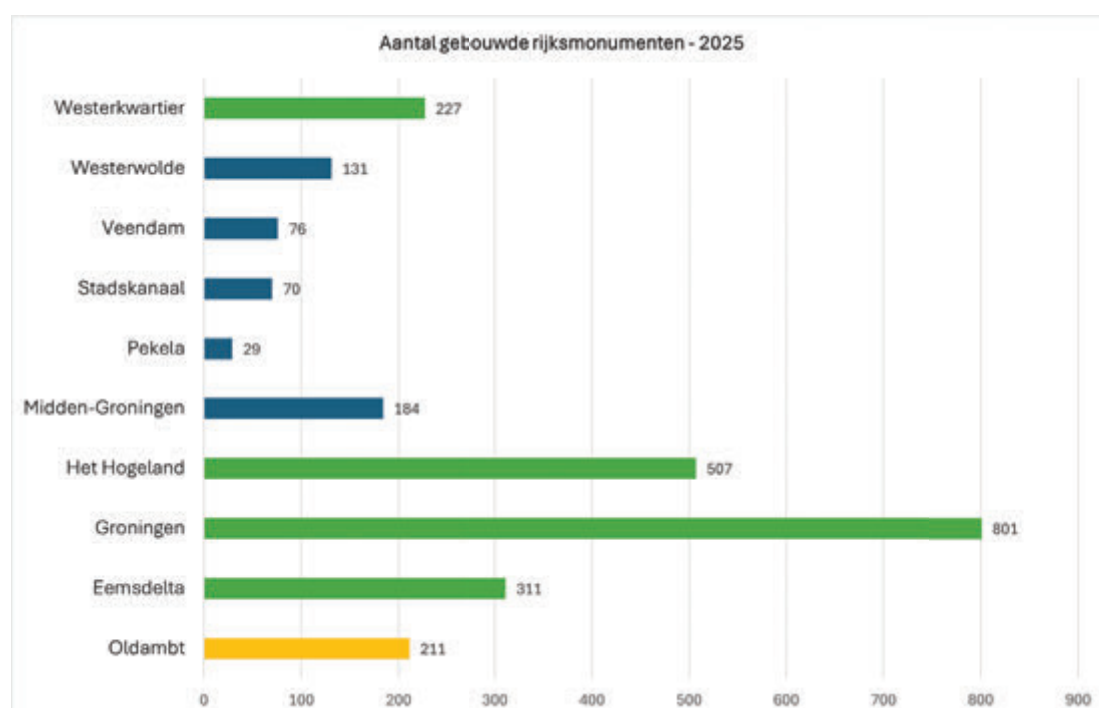
⁴ Er bestaat ook een landelijke Erfgoedmonitor van Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: <https://erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl/>. Deze is echter op gemeentelijk niveau minder gedetailleerd en minder actueel.

Figuur 2.1 Verdeling aantal monumenten in de gemeente Oldambt naar monumentenstatus

Rijksmonumenten

Wanneer we het aantal gebouwde rijksmonumenten in de gemeente Oldambt vergelijken met de aantallen in de andere Groningse gemeenten, dan valt op dat Oldambt een gemiddeld aantal rijksmonumenten heeft. De vier gemeenten Groningen, Het Hogeland, Eemsdelta en Westerkwartier hebben er meer.

Figuur 2.2 Aantal gebouwde rijksmonumenten in de Groningse gemeenten (Bron: RCE Erfgoedmonitor)

Landelijk gezien hebben de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland de meeste gebouwde rijksmonumenten. Een Nederlandse gemeente heeft gemiddeld 180 gebouwde rijksmonumenten.¹ Oldambt heeft er dus iets meer dan gemiddeld.

Wat betreft het type rijksmonumenten van de gemeente Oldambt: het gaat daarbij vooral om boerderijen en woonhuizen.

Tabel 2.2 Type rijksmonumenten in de gemeente Oldambt, peildatum 2024, Bron: RCE Erfgoedmonitor

Boerderijen, molens en bedrijven	80
Woningen en woningbouwcomplexen	67
Religieuze gebouwen	20
Kastelen, landhuizen en parken	14
Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen	11
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	5
Voorwerpen op pleinen en dergelijke	4
Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	3
Weg- en waterbouwkundige werken	3
Sport, recreatie, vereniging en horeca	2
Cultuur, gezondheid en wetenschap	1
Uitvaartcentra en begraafplaatsen	1
<i>totaal</i>	<i>211</i>

In de erfgoedmonitor ‘De staat van Groningen’ stammen de cijfers op het moment van raadplegen (medio augustus 2025) uit 2020. Op dat moment waren er 239 rijksmonumentale objecten in de gemeente Oldambt. Daarvan was 19% in matige of slechte staat. Daarmee is de staat van de rijksmonumenten in Oldambt iets beneden het gemiddelde in de gehele provincie. In de gemeenten Westerwolde en Pekela is de situatie veel slechter; in de gemeenten Groningen en Eemsdelta is de staat van onderhoud van de rijksmonumenten een stuk beter.

Tabel 2.3 Staat van onderhoud van rijksmonumentale objecten in 2020 (Bron: Erfgoedmonitor ‘De Staat van Groningen’)

Gemeente	goed	redelijk	matig	slecht
Eemsdelta	72%	19%	9%	0%
Groningen	75%	19%	5%	1%
Het Hogeland	66%	23%	8%	3%
Midden-Groningen	45%	40%	13%	2%
Oldambt	57%	24%	12%	7%
Pekela	39%	29%	19%	13%
Stadskanaal	59%	20%	15%	5%
Veendam	27%	54%	10%	9%
Westerkwartier	42%	44%	12%	2%
Westerwolde	48%	25%	20%	7%

¹ Erfgoedmonitor RCE, stand per juli 2025: 61.650 gebouwde rijksmonumenten in 342 gemeenten.

De beleidslijn van de Rijksoverheid voor de staat van onderhoud van rijksmonumenten is sinds 1994 dat de ‘restauratievoorraad’ (het aantal monumenten in slechte of matige staat) maximaal 10% van het totale aantal zou mogen zijn.² Oldambt lijkt daar met 19% flink boven te zitten. Echter, sinds de peildatum van 2020 tot nu (2025) is er veel gebeurd op het gebied van onderhoud, restauratie en herbestemming van rijksmonumenten, mede door de provinciale subsidieregelingen. In welke mate de staat van onderhoud van de rijksmonumenten in de gemeente Oldambt sinds 2020 verbeterd is, is op basis van de cijfers die op dit moment beschikbaar zijn niet aan te geven. Wel is het aannemelijk dat er sprake is van een verbetering, gezien het beschikbaar komen van diverse erfgoedsubsidieregelingen.

Ook moet worden opgemerkt dat voor de monitor de staat van onderhoud beoordeeld wordt op basis van een schouw – voor de provinciale monitor aan de hand van foto’s - van de buitenkant van het gebouw. De staat van onderhoud van de fundering, het (cultuurhistorisch waardevolle) interieur, gebinten en dakconstructies blijven daardoor buiten beeld. Zeker bij grote objecten kan restauratie van deze onderdelen aanzienlijke kosten met zich meebrengen.

Gemeentelijke monumenten

Ten aanzien van rijksmonumenten is de gemeente verantwoordelijk voor het nakomen van de onderhoudsplicht en instandhoudingsplicht en voor de vergunningverlening en -handhaving. Bij gemeentelijke monumenten, karakteristieke en beeldbepalende panden en beschermde dorpsgezichten is de gemeente ook verantwoordelijk voor de aanwijzing ervan.

Een gemeentelijk monument is een bijzonder gebouw of terrein dat belangrijk is voor de gemeente Oldambt.³ Gemeentelijke monumenten hebben een bijzondere waarde. Daarom zijn zij beschermd tegen sloop en onnodige veranderingen. In de gemeente Oldambt waren er in maart 2026 acht gemeentelijke monumenten:

- Voormalig schoolgebouw in Beerta
- Woonhuis in Beerta
- Kapschuur in Scheemda
- Boerderij in Nieuw Beerta
- Kapschuur in Nieuwolda
- St. Vitusstraat in Winschoten (even en oneven)
- Villavormig voorhuis Hoogheem in Nieuwolda

De gemeente Oldambt hanteert een terughoudend, reactief beleid ten aanzien van het aanwijzen van gemeentelijke monumenten. Alleen wanneer een eigenaar of belanghebbende erom vraagt, wordt de procedure tot aanwijzing als gemeentelijk monument in gang gezet.

Karakteristieke objecten

Een karakteristiek object is een gebouw of terrein dat van groot belang is voor de ruimtelijke kwaliteit van de gemeente Oldambt.⁴ Vaak getuigen deze gebouwen van de geschiedenis van het dorp, stad of streek. Behoud van deze panden is van belang, omdat ze voor inwoners en bezoekers zorgen voor de herkenbaarheid en de gebiedsidentiteit. Ze dragen bij aan de stedenbouwkundige en landschappelijke structuren.

De gemeente heeft de taak om deze objecten te bewaren voor toekomstige generaties. De bescherming van karakteristieke panden gaat minder ver dan de bescherming vanuit de Erfgoedwet zoals bij de rijks- en gemeentelijke monumenten. Alleen de buitenkant van een karakteristiek pand is beschermd. Karakteristieke objecten hebben een sloopbescherming. Deze bescherming is vastgelegd in het omgevingsplan. Hierdoor is er een juridische waarborg dat er bij ingrijpende (sloop)plannen een belangenafweging wordt gemaakt tussen veiligheid, gebruik en cultuurhistorische waarde.

² Zie: Hylkema Erfgoed & Fenicks, Onderzoek restauratieopgave niet-woonhuis-rijksmonumenten; tussentijdse rapportage, maart 2024, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

³ Bron: <https://www.gemeente-oldambt.nl/gemeentelijke-monumenten>, geraadpleegd februari 2025

⁴ Bron: <https://www.gemeente-oldambt.nl/karakteristieke-objecten>, geraadpleegd februari 2025

In de gemeente Oldambt zijn begin 2024 in totaal 1390 objecten⁵ aangewezen als karakteristiek. De status ‘karakteristiek pand’ is toegekend aan de hand van de vijf criteria, zie tabel 2.4. Per pand is bepaald hoe hoog de score is op deze criteria.

Tabel 2.4 Criteria aanwijzing ‘karakteristiek object’

Criteria aanwijzing ‘karakteristiek object’
1. Cultuurhistorische waarde - het belang van het object / complex als bijzondere uitdrukking van een lokale culturele, sociaal-economische, maatschappelijke en/of wetenschappelijke ontwikkeling; - het belang van het object / complex als uitdrukking van een emotionele band of beleving van de bewoners met het gebied.
2. Architectuurhistorische waarde - het belang van het object / complex voor de geschiedenis van de architectuur van het exterieur; - het belang van het object / complex voor het oeuvre van een architect, stedenbouwkundige of ontwerper; - het belang van het object / complex vanwege de esthetische kwaliteiten van het ontwerp; - het belang van het object / complex vanwege bijzonder materiaalgebruik, detaillering en constructie van het ontwerp (of onderdelen daarvan); - het belang van het object / complex vanwege het innovatieve karakter als uitdrukking van een technische of typologische ontwikkeling.
3. Stedenbouwkundig-landschappelijke/ensemble waarde - de betekenis van het object / complex vanwege de situering en de ruimtelijke relaties met de omgeving; - de betekenis van het object / complex als essentieel onderdeel of representant van een groter geheel, dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en/of stedenbouwkundig-landschappelijk van belang is.
4. Authenticiteit - de betekenis van het object / complex vanwege de authenticiteit van het ontwerp (of onderdelen daarvan); - het belang van het object / complex in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de rurale omgeving of directe omgevingsruimte.
5. Zeldzaamheid - het belang van het object / complex vanwege de architectonische, stedenbouwkundig-landschappelijke, bouwtechnische, typologische en/of functionele zeldzaamheid in het gebied van de gemeente Oldambt.

In Hoofdstuk 4 is beschreven hoe de gemeente Oldambt de aanwijzing van de karakteristieke panden heeft uitgevoerd.

Omdat de Erfgoedmonitor ‘Staat van Groningen’ niet actueel is, kan geen vergelijking worden gemaakt met de aantallen karakteristieke panden van de andere Groninger gemeenten. Ook zijn de actuele aantallen karakteristieke panden van de Groninger gemeenten op de gemeentelijke websites niet te achterhalen. Er kan niet worden bepaald of de gemeente Oldambt relatief veel, weinig of gemiddeld karakteristieke objecten heeft aangewezen.

Van alle erfgoedpanden en -objecten is de groep ‘karakteristiek’ het grootst, namelijk iets meer dan 80% van alle erfgoedobjecten. Van ongeveer 41% van de karakteristieke objecten is de staat van onderhoud onbekend. Van de agrarische gebouwen met de status ‘karakteristiek’ waarvan de staat van onderhoud bekend is, verkeert ongeveer een kwart in matige en slechte staat. Van de karakteristieke woningen en woningbouwcomplexen waarvan de staat van onderhoud bekend is, verkeert bijna 9% in matige en slechte staat.⁶ Echter, van 46% van de karakteristieke woningen en woningbouwcomplexen is de staat van onderhoud niet bekend.

⁵ In het onderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens van de backoffice van de erfgoedmonitor van de provincie Groningen. Daarnaast is er een verschil tussen ‘objecten’ en ‘panden’. Een monument kan immers uit 1 object bestaan, een huis, maar kan ook uit meerdere objecten bestaan, zoals een borg met een hekwerk en een waterpomp enz. Begin 2024 waren er in de gemeente Oldambt 1390 karakteristieke objecten, waarvan 1319 karakteristieke panden.

⁶ Het is niet bekend of het woningbouwcomplex aan de St. Vitusstraat deel uitmaakt van deze cijfers of niet.

Tabel 2.5 Staat van onderhoud van karakteristieke objecten in de gemeente Oldambt per categorie (bron: Erfgoedmonitor ‘De Staat van Groningen’, peildatum: begin 2024)

Staat van onderhoud van karakteristieke objecten in de gemeente Oldambt per categorie							Totaal
Categorie	goed	redelijk	matig	slecht	onbekend	geen toestemming	
Agrarische gebouwen	68	75	37	9	30	9	226
Bestuursgebouwen rechtsgebouwen en overheidsgebouwen	9	6			13		28
Cultuur gezondheid en wetenschap	7	3	1		27		38
Industrie handel opslag en transportgebouwen	19	7	5		16		47
Religieuze gebouwen	9	7			12		28
Sport recreatie vereniging en horeca	6	3	1		10		20
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	1	3	1		11		16
Voorwerpen op pleinen en dergelijke	6	1	1		2		10
Woningen en woningbouwcomplexen	362	112	41	5	440	8	967
Overige	3	1		1	5		10
Totaal	490	218	87	15	566	17	1390
	35%	16%	6%	1%	41%	1%	100%

Op peildatum 2021 waren er 460 karakteristieke objecten in de erfgoedmonitor ‘De Staat van Groningen’ opgenomen. Daarvan waren er 66, dat wil zeggen ongeveer 14%, in matige of slechte staat. Begin 2024 waren er 1390 karakteristieke objecten aangewezen, wat laat zien dat er veel werk verzet is op het gebied van de aanwijzing.

Beschermd stads- en dorpsgezichten

Een beschermd stads- of dorpsgezicht is een gebied in de gemeente Oldambt dat vanwege de ruimtelijke kwaliteit waardevol is.⁷ In de gemeente Oldambt zijn er drie⁸ beschermde dorpsgezichten:

- De oude kern van Oostwold en het boerderijlint langs de Huningaweg tussen de dorpen Midwolda en Oostwold;
- De 4,5 kilometer lange lintbebouwing met daarin het gehucht Beersterhoogen en het dorp Nieuw-Beerta;
- De kern van Bad Nieuweschans.

Archeologische monumenten

Volgens de Erfgoedmonitor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft de gemeente Oldambt 1 archeologisch rijksmonument (peildatum 2024), namelijk de fundamente[n] van de middeleeuwse kruiskerk van Midwolda ter hoogte van Ol Kerke aan de Kerklaan, net binnen de Dollarddijk uit 1545.⁹ Volgens de Erfgoedmonitor ‘Staat van Groningen’ zijn er 69 objecten, waarvan 42 monumenten, als archeologisch monument aangewezen. Deze archeologische monumenten hebben niet de status van rijksmonument. Van de archeologische monumenten verkeert meer dan de helft in slechte of matige staat.¹⁰

Groene monumenten

De gemeente heeft aangegeven dat er 11 groene rijksmonumenten zijn, hoewel niet vast staat dat de lijst compleet is. Het gaat om drie verschillende onderdelen van het Sterrebos in Winschoten (wandelbos, gemetselde tunnel, zitbank (L.W. Heikensbank), een tuin bij een dwarshuisboerderij in Oostwold, de slingertuin en tuinhuisje bij boerderij Hermans Dijkstra in Midwolda, de parkaanleg bij de Ennemaborg in Midwolda, een tuinhuis bij een villa in Winschoten, een tuin bij de Huningaheerd in Oostwold, een toegangshek bij de Ennemaborg in Midwolda en een tuin in Nieuw Beerta. Over de staat van onderhoud van deze groene monumenten zijn geen gegevens.

7 Bron: <https://www.gemeente-oldambt.nl/beschermd-dorpsgezichten>, geraadpleegd februari 2025
8 In de Erfgoedmonitor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is vermeld dat er vier beschermde dorpsgezichten zijn, peildatum 2024.
9 Bron: Raadsvoorstel erfgoedstrategie gemeente Oldambt, januari 2016.
10 Bron: Erfgoedmonitor ‘De Staat van Groningen’, peildatum: begin 2024.

Hoofdstuk 3

Het erfgoedbeleid van de gemeente Oldambt

Samenvatting van dit hoofdstuk

De gemeente beschikt over een uitvoerig en doordacht erfgoedbeleid met concrete en toetsbare doelen. Een aantal doelen wordt al langere tijd consistent nagestreefd, zoals herbestemming, de boerderijopgave en het beleefbaar maken van erfgoed via verhaallijnen (Graanrepubliek/Dollardrand). Tegelijk is het beleid in de praktijk versnipperd en onvoldoende bekend, ook binnen de gemeentelijke organisatie. De beleidsdoelen zijn verspreid over meerdere documenten. Voor religieus erfgoed is geen specifiek beleid uitgewerkt (o.a. geen kerkenvisie).

Belangrijke beleidsdoelen zijn:

- bescherming van karakteristieke panden,
- erfgoed zichtbaar en beleefbaar maken,
- erfgoed verbinden met economie, toerisme en cultuur,
- behoud en herbestemming van boerderijen,
- aanwijzen van meer beschermde dorpsgezichten,
- kennisdeling over archeologie en communicatie met eigenaren,
- flexibiliteit in regels en extra financiële steun,
- uitvoering van het Boerderijenprogramma.

Kernpunten voor de raad

- De gemeente heeft een goed doordacht erfgoedbeleid dat aansluit bij het landelijke en provinciale beleid. Er zijn concreet geformuleerde doelen. Aan de verwerkelijking van enkele doelen wordt al jaren consistent gewerkt en er wordt ook vooruitgang geboekt.
- Het gemeentelijke beleid is echter versnipperd en weinig bekend, ook bij medewerkers.
- Doordat de beleidsdoelen verspreid zijn over meerdere beleidsdocumenten ontstaan twee bestuurlijke effecten: het geheel is voor uitvoering en sturing minder overzichtelijk en de raad ontvangt geen samenhangend beeld van doelbereik, prioriteiten en bijsturing.
- Verschillende instrumenten op het gebied van communicatie (loketten), juridisch-financieel (verordeningen, Omgevingsplan, subsidies), organisatorisch (commissies) en kennisdeling (o.a. provinciale steunpunten) worden ingezet bij de uitvoering van het erfgoedbeleid.
- Een financieel totaaloverzicht van baten en lasten voor erfgoed ontbreekt; de Jaarstukken bevatten slechts een deel van de informatie. Hierdoor is er onvoldoende zicht op de uitgaven en de doelmatigheid van het gevoerde beleid. Sturing wordt daardoor bemoeilijkt.
- Per inwoner heeft de gemeente Oldambt in de jaren 2018 tot en met 2023 gemiddeld bijna 10 euro uitgegeven aan 'cultureel erfgoed', blijkt de Jaarstukken.
- Op het terrein van erfgoed en archeologie heeft de gemeente al tenminste vijf jaar een tekort aan menskracht. Dit is ook een landelijk probleem.

Gebruik van dit hoofdstuk: als inzicht in de inhoud van het gemeentelijke beleid op het gebied van materieel onroerend erfgoed en de middelen en instrumenten die daarvoor ter beschikking zijn.

3.1 Inleiding

Doel en afbakening

Dit hoofdstuk heeft tot doel de raad op de hoogte te stellen van de belangrijkste beleidsdoelstellingen op het gebied van onroerend materieel erfgoed, de aard van de instrumenten, de omvang van de financiële middelen en menskracht die bij de uitvoering van het beleid zijn ingezet. De Jaarstukken zijn de bron voor de financiële gegevens.

Leeswijzer

In dit hoofdstuk wordt eerst een beknopte beschrijving gegeven van het beleid op het gebied van materieel onroerend erfgoed op landelijk en provinciaal niveau voor zover dat relevant is voor het erfgoedbeleid van de gemeente Oldambt. Vervolgens wordt een samenvatting gepresenteerd van de beleidsdoelstellingen van de gemeente Oldambt op het gebied van materieel onroerend erfgoed, zoals deze zijn geformuleerd in verschillende beleidsdocumenten. Een uitvoeriger beschrijving van de gemeentelijke beleidsdoelstellingen is te vinden in bijlage 2. Daarna volgt een overzicht van de instrumenten, de financiële middelen en de menskracht die de gemeente heeft om het beleid uit te voeren.

3.2 Beleid

3.2.1 Landelijk beleid

Het landelijke beleid voor materieel onroerend erfgoed is vastgelegd in de Omgevingswet (van kracht sinds 1 januari 2024) samen met de Erfgoedwet (van kracht sinds 1 juli 2016). Daarnaast is er de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)¹¹: de langetermijnvisie van het Rijk op de toekomst en ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland.¹² Daarin worden 21 nationale belangen genoemd die gewaarborgd moeten worden in het beleid voor de fysieke leefomgeving. Eén daarvan is het behoud en de versterking van cultureel erfgoed en landschappelijke kwaliteiten van (inter)nationaal belang. Het is van nationaal belang om waardevolle, open en kwetsbare landschappen en bebouwde gebieden te beschermen. Bij ruimtelijke opgaven, gebiedsontwikkeling en transformaties moet rekening gehouden worden met unieke landschappelijke structuren en objecten, cultuurlandschappen, archeologische monumenten, gebouwde of aangelegde monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en (genomineerde) werelderfgoederen en wederopbouwgebieden van nationaal belang. Cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten moeten worden ontwikkeld, behouden, versterkt en benut.

Verder verstrekt het Rijk subsidies voor het instandhouden van verschillende soorten rijksmonumenten.

3.2.2 Provinciaal beleid

Het beleid van de provincie Groningen op het gebied van materieel onroerend erfgoed is vervat in het tienjarige programma Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit, Landschap (ERL) opgesteld met een looptijd van 2017 tot 2026 (vastgesteld in GS op 16 mei 2017). Daartoe behoort ook, specifiek voor het aardbevingsgebied, een meerjarig en geactualiseerd Erfgoedprogramma (zie hierna, onder 'gemeentelijk beleid').

¹¹ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Nationale Omgevingsvisie – Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving, september 2020.

¹² De huidige NOVI zal worden vervangen door een nieuwe Nota Ruimte, waarin de beleidskeuzes voor de ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland voor 2030, 2050 en 2100 op hoofdlijnen worden vastgelegd.

In het ERL-programma wordt door diverse partners samengewerkt op het gebied van erfgoed in relatie tot aardbevingsschadeherstel en versterking, het toekomstbestendig maken van erfgoed door herbestemming en verduurzamen en het financieren van onderhoud en restauratie. Ook is er aandacht voor ontwikkelingen die invloed hebben op het landschap, zoals de energietransitie en andere toevoegingen aan of ingrepen in het landschap en de bebouwde omgeving. Het ERL-programma heeft de volgende algemene doelstelling:

“Wij willen ons nageslacht een mooi, herkenbaar en beheersbaar thuis nalaten. Dat betekent dat we de identiteit van het gebied willen bewaren, herstellen en verder willen ontwikkelen en erfgoed van onze tijd willen toevoegen. We willen dat onze provincie aantrekkelijk blijft voor onze inwoners en bezoekers. En ervoor zorgen dat de positie van het erfgoed, de ruimtelijke kwaliteit en het landschap in Groningen uiteindelijk minder kwetsbaar wordt”.

De gemeente Oldambt is een van de stakeholders van dit programma en van het bijbehorende Erfgoed-programma. Belangrijke onderdelen ervan waren: het in beeld brengen van beeldbepalende en karakteristieke panden, het vastleggen daarvan in het omgevings- / bestemmingsplan, het maken van een ruimtelijke onderlegger daarvoor en het betrekken van en communiceren met bewoners daarover.

Ten aanzien van materieel onroerend erfgoed speelt de provincie ook een belangrijke rol als subsidieverstrekker.

3.2.3 Gemeentelijk beleid

Het beleid en de doelstellingen van de gemeente Oldambt voor cultureel erfgoed zijn te vinden in de volgende beleidsdocumenten:

- Archeologische waardenkaart (2010)/Archeologische beleidskaart (2012)
- Kwalitatief Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief Oldambt (2012)
- Erfgoedstrategie (2016)
- Omgevingsvisie (2017)
- Startnotitie Omgevingsvisie (2023)
- Erfgoedverordening 2024 (2023)
- Omgevingsplan (2024)
- Erfgoedprogramma (2017-2021; 2020-2023, verlengd tot 2028)
- Lokaal Programma Oldambt voor Nationaal Programma Groningen (2020)
- Boerderijenprogramma (2023)
- Ambitiedocument Centrum Oldambt (2022)
- Programma Wonen Oldambt 2021-2026 (2021)
- Plan van Aanpak 2023 Versterking Oldambt (2022)
- Omgevingsvisie Oldambt (ontwerp, 2025)
- Archeologiebeleid Oldambt (2026)

Ook in de *Strategische visie vrijetijdseconomie Oost-Groningen 2030* (november 2020, gemeenten Oldambt, Westerwolde, Veendam, Pekela en Stadskanaal) is ‘erfgoed’ een thema.

Daarnaast bevat het *Ruimtelijk-economisch perspectief A7/N33-regio* (opgesteld door H+N+S Landschapsarchitecten en Libau in opdracht van de provincie Groningen en de gemeenten Midden-Groningen, Veendam en Oldambt, september 2021) beleid met betrekking tot erfgoed. In dit document is als beleidsdoelstelling opgenomen dat vrijkomende agrarische bebouwing en erven bij voorkeur hergebruikt worden voor de vestiging van bedrijven in de dienstverlening, recreatieve sector en productie- en distributiebedrijven. Op die manier kunnen leegstaande monumentale boerderijen en schuren nieuwe economische broedplaatsen worden.

In Bijlage 2 is een samenvatting te vinden van elk van deze documenten. Tabel 3.1 bevat een overzicht van de belangrijkste beleidsdoelen per document. Het Omgevingsplan, het Kwalitatief Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief en de Erfgoedverordening zijn daarin niet opgenomen, omdat dit eerder instrumenten zijn voor de uitvoering van het beleid, dan documenten waarin beleidsdoelen zijn geformuleerd.

Zie de volgende pagina voor een overzicht.

Tabel 3.1 Overzicht beleidsdoelen van gemeente Oldambt voor erfgoed

Beleidsdocument	Doelen
Erfgoedstrategie (2016)	✓ Identiteit: erfgoed zorgt voor een gevoel van identificatie en verbondenheid met de omgeving; ✓ Integraal: de verschillende erfgoedwaarden in de gemeente vormen gezamenlijk een verhaal; visie op erfgoed moet geïntegreerd worden in beleidsvelden zoals economie, stedenbouw, cultuur, toerisme en recreatie; ✓ Erfgoed met het achterliggende verhaal moet zichtbaar en beleefbaar worden.
Omgevingsvisie (2017)	✓ Cultuurhistorisch erfgoed meer zichtbaar maken; ✓ Verhaallijnen Graanrepubliek en Dollardrand; ✓ Vrijkomende agrarische gebouwen: nieuwe functies nodig, maar passend bij gebied; ✓ Meer beschermde dorpsgezichten aanwijzen.
Startnotitie Omgevingsvisie (2023)	✓ Herziening Omgevingsvisie; ✓ Opstellen masterplannen Scheemda en Bad Nieuweschans; ✓ Wensbeeld: Nationaal Landschap, UNESCO Werelderfgoed; ✓ Behoud van erfgoed door herbestemming en multifunctioneel gebruik van gebouwen; ✓ Rol van erfgoed in vrijetijdseconomie; ✓ Leegstand van erfgoed tegengaan door herbestemming en hergebruik; ✓ Ruimte voor passende nevenfuncties.
Erfgoedprogramma (2017-2021; 2020-2023)	✓ Grote of clusters van erfgoedpanden toekomstbestendig maken; ✓ Kennisdeling archeologie en betrekken van archeologie bij planvorming; ✓ Gerichte communicatie over karakteristieke panden; over kansen, verplichtingen, waarden, rechten, etc.; ✓ Onderzoek naar de toepasbaarheid van de kaders en mogelijkheden voor integrale kaders/handreiking; ✓ Inrichten van aanvullende financiële arrangement(en) en/of flexibiliseren van kaders; ✓ Vertalen uitkomsten van onderzoek in plan van aanpak voor kennis, innovatie, vakmanschap; ✓ Werkplaats en depot.
Lokaal Programma Oldambt voor Nationaal Programma Groningen (2020)	✓ Behouden, versterken en doorontwikkelen van erfgoed en cultuurlandschap; ✓ Toegankelijk, zichtbaar en beleefbaar maken van cultuurhistorie, erfgoed en toerisme; ✓ Versterken van de toeristische infrastructuur; ✓ Investeren in regiomarketing.
Boerderijenprogramma (2023)	✓ Implementatie Boerderijenloket; ✓ Inventariseren en analyseren van beleid, o.a. afwegingskader karakteristieke panden, actualisering nulmeting en waardekaarten, ontwikkelen beleid toezicht en handhaving; ✓ Beleid actualiseren en harmoniseren; ✓ Realiseren pilots en voorbeelden van toekomstig duurzame boerderijen (Koepelproject Graanrepubliek 2.0) ✓ Beschouwen van subsidies en financieringsmogelijkheden ✓ Overwegen of nationaal landschap van Oldambtster boerderijen mogelijk is.
Ambitiedocument Centrum Oldambt (2022)	✓ Erfgoedpanden in Waterkwartier en omgeving, zoals de Schippersbeurs, de Phaff-fabriek en de Tramwerkplaats, behouden door ontwikkeling en herbestemming.
Programma Wonen Oldambt 2021-2026 (2021)	✓ Passende functiewijziging van boerderijen naar wonen evt. i.c.m. bedrijf; ✓ Maatwerk; bij herbestemming naar wonen boerderijen in/bij dorpskernen prioriteit.
Omgevingsvisie Oldambt (ontwerp, 2025)	✓ Behouden erfgoed en landschappelijke, historische en culturele verschillen in Oldambt; ✓ Ruimte geven aan plannen om Oldambt nog beter te beleven en te ervaren; ✓ De Dollardpolders als werelderfgoed-waardig gebied op de kaart zetten; ✓ Doorgaan met het Boerderijenprogramma.

3.3 Instrumenten

De gemeente Oldambt heeft de volgende instrumenten om het beleid vorm te geven en uit te voeren:

Tabel 3.2 Instrumenten erfgoedbeleid gemeente Oldambt

Soort instrument	Instrument
Communicatie	▪ Erfgoedloket ▪ Boerderijenloket
Juridisch	▪ Erfgoedverordening, Omgevingsplan
Financieel	▪ Erfgoedsubsidies (Rijk, provincie, overig)
Organisatorisch	▪ Div. commissies
Kennis	▪ Erfgoedmonitor (Rijk, provincie) ▪ Provinciale steunpunten / Libau ▪ Kwaliteitsgids ▪ Erfgoedacademie

Bijlage 3 bevat een beschrijving van deze instrumenten.

3.4 Financiële middelen

Het bewerkstelligen van de doelen van de gemeente Oldambt op het gebied van materieel onroerend erfgoed is bekostigd met verschillende middelen.

In de programmabegrotingen en de jaarstukken van de gemeente Oldambt is aangegeven hoeveel middelen begroot en uitgegeven zijn voor het thema ‘cultureel erfgoed’. Volgens de *Informatievoorschriften 2025 (versie 1.1 van 11 juli 2024)* is de omschrijving van taakveld 5.5 Cultureel erfgoed:

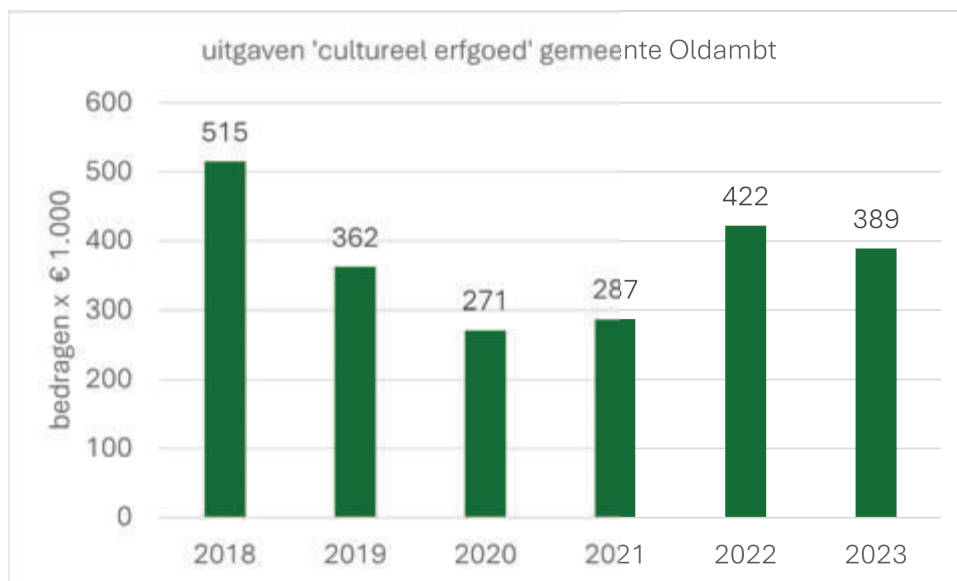
taken gericht op conserveren en voor publiek toegankelijk maken van cultureel erfgoed:

- Historische gebouwen, beschermde stads- dorpsgezichten en overige objecten met historische waarde in de publieke ruimte;
- Subsidie, beheer, onderhoud, toezicht en handhaven van cultureel erfgoed;
- Het (digitaal) zichtbaar maken van cultuurhistorische waarden.

Ook het erfgoed dat de gemeente zelf bezit valt hieronder; in de gemeente Oldambt gaat het met name om enkele monumenten, molens en torens – in de periode 2018 tot en met 2023 in totaal ongeveer 13 à 14 objecten – en de daarbij behorende apparaatskosten.

In figuur 3.1 is weergegeven hoeveel de gemeente Oldambt in de jaren 2018 tot en met 2023 heeft uitgegeven aan ‘cultureel erfgoed’.¹³

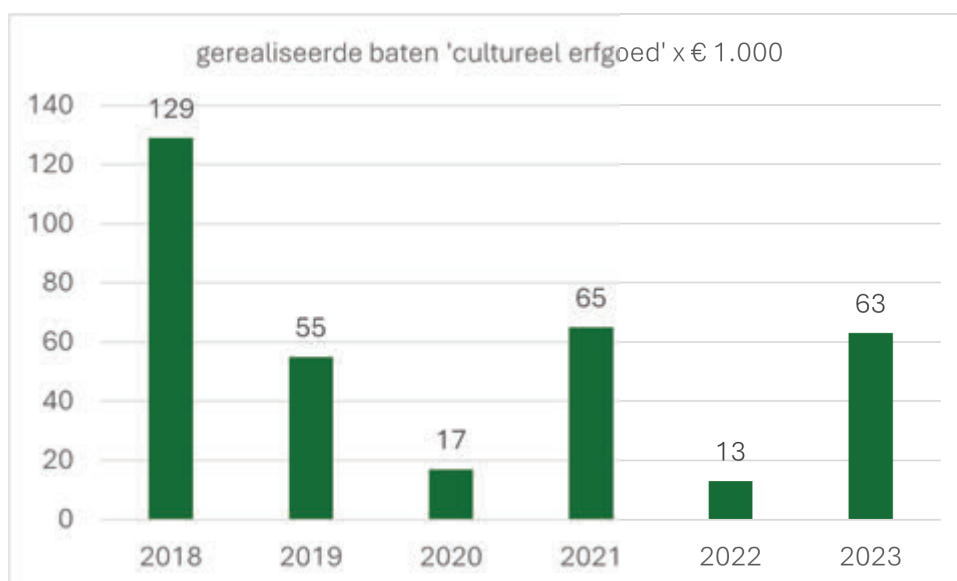
¹³ Daarbij is het gerealiseerde saldo weergegeven, de gerealiseerde lasten minus de gerealiseerde baten. In bijlage 3 zijn de begrote en gerealiseerde lasten, baten en saldi van 2018 tot en met 2023 te vinden.

Figuur 3.1 Uitgaven 'cultureel erfgoed' gemeente Oldambt 2018-2023 (Bron: Jaarstukken)

In de periode 2018 tot en met 2023 heeft de gemeente Oldambt gemiddeld € 374.000 per jaar uitgegeven aan 'cultureel erfgoed'.

In figuur 3.2 is weergegeven hoeveel baten de gemeente Oldambt had binnen het taakveld 'cultureel erfgoed' in de jaren 2018 tot en met 2023. De baten bestaan uit subsidies van het rijk en van de provincie voor instandhouding, onderhoud en restauratie van erfgoedpanden, voornamelijk het erfgoed dat de gemeente zelf in bezit heeft. Ook inkomsten uit verhuur en verpachting van het eigen erfgoed behoren tot de baten. Daarnaast kreeg de gemeente Oldambt in 2021 € 40.000 vanuit het Erfgoedprogramma 2020-2023; in 2023 kreeg de gemeente € 25.129 van de provincie voor het participatietraject rond het Boerderijenprogramma en € 25.000 voor het opstellen van een waardenkaart.

Figuur 3.2 Baten 'cultureel erfgoed' gemeente Oldambt 2018-2023 (Bron: Jaarstukken)

In 2018 was er een forse uitschieter wat betreft de baten voor erfgoed. Dit is te verklaren doordat de gemeente in dat jaar € 93.647 subsidie van de provincie ontving voor restauratie van de tunnel en zitbank in het Sterrebos in Winschoten en € 29.915 subsidie van het rijk voor instandhouding van molens. In de periode 2018 tot en met 2023 waren de baten voor het taakveld cultureel erfgoed gemiddeld € 57.000 per jaar.

De gemeente Oldambt heeft echter meer baten op het gebied van erfgoed die niet in de baten onder het taakveld 'cultureel erfgoed' in de Jaarstukken vermeld zijn. Omdat er geen overzicht is van de omvang van deze baten, zijn deze niet meegenomen in de figuren en grafieken en in de vergelijking met andere gemeenten.

Een voorbeeld van middelen die in beperkte mate zijn opgenomen in de cijfers in de Jaarstukken onder het taakveld 'cultureel erfgoed', zijn middelen die de gemeente Oldambt krijgt van het Rijk in relatie tot de problematiek rond de gaswinning, aardbevingsschade en versterkingsopgave. Omdat deze problematiek een directe relatie heeft met erfgoed, maken ook de gelden die door de rijksoverheid voor de opgaven op dit gebied ter beschikking worden gesteld deel uit van de beschikbare en bestede middelen voor het thema 'erfgoed'. De gemeente Oldambt krijgt middelen via het Erfgoedprogramma, het Nationaal Programma Groningen en de Nationaal Coördinator Groningen.

Met het Rijk en de Nationaal Coördinator zijn afspraken gemaakt over een financiële vergoeding (lumpsum-bijdrage) voor de kosten die de regionale overheden moeten maken in het kader van de aardbevingsopgave. Met een verdeelsleutel zijn deze middelen verdeeld binnen de regio. In 2019 was voor de gemeente Oldambt € 398.709 beschikbaar. Verder is aanvullend een bijdrage ontvangen van de Nationaal Coördinator Groningen van € 25.000 voor een inventarisatie van beeldbepalende en karakteristieke panden (in het kader van het Erfgoedprogramma). Hiervoor is een opdracht verstrekt aan Libau die deze inventarisatie heeft uitgevoerd.

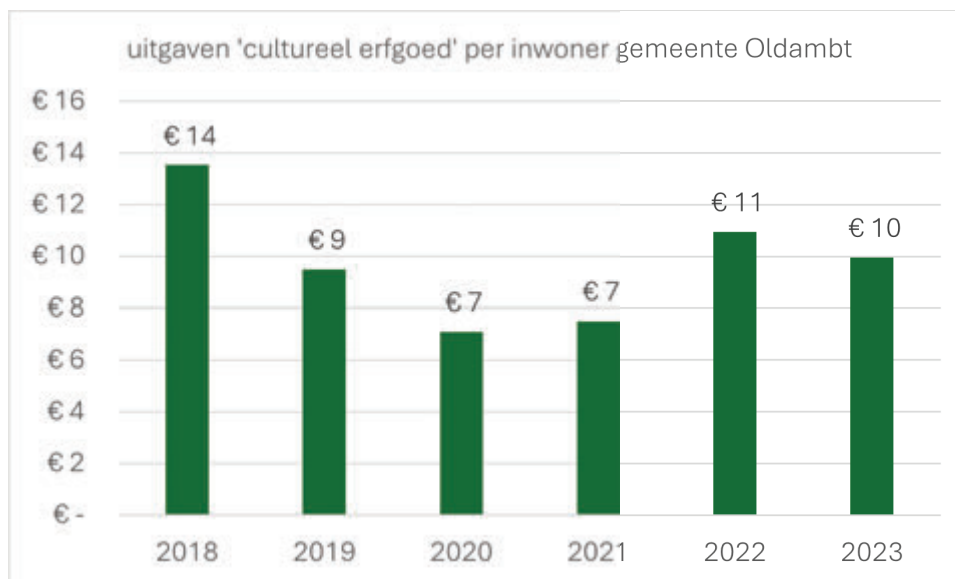
In 2019 is van de beschikbare middelen in totaal c.a. € 396.000 besteed aan onder andere projectmanagement, ondersteuning, communicatie en personele inzet. Daarnaast zijn deze middelen besteed aan inhuur van externe deskundigen (o.a. adviseur stedenbouw, projectleider boerderijen) en de inventarisatie door Libau. Het resterende deel van de middelen (c.a. € 27.000) is overgeheveld naar het budget voor 2020. In 2022 is de personele inzet fors verhoogd met name voor vergunningverlening, erfgoed en Ruimtelijke Ordening. In totaal is in 2022 een bedrag van € 798.899 besteed. Het resterende deel (€ 447.993) is overgeheveld naar het budget voor 2023.

Dankzij subsidiegelden van de provincie Groningen en de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE) kon in september 2021 aan Libau de opdracht gegeven worden tot het maken van een Boerderijenprogramma. Het Boerderijenprogramma is medegefinancierd vanuit het erfgoedprogramma, onderdeel van het Nationaal Programma Groningen. Het participatietraject voor de totstandkoming van het Boerderijenprogramma is medegefinancierd door de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en de provincie. De uitvoering van het Boerderijenprogramma bedraagt ongeveer € 200.000 per jaar, op basis van 2,0 fte. Dit bedrag is meegenomen in de begroting voor 2024 en 2025.¹⁴

De financiële analyses en vergelijkingen die in dit onderzoek gemaakt zijn, zijn uitsluitend gebaseerd op de cijfers voor het taakveld 'cultureel erfgoed' zoals vermeld in de Jaarstukken.

In figuur 3.3 is te zien hoeveel de gemeente Oldambt in de jaren 2018 tot en met 2023 per inwoner heeft uitgegeven aan 'cultureel erfgoed':

¹⁴ Bron: raadsvoorstel vaststelling Boerderijenprogramma

Figuur 3.3 Uitgaven 'cultureel erfgoed' per inwoner gemeente Oldambt 2018-2023 (Bron: Jaarstukken)

Per inwoner heeft de gemeente Oldambt in de jaren 2018 tot en met 2023 gemiddeld bijna 10 euro uitgegeven aan 'cultureel erfgoed'. In de jaren 2020 en 2021 is minder uitgegeven; een mogelijke verklaring daarvoor is de coronapandemie.

3.5 Menskracht

In tabel is weergegeven hoeveel fte de gemeente Oldambt had voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten in de jaren 2019, 2021 en 2023.

Tabel 3.3 Aantal fte voor monumenten en beschermde gezichten 2019-2023

Aantal fte gemeente Oldambt voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten

	2019	2021	2023
fte monumenten en beschermde gezichten - beleid	1	1	1
fte monumenten en beschermde gezichten - uitvoering	0	0	0
fte monumenten en beschermde gezichten - toezicht	0	0	onbekend
fte monumenten en beschermde gezichten - totaal	1	1	1

Bron: Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, 12-03-2025

Wat opvalt is dat er volgens deze bron voor de onderdelen 'uitvoering' en 'toezicht' geen gemeentelijke personele capaciteit is in alle peiljaren. De gegevens zijn destijds door een gemeentemedewerker aangeleverd in het kader van de Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed en blijken niet altijd correct te zijn. In de praktijk zijn de taken op het gebied van toezicht en handhaving wel uitgevoerd, ondanks wellicht een tekort aan menskracht op dit terrein

In 2023 heeft de gemeente Oldambt aangegeven dat zij 3 personen heeft die deskundig zijn op het gebied van monumenten en beschermde gezichten.¹⁵ (bron: Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed). Zowel in 2019, 2021 als in 2023 heeft de gemeente aangegeven dat zij over onvoldoende personeel beschikt voor taakuitvoering op gebied van monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten. Dit geldt overigens voor negen van de tien Groninger gemeenten.

¹⁵ bron: Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed.

Tabel 3.4 Aantal personen met deskundigheid m.b.t. monumenten en beschermde gezichten in 2023

Aantal personen met deskundigheid op het gebied van monumenten en/of beschermde gezichten in 2023	
Oldambt	3
Eemsdelta	1
Groningen	14
Het Hogeland	3
Midden-Groningen	2
Westerkwartier	4
Westerwolde	3
Pekela	0
Veendam	3
Stadskanaal	1

De gemeente heeft in 2023 in de Monitor aangegeven op het terrein van monumenten en beschermde gezichten onvoldoende toe te komen aan de uitvoering, toezicht en handhaving, interne afstemming en het ontwikkelen van draagvlak voor erfgoed.

De erfgoedmedewerkers van de gemeente hadden in 2023 deskundigheid op het gebied van groen erfgoed, (historische) stedenbouw en dorpskernen, historische geografie en erfgoedwaarden cultuurlandschap, de wederopbouwperiode, duurzaamheid bij monumenten, en wet- en regelgeving met betrekking tot erfgoed.¹⁶ Deze medewerkers hadden in 2023 geen deskundigheid op het gebied van architectuur- en bouwgeschiedenis, bouw- en restauratietechniek, historische interieurs, ruimtelijke ordening in relatie tot erfgoed en herbestemming. In tabel 3.5 is dit schematisch weergegeven.

Tabel 3.5 Deskundigheid van medewerkers toezicht rijksmonumenten en beschermde gezichten in 2023, bron: Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed.

architectuurgeschiedenis	0
bouwgeschiedenis/bouwhistorisch onderzoek	0
bouwtechniek	0
restauratietechniek	0
groen erfgoed	1
(historische) stedenbouw en dorpskernen	1
historische geografie en erfgoedwaarden cultuurlandschap	1
historische interieurs	0
wederopbouwperiode	1
ruimtelijke ordening in relatie tot erfgoed	0
herbestemming	0
duurzaamheid bij monumenten	1
wet- en regelgeving m.b.t. erfgoed	1

De gemeente heeft door raadpleging van de steunpunten en inhuur van Libau of andere deskundigen de benodigde deskundigheid ingeschakeld. Samenvattend kan gesteld worden dat de gemeente Oldambt al lange tijd – tenminste vijf jaar – een tekort aan menskracht heeft om het erfgoedbeleid uit te voeren.

¹⁶ bron: Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed.

Ook landelijk is een tekort aan personele capaciteit op het gebied van erfgoed een probleem. In 2024 heeft Lysias Advies de resultaten van een landelijk onderzoek gepresenteerd: Inventarisatie Erfgoed & Overheid; een inventarisatie van knelpunten, kansen en oplossingen bij gemeenten en provincies voor uitvoering van erfgoedtaken in de fysieke leefomgeving.¹⁷ Dit onderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van zorgen over de capaciteit en deskundigheid bij gemeenten en provincies op het gebied van erfgoed in de fysieke leefomgeving. De capaciteit en deskundigheid die gemeenten en provincies nodig hebben om de (wettelijke) taken rondom archeologie, gebouwd erfgoed en cultuurlandschappen uit te voeren, staan onder druk.

In een gesprek dat de provincie heeft gevoerd met de gemeente in het kader van het interbestuurlijk toezicht voor 'gebouwd erfgoed en archeologie' wordt als risicofactor van het gebrek aan personele capaciteit voor dit beleidsonderdeel genoemd dat monumentale waarden niet goed meegewogen worden in de besluitvorming en dat beleidsontwikkeling stagneert.¹⁸

Foto: ZO Groningen

¹⁷ Lysias Advies, *Inventarisatie Erfgoed & Overheid; een inventarisatie van knelpunten, kansen en oplossingen bij gemeenten en provincies voor uitvoering van erfgoedtaken in de fysieke leefomgeving*, 19-12-2024.

¹⁸ Provincie Groningen, *Verslag gesprek IBT Gebouwd Erfgoed & Archeologie*, 27 februari 2025.

Hoofdstuk 4

Resultaten

Samenvatting van dit hoofdstuk

De gemeente Oldambt heeft in de afgelopen jaren verschillende doelen bereikt op het gebied van erfgoed. Successen zijn: het benoemen van de verhaallijnen Graanrepubliek en Dollardrand als ‘kapstok’ voor erfgoedbeleid, zorgvuldige op onderzoek gebaseerde ontwikkeling van beleid voor behoud van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen, het aanwijzen van karakteristieke panden, het opstellen van een Boerderijenprogramma, het in samenwerking met partners instellen van loketten voor inwoners, samenwerking binnen het Erfgoedprogramma. Knelpunten zijn: de staat van het erfgoed in Winschoten en archeologische monumenten, langdurige planologische procedures voor het realiseren van nieuwe functies in monumenten, het gebrek aan evaluatie van beleid. De samenwerking met partners verloopt goed, maar door personeelwisselingen en tijdgebrek wordt soms afstand ervaren. De gemeenteraad wordt alleen geïnformeerd wanneer daar aanleiding toe is, niet structureel.

Kernpunten voor de raad

- De gemeenteraad wordt uitsluitend incidenteel geïnformeerd over onderdelen van het erfgoedbeleid. Periodieke, structurele informatie over de voortgang, resultaten, doelbereik en knelpunten van de uitvoering van het erfgoedbeleid ontbreekt. Hierdoor heeft de raad onvoldoende zicht op dit beleidsterrein.
- Doordat geen evaluatie plaatsvindt, kan de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid niet worden vastgesteld en kan ook geen onderbouwde of gerichte herijking of aanpassing van beleidsdoelstellingen plaatsvinden.
- De staat van het erfgoed in Winschoten, archeologische monumenten, het naoorlogse erfgoed, religieus erfgoed en planologische regels die herbestemming hinderen of vertragen vragen aandacht.

Gebruik van dit hoofdstuk: als overzicht van de resultaten en voortgang van de uitvoering van het beleid voor materieel onroerend erfgoed, met inzicht in successen en knelpunten en de rol van zeven belangrijke samenwerkingspartners.

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat het erfgoedbeleid in de praktijk heeft opgeleverd. Daarbij is in kaart gebracht welke doelen zijn bereikt, welke nog niet en hoe de samenwerking met partners gestalte heeft gekregen en doorwerkt in de uitvoering en effectiviteit. Tot slot wordt beschreven hoe de gemeenteraad is betrokken en geïnformeerd over de voortgang en resultaten van het erfgoedbeleid.

Doel en afbakening

Dit hoofdstuk heeft tot doel de raad te informeren over de resultaten van de uitvoering van het beleid voor materieel onroerend erfgoed en over de mate waarin de beleidsdoelen zijn verwerkelijk. Ook geeft dit hoofdstuk zicht op successen en knelpunten.

Leeswijzer

In dit hoofdstuk wordt eerst een overzicht gepresenteerd van de wettelijke taken op het gebied van erfgoed voor de gemeente en de manieren waarop deze zijn uitgevoerd in de periode 2020-2024. Vervolgens wordt per beleidsdoel beschreven in welke mate dit doel bereikt is. Daarna wordt beschreven op welke wijze zeven belangrijke samenwerkingspartners hebben bijgedragen aan de uitvoering van erfgoedbeleid. Tot slot komt de betrokkenheid van de gemeenteraad aan bod, inclusief de wijze waarop de raad is geïnformeerd.

4.2 Uitvoering wettelijke taken

De gemeente Oldambt heeft in de periode 2019 tot en met 2024 de meeste wettelijke taken op het gebied van erfgoed uitgevoerd. Op het gebied van archeologie is er vertraging geweest bij het actualiseren van het beleid. Monitoring en evaluatie van de uitvoering van het gemeentelijke erfgoedbeleid heeft niet plaatsgevonden. Wel wordt voortgang van het bereiken van de doelen van het Nationaal Programma Groningen¹⁹ en het Erfgoedprogramma gemonitord binnen die programma's. Ook via het Interbestuurlijk Toezicht door de provincie vindt monitoring plaats van het erfgoedbeleid van de gemeente. Daarnaast wordt het gemeentelijke erfgoedbeleid op rijksniveau gemonitord via de Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed.

Zie de tabel op de volgende pagina.

Foto: Fotograaf Otto Brinkkemper, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, nummer LAAT-gm09-0413

¹⁹ Sinds begin 2020 werkt een consortium van KplusV, Sociaal Planbureau Groningen en Aletta Advies, aan de structurele monitoring van Nationaal Programma Groningen. Jaarlijks wordt via een monitor gerapporteerd over de ontwikkeling van de regio ten opzichte van de startsituatie, de mate waarin het programma op koers ligt om haar ambities te realiseren en de resultaten van de diverse programma's en projecten waaraan Nationaal Programma Groningen een bijdrage levert.

Tabel 4.1 Uitvoering wettelijke taken erfgoed

Wettelijke taak	2020-2025
Toezicht houden op het voorkomen van beschadiging of vernieling van erfgoed.	Blijkens de Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed heeft de gemeente hierop toezicht gehouden.
Toezicht houden op onderhoudsplicht en instandhoudingsplicht rijksmonumenten.	Blijkens de Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed heeft de gemeente hierop toezicht gehouden.
Toezicht houden op nakomen vergunningplicht voor restauratie en wijzigen van monumenten.	Blijkens de Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed heeft de gemeente hierop toezicht gehouden.
Toezicht houden op en handhaving van de verleende omgevingsvergunningen.	Blijkens de Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed heeft de gemeente hierop toezicht gehouden.
Samenstellen deskundige adviescommissie samenstellen om adviezen te geven over omgevingsvergunningaanvragen in relatie tot omgevingskwaliteit, monumentenzorgen welstand.	Dit is gebeurd via Libau.
Zorg dragen voor de fysieke leefomgeving en opstellen van regels ter bescherming van die omgeving voor het wel of niet toestaan van activiteiten die invloed hebben op de fysieke leefomgeving – naast de regels die het Rijk heeft gesteld.	Ja, in Omgevingsplan.
Vaststellen onderbouwd Omgevingsplan, waarin rekening is gehouden met de landelijke en provinciale wet- en regelgeving en eventuele instructieregels van deze overheden.	Omgevingsplan 2024. Wordt stapsgewijs vernieuwd.
Per 01-01-2024 is de gemeente op grond van de Omgevingswet verplicht om bij aanvragen van omgevingsvergunningen met betrekking tot beschermd cultureel erfgoed gelegenheid tot participatie te bieden als de aanvrager hierin onvoldoende heeft voorzien.	Onbekend.
Bij het vaststellen of goedkeuren van ruimtelijke plannen moet de gemeente rekening houden met het behoud van cultureel erfgoed, werelderfgoed, (aantoonbaar te verwachten) archeologische monumenten, beschermde monumenten én hun omgeving.	Dit is gebeurd. Archeologiebeleid met enige vertraging geactualiseerd.
De gemeente moet de monitoring en evaluatie van haar erfgoedbeleid en de uitvoering ervan hebben afgestemd op de Omgevingswet.	Onbekend/nee
De gemeente moet burgers en bedrijven voorzien van correcte en begrijpelijke informatie over erfgoedzaken.	Via Erfgoedloket, Boerderijenloket, Erfgoedloketfair, locatiebezoeken

4.3 Bereikte doelen

In deze paragraaf wordt beschreven in welke mate de belangrijkste doelen bereikt zijn die in de verschillende beleidsdocumenten van de gemeente Oldambt op het gebied van gebouwd erfgoed geformuleerd zijn.

4.3.1 Aanwijzing karakteristieke panden

In mei 2019 heeft de Stuurgroep van het Erfgoedprogramma de Voortgangsrapportage en de geactualiseerde beleidsagenda 2019-2022 vastgesteld. In deze Voortgangsrapportage 2019-2022²⁰ zijn de belangrijkste resultaten op het gebied van de instandhouding van erfgoed tot dat moment beschreven:

- Het borgen van cultureel erfgoed door de gemeenten door middel van het aanwijzen van gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden.
- Het instellen van het Erfgoedloket en het Erfgoedadviesteam ter ondersteuning van de monumenteigenaren.
- Het opstellen van een handreiking voor erfgoedeigenaren.
- Het openstellen van twee provinciale subsidieregelingen voor regulier en groot onderhoud van Rijksmonumenten.

Hier wordt ingegaan op het aanwijzen van karakteristieke panden.

De gemeente Oldambt heeft eerst in het buitengebied en daarna in de rest van de gemeente karakteristieke objecten aangewezen. Al in het Bestemmingsplan Buitengebied 2013 is vermeld dat de gemeente Libau een inventarisatie van karakteristieke panden in het buitengebied heeft laten uitvoeren. Destijds was het uitgangspunt dat de ruimtelijke waarden van de karakteristieke panden zoveel mogelijk in stand moesten worden gehouden en waren de regels vooral gericht op het behoud van de karakteristieke hoofdvorm en de maatvoering.

De gemeente Oldambt heeft uit budgettaire overwegingen de aanwijzing van de karakteristieke panden fasegewijs uitgevoerd. De raad is hierover ook geïnformeerd, o.a. in de Raadsbrief d.d. 17 maart 2017 'Aanwijzing karakteristieke panden', met verschillende scenario's om de inventarisatie aan te pakken en met bijbehorende kostenramingen.

Het vertrekpunt van de inventarisatie was de lijst van objecten van het Monumenten Inventarisatie Project (eind jaren '90, een initiatief van de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg), aangevuld met veldwerk en literatuuronderzoek. Een deel van de panden die toen waren geclassificeerd als 'beeldbepalend' zijn in de nieuwe bestemmingsplannen aangewezen als 'karakteristiek'. Het ging daarbij om panden gelegen in de bestemmingsplangebieden Buitengebied (vastgesteld in 2013 door gemeenteraad²¹), Winschoten Centrum (vastgesteld in 2017 door gemeenteraad), Winschoten Parkwijk, Bloemenbuurt en Stadspark (vastgesteld 2017 door gemeenteraad) en Midwolda Oostwold (vastgesteld 2018 door gemeenteraad). Voor deze vier bestemmingsplangebieden zijn eigenaren en bewoners niet bij het proces betrokken geweest of individueel geïnformeerd over de aanwijzing van hun pand als karakteristiek. De aanwijzing van deze panden is meegenomen bij de vaststelling van deze bestemmingsplannen. In het verleden was het de gebruikelijke bestemmingsplanprocedure dat inwoners niet individueel geïnformeerd werden over een bestemmingswijziging. Vanaf 2019 zijn eigenaren van karakteristieke panden wel per brief individueel geïnformeerd zodra het (voor)ontwerp bestemmingsplan ter inzage lag, zie hierna.

²⁰ Hiervan is geen apart document gevonden, alleen een samenvatting in het geactualiseerde Erfgoedprogramma. De actualisatie en verbreding van het Erfgoedprogramma in het kader van het NPG vormt samen met het Erfgoedprogramma en de Voortgangsrapportage één geheel.

²¹ In het Raadsvoorstel Erfgoedstrategie gemeente Oldambt (25 januari 2016) is aangegeven dat 267 beeldbepalende panden in het buitengebied bij de vaststelling van het bestemmingsplan buitengebied (20 maart 2013) de aanduiding 'karakteristiek pand' gekregen.

Tijdens de raadsvergadering van 25 januari 2016 hebben D66, Oldambt Aktief en VVD Oldambt een motie ingediend, waarin gepleit werd voor het aanwijzen van karakteristieke panden in de kernen, én dat bewoners betrokken zouden worden bij het proces. Libau is door de gemeente gevraagd te komen met een werkwijze waarin ook bewoners betrokken zouden worden. Pas vanaf 2018 is dit gebeurd. De reden is dat de raadsbrief van maart 2017 pas besproken is tijdens de BMR [Bestuur, Middelen en Ruimte] vergadering op 17 mei 2017. In de periode tussen maart 2017 en de BMR vergadering in mei 2017 was de inventarisatie voor Midwolda Oostwold al afgerond. De karakteristieke panden in Winschoten Centrum zijn niet opnieuw geïnventariseerd. Hiervoor is de conceptlijst gemeentelijke monumenten gebruikt die de voormalige gemeente Winschoten in 2009 al had laten opstellen. Dit was budget-technisch gezien aantrekkelijker in plaats van een nieuwe inventarisatie te laten uitvoeren. De inventarisatie voor de wijken in Winschoten Noord is in het najaar 2017 afgerond. Waarom er vervolgens geen werksessie met een werkgroep is gehouden is niet te achterhalen.²²

Voor de aanwijzing van karakteristieke panden in de plangebieden Nieuwolda, Nieuw-Scheemda, 't Waar en De Kamp (maart 2018), Bad Nieuweschans (november 2018) en voor Winschoten Centrum, Bedrijventerrein Winschoten en Hamdijk - Bad Nieuweschans is de volgende werkwijze gevolgd:²³

1. Inventarisatie door Libau en opstellen conceptlijst.
2. Publicatie in 'de Oldambtster', op de gemeentelijke website en lokale nieuwssites voor het werven van leden (vertegenwoordigers van Dorpsbelangen, lokale historische verenigingen en overige belangstellenden) voor een werkgroep voor de beoordeling van karakteristieke panden.
3. Bijeenkomst met de werkgroepen waarbij de inventarisatie besproken wordt en panden kunnen worden toegevoegd of geschrapt.
4. Op basis van de bijeenkomst stelt Libau een definitieve lijst op die meegenomen wordt in het voorontwerp of ontwerp bestemmingsplan of ontwerp facetbestemmingsplan.
5. College stelt ontwerpbestemmingsplan vast en per brief worden alle eigenaren van aangewezen panden individueel geïnformeerd. Bij de brief is een informatieblad gevoegd met informatie over het bezit van een karakteristiek pand. Daarnaast is in de brief aangegeven dat eigenaren een zienswijze kunnen indienen.

Toen de gemeente Oldambt begin 2019 werd aangewezen als aardbevingsgemeente, ontstond vanuit de provinciale omgevingsverordening de verplichting om de gemeentelijke bestemmingsplannen aan te passen met nieuwe regels voor karakteristieke en beeldbepalende panden of hiervoor facetbestemmingsplannen op te stellen. De gemeente Oldambt heeft toen opnieuw Libau gevraagd een inventarisatie te maken van karakteristieke objecten in de kernen van de overige bestemmingsplangebieden. Het doel daarbij was om te voorkomen dat panden gesloopt zouden kunnen worden, zonder een afweging ten aanzien van de cultuurhistorische waarde. Door deze panden planologisch vast te leggen in het bestemmingsplan kunnen eventuele sloopaanvragen op grond van de cultuurhistorische waarden van het pand worden geweigerd. Een ander doel was om met de inventarisatie van karakteristieke objecten vooraf duidelijkheid te bieden aan eigenaren en andere partijen en te voorkomen dat de gemeente alleen ad hoc en per individuele casus kan reageren op ontwikkelingen. Ook was de inventarisatie een beantwoording aan de toenemende belangstelling voor – en roep om – bescherming van cultureel erfgoed als drager van lokale identiteit.

²² Bron: Vervolg vragen aanwijzing karakteristieke panden, Gemeentebelangen Oldambt 2019-07-23, een politieke vraag (art. 39 lid 1 RvO).

²³ Bron: Raadsvoorstel Onderwerp Vaststellen 'facetbestemmingsplan karakteristieke panden Winschoten centrum, bedrijventerrein Winschoten, Hamdijk Bad Nieuweschans'. Datum beeldvormende raadsbijeenkomst: 17 januari 2022. Datum raadsvergadering: 31 januari 2022.

In 2019 zijn in de raad zijn vragen gesteld over de betrokkenheid van eigenaren en bewoners bij het proces van de aanwijzing van panden als ‘karakteristiek’.²⁴ Ook hadden eigenaren bij de gemeente geklaagd over de aanwijzing tot karakteristiek pand omdat dit tot beperkingen en lastenverzwaring zou leiden. Het antwoord op dat laatste punt luidde dat de status karakteristiek geen verstrekkende gevolgen heeft voor eigenaren, behalve dat voor (gedeeltelijke) sloop een vergunning vereist is. De hoofdvorm (casco en niet interieur en detaillering) is beschermd. Hiermee wijkt de beschermstatus van karakteristieke panden wezenlijk af van die van rijksmonumenten waarbij ook vaak het interieur en de detaillering van het pand beschermd zijn.

Eigenaren van panden die zijn aangewezen als ‘karakteristiek’ zijn tot 2019 hierover niet geïnformeerd wanneer de aanwijzing van de karakteristieke panden meeliftte op het vaststellen van een nieuw bestemmingsplan. In de gebieden waar geen nieuw bestemmingsplan moest worden vastgesteld, zijn de bewoners en eigenaren wel betrokken geweest. Er is onderkend dat het zorgvuldiger was geweest de eigenaren die niet waren geïnformeerd wel individueel te informeren. Daarom is alsnog een brief gestuurd aan deze groep eigenaren. Deze konden echter geen zienswijze meer indienen. Sinds 2019 is de regel dat alle eigenaren individueel per brief geïnformeerd worden zodra het (voor)ontwerp bestemmingsplan ter inzage ligt over de aanwijzing van hun pand als ‘karakteristiek pand’.

4.3.2 Erfgoed beter zichtbaar en beleefbaar maken²⁵

Om deze doelstelling te realiseren heeft de gemeente geïnvesteerd in regiomarketing via het Lokaal Programma Oldambt NPG en projecten die bijdragen aan deze doelstelling financieel ondersteund, zoals het Koepelproject Graanrepubliek 2.0.

4.3.3 Erfgoed moet geïntegreerd worden in beleidsvelden zoals economie, stedenbouw, cultuur, toerisme en recreatie; er moet een integrale en samenhangende aanpak zijn.²⁶

Deze doelstelling is niet gerealiseerd. In de praktijk is het erfgoedbeleid versnipperd. Er zijn aanzetten gedaan tot verbinding en integratie, maar er is nog geen sprake van een samenhangend, integraal beleid. In het Boerderijenprogramma wordt deze doelstelling mede verbonden met het opstellen van een afwegingskader voor karakteristieke panden. Dat is wel gebeurd. Dit afwegingskader wordt dit jaar (2025) aan de raad voorgelegd. In het Boerderijenprogramma wordt deze doelstelling daarnaast gekoppeld aan het inventariseren, analyseren, actualiseren en harmoniseren van beleid en het ontwikkelen van beleid voor toezicht en handhaving. Die integratie heeft nog niet plaatsgevonden.

4.3.4 Verhaallijnen Graanrepubliek en Dollardrand als ‘kapstok’ voor erfgoedbeleid

In de Erfgoedstrategie, de Omgevingsvisie, het Lokaal Programma Oldambt voor Nationaal Programma Groningen en het Boerderijenprogramma wordt bij deze verhaallijnen aangesloten. In het Ambitiedocument Centrum Oldambt en het Programma Wonen Oldambt worden de verhaallijnen terloops vermeld. De verhaallijnen maken al tenminste sinds 2016 deel uit van erfgoedbeleid en zijn nog steeds relevant en actueel. Ook de samenwerkingspartners kennen deze verhaallijnen en zijn er enthousiast over. Niet al het erfgoedbeleid sluit expliciet aan bij de verhaallijnen.

²⁴ Aanwijzing karakteristieke panden - Antwoorden op vragen GBO 2019-07-15 ex art 39 RvO

²⁵ Deze doelstelling wordt genoemd in de Erfgoedstrategie (2016), de Omgevingsvisie (2017), het Lokaal Programma Oldambt voor Nationaal Programma Groningen (2020) en de Omgevingsvisie Oldambt (ontwerp, 2025).

²⁶ Deze doelstelling wordt genoemd in de Erfgoedstrategie (2016), het Erfgoedprogramma, het Boerderijenprogramma (2023) en de Omgevingsvisie.

4.3.5 Verbinding erfgoed en vrijetijdseconomie²⁷

De gemeente heeft de verbinding tussen erfgoed en toerisme al lange tijd als beleidsdoel op de agenda staan en heeft dit doel voor een deel gerealiseerd. In de Strategische visie vrijetijdseconomie Oost-Groningen 2030 (november 2020, gemeenten Oldambt, Westerwolde, Veendam, Pekela en Stadskanaal) is 'erfgoed' een thema.

Wat betreft de verbinding tussen erfgoed en toerisme is ook de Stichting ZO Groningen van belang. Deze marketingorganisatie is de opvolger van Stichting Marketing Oldambt en Stichting Promotie Westerwolde en richt zich op de bevordering van de vrijetijdseconomie in Zuid- en Oost-Groningen, met een specifieke focus op de landschappelijke regio's Westerwolde, Oldambt en de Veenkoloniën. Met financiële steun van Nationaal Programma Groningen, vijf gemeenten en toeristisch-recreatieve ondernemers wordt deze regio gepromoot met als doel bij te dragen aan de economische ontwikkeling, werkgelegenheid en leefbaarheid. De kernwaarde hierbij is het lokale DNA van de regio Zuid- en Oost-Groningen.

4.3.6 Aandacht voor behoud en herbestemming van agrarisch erfgoed o.a. door mogelijk maken nieuwe functies²⁸

Dit doel heeft de gemeente zichzelf al bijna tien jaar geleden gesteld. Er is sinds die tijd veel gedaan om het herbestemmen van agrarisch erfgoed mogelijk te maken. De gemeente heeft Libau opdracht gegeven een onderzoek uit te voeren naar de boerderijen in het Oldambt en met bewoners en eigenaren te spreken. Naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek heeft de gemeente een intentieverklaring getekend om met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de provincie samen te werken aan het behoud en de doorontwikkeling van Oldambtster boerderijen, met en zonder beschermde status. Met enige vertraging is vervolgens een Boerderijenvisie en een Boerderijenprogramma opgesteld. In het Boerderijenprogramma is het realiseren van pilots en voorbeelden van 'toekomstig duurzame boerderijen' een doel. Het Koepelproject Graanrepubliek 2.0 voor herbestemming van agrarisch erfgoed is een uitwerking van dit doel. Dit project omvat ook concrete acties zoals het kopen en/of herbestemmen van boerderijen, zoals de pilotboerderij aan de Hamdijk in Nieuweschans, een van de zogenaamde 'huilende bruiden'. Het Groninger Landschap heeft deze rijksmonumentale vervallen villaboerderij kunnen kopen dankzij een erfenis; het herstel wordt mede mogelijk gemaakt door gelden uit het Nationaal Programma Groningen.

²⁷ Als doel genoemd in Erfgoedstrategie, Omgevingsvisie 2017, Startnotitie Omgevingsvisie 2023, Lokaal Programma Oldambt voor Nationaal Programma Groningen (2020).

²⁸ Als doel genoemd in Omgevingsvisie (2017), Ruimtelijk-economisch perspectief A7/N33-regio (2021), Startnotitie Omgevingsvisie 2023, Boerderijenprogramma (2023) en Programma Wonen Oldambt.

4.3.7 Meer beschermde dorpsgezichten aanwijzen

Dit was als doel opgenomen in de Omgevingsvisie 2017, maar is niet uitgevoerd. De reden is niet bekend.

4.3.8 Opstellen masterplannen Scheemda en Bad Nieuweschans

Dit was als doel opgenomen in startnotitie omgevingsvisie 2023. Het is echter niet bekend of dit gebeurd is.

4.3.9 Grote of clusters van erfgoedpanden toekomstbestendig maken²⁹

Onder dit doel scharen wij ook het doel zoals genoemd in het Ambitiedocument Centrum Oldambt (2020) “Erfgoedpanden in Waterkwartier en omgeving, zoals de Schippersbeurs, de Phaff-fabriek en de Tramwerkplaats, behouden door ontwikkeling en herbestemming”. In het algemeen is het belangrijkste uitgangspunt voor de gemeente bij het instandhouden en herbestemmen van grote monumenten dat er een goede exploitatie moet zijn.³⁰

In de jaren '90 waren de erfgoedpanden in het Waterkwartier eigendom van de gemeente Oldambt. De Schippersbeurs en de Phaff-fabriek zijn destijds verkocht aan initiatiefnemers met plannen om deze erfgoedpanden een nieuwe bestemming te geven. Tot op heden is dit nog niet gebeurd. Voor de leegstaande Phaff-fabriek zijn verschillende plannen gemaakt, maar tot nu toe is er nog geen sprake van restauratie of herbestemming. Sinds de Phaff-fabriek is verkocht aan een commerciële vastgoedontwikkelaar is de gemeente meer op afstand komen te staan.

De gemeente heeft bijgedragen aan en meegedacht over het restaureren en herbestemmen van de grote rijksmonumentale voormalige stoomlocomotievenremise in Bad Nieuweschans. Dit pand heeft lange tijd leeggestaan en heeft verschillende eigenaren gehad die diverse projectvoorstellen hebben ontwikkeld om dit gebouw een nieuwe functie te geven waardoor de regio een impuls zou krijgen. Het laatste project met de naam ‘Graanrepubliek’ had tot doel verschillende productiebedrijven van ambachtelijke producten van Gronings graan, zoals brood, muesli, pasta, bier en jenever, in het pand te huisvesten in combinatie met een ervaringscentrum voor het publiek. Bezoekers zouden kunnen kennismaken met de ambachtelijke productieprocessen, producten proeven en de verhalen erachter beleven via beeld en geluid. In juni 2024 werd de Graanrepubliek failliet verklaard en is het project stopgezet.

Naar aanleiding van berichten in de media over dit faillissement zijn vragen aan het college gesteld, onder meer over de financiële consequenties voor de gemeente.³¹ De gemeente had twee maal subsidie verleend voor dit project, vanuit de NPG-middelen: eenmaal een subsidiebedrag van € 250.000 voor het ontwikkelen van het ervaringscentrum en een bedrag van € 692.000 voor restauratie en herontwikkeling. Daarnaast was er nog € 370.000 verleend aan deelprojecten die samenhangen met dit hoofdproject. Overige gevolgen van het mislukken van dit project waren op dat moment nog niet te overzien.

²⁹ Als doel opgenomen in het Erfgoedprogramma.

³⁰ Gesprek met medewerkers erfgoed gemeente Oldambt, 28-08-2025.

³¹ De Graanrepubliek 2.0 - Antwoorden op vragen CDA 2024-06-20 ex art 32 RvO.

Een ander groot erfgoedpand waarvoor verschillende pogingen zijn gedaan om het te restaureren en een nieuwe functie te geven is de rijksmonumentale voormalige strokartonfabriek 'de Toekomst' in Scheemda. De gemeente is nauw betrokken bij alle plannen die er (geweest) zijn voor herstel, instandhouding en herbestemming van dit monument.³²

Een ander groot leegstaand erfgoedpand waarvoor de gemeente Oldambt zich heeft ingezet is de graansilo Watermann in Bad Nieuweschan. In 2013 waren er plannen om het gebouw te transformeren tot 'kunstbaken'. Dit project van twee miljoen euro kwam niet van de grond. Daarna heeft Dorpsbelangen gezocht naar nieuwe ideeën voor een passende functie, maar ook dat leverde niets op. Begin 2025 heeft de provincie vanuit het Erfgoedprogramma 1,49 miljoen euro beschikbaar gesteld om de graansilo te restaureren en een nieuwe functie te geven. Het plan is om er een uitkijktoren in te maken. Ook wordt er gekeken of in het gebouw het verhaal van de Graanrepubliek een plek kan krijgen voor inwoners en bezoekers. Verder wordt de subsidie gebruikt om de kade waaraan de silo ligt opnieuw in te richten. De gemeente Oldambt gaat met bewoners en andere belanghebbenden de plannen verder uitwerken.

4.3.10 Kennisdeling archeologie en betrekken van archeologie bij planvorming

Het realiseren van deze doelstelling heeft op gemeentelijk niveau lange tijd stilgelegen. Er zijn de afgelopen jaren aanzetten gedaan om het archeologiebeleid, dat in 2010 is opgesteld, te actualiseren. Inmiddels is dit gebeurd; het archeologiebeleid en de bijbehorende waardenkaart zijn vastgesteld.³³

4.3.11 Gerichte communicatie over karakteristieke panden; over kansen, verplichtingen, waarden, rechten, etc.

Communicatie met erfgoedeigenaren over rechten, plichten en subsidiemogelijkheden gebeurt via het Erfgoedloket en het Boerderijenloket. Ook bij de Erfgoedloketfairs die georganiseerd worden is de gemeente altijd aanwezig met een informatiestand. Daarnaast communiceert de gemeente zelf met erfgoedeigenaren bij het verlenen van vergunningen; vaak is dan ook sprake van een locatiebezoek.³⁴

4.3.12 Flexibiliseren planologische kaders en inrichten aanvullende financiële arrangementen

In het Erfgoedprogramma zijn als doelstellingen genoemd: 'Onderzoek naar de toepasbaarheid van de kaders en mogelijkheden voor integrale kaders of handreiking' en 'Inrichten van aanvullende financiële arrangement(en) en/of flexibiliseren van kaders'. Hiermee wordt vermoedelijk bedoeld dat de planologische regels en voorschriften meer ruimte zouden moeten bieden voor herbestemming, verbouw en verduurzaming van erfgoedpanden en voor nieuwbouw op erven, maar dan wel met in overeenstemming met de Provinciale Omgevingsverordening en met oog voor ruimtelijke kwaliteit. Het doel is om meer flexibiliteit te bieden omdat het voor het behoud van bedrijfsmatig agrarisch erfgoed van belang is dat de bedrijfsvoering in het pand en op het erf kan voortbestaan. In welke mate er vooruitgang geboekt is op dit terrein, is niet bekend.

³² Gesprek met medewerkers erfgoed gemeente Oldambt, 28-08-2025.

³³ <https://www.gemeente-oldambt.nl/archeologiebeleid-oldambt-2025>.

³⁴ Gesprek met medewerkers erfgoed gemeente Oldambt, 28-08-2025.

4.3.13 Vertalen uitkomsten van onderwijsonderzoek in plan van aanpak voor kennis, innovatie en vakmanschap

In november 2024 heeft de provincie Groningen 245.724 euro subsidie verleend aan Afeer, het sociaal ontwikkelbedrijf van de gemeenten Oldambt, Pekela en Westerwolde. voor de realisatie en uitvoering van het project 'Restauratiewerkplaats Oldambt', een deelproject binnen het koepelproject Graanrepubliek 2.0. Het doel van dit project is een impuls te geven aan de restauratiebranche in de provincie Groningen en daardoor niet alleen het behoud van erfgoed in de provincie te bevorderen maar ook een bijdrage te leveren aan een betere arbeidsmarkt. Afeer ontwikkelt op verzoek van de gemeente Oldambt een aanbod om werkzoekenden, zij-instromers en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in contact te brengen met en te begeleiden naar restauratiewerk.

4.3.14 Implementatie Boerderijenloket

In 2024 is het Boerderijenloket gestart. Dit loket is een onderdeel van het Boerderijenprogramma. Het is een laagdrempelige vorm van ondersteuning voor alle eigenaren van een boerderij in de gemeente Oldambt. Eigenaren kunnen hier terecht met vragen over onder meer subsidies, restauratie, onderhoud, herbestemming, schadeherstel en versterking. Eigenaren worden doorverwezen naar de juiste partijen binnen en buiten de gemeente. Wanneer het gaat om complexe of vastgelopen situaties kunnen de mensen van het Boerderijenloket ook helpen door gesprekken te voeren met de betrokken organisaties. Het loket is een ochtend per week telefonisch bereikbaar.

4.4 Samenwerking

Er zijn gesprekken gevoerd met zeven samenwerkingspartners van de gemeente: de provincie Groningen, Libau, Stichting Oude Groninger Kerken, Erfgoedvereniging Heemschut, Stichting Landschap Oldambt, Molenstichting Midden- en Oost-Groningen en de Monumentenwacht Groningen. De interviews hadden betrekking op de bereikte resultaten op het gebied van erfgoed. Ook zijn de partners gevraagd successen en knelpunten te benoemen. De geïnterviewde partners spelen verschillende rollen bij de uitvoering van het erfgoedbeleid van de gemeente.

De rol van de **provincie** is vooral die van financier en van meedenken en ondersteunen.

Libau vervult verschillende functies, waaronder de bemensing van het Erfgoedloket Groningen, het Steunpunt Cultureel Erfgoed en het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit. Ook adviseert Libau op het gebied van archeologie en cultuurhistorie. Via de Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit adviseert Libau de gemeente Oldambt over vergunningen voor het wijzigen van monumenten. Daarnaast wordt Libau ingeschakeld voor specifieke opdrachten op het gebied van erfgoed, zoals bijvoorbeeld de inventarisatie van karakteristieke panden.

De **Stichting Oude Groninger Kerken** heeft haar eigen ideële doel: het materiële en functionele behoud van de monumentale Groninger kerken en hun omgeving. Daarbij staat niet alleen de instandhouding van de gebouwen centraal, maar ook de functies die kerken vervullen. Kerken hebben een maatschappelijke, verbindende functie en spelen een grote rol in de leefbaarheid van een dorp of regio. Omgekeerd is een vervallen of leegstaande kerk een 'open wond' in het dorp. De Stichting Oude Groninger Kerken speelt dan ook een belangrijke rol bij het herbestemmen van kerken en bij het organiseren van activiteiten en evenementen rond kerken die door vrijwilligers worden uitgevoerd en die bijdragen aan leefbaarheid, sociale samenhang, levendigheid in dorpen, toerisme en recreatie etc.

Erfgoedvereniging Heemschut is een club die aan de bel trekt als er zaken fout gaan rond erfgoed, bijvoorbeeld als er volgens de leden onterecht een vergunning tot wijziging of sloop wordt verleend of als erfgoed verloedert. Heemschut heeft een rol gespeeld bij sloopplannen voor monumentale panden in het centrum van Winschoten en de St. Vitusstraat.

De **Stichting Landschap Oldambt** richt zich op het behoud van de zichtbare en tastbare onderdelen in het landschap, zoals dijken, dijkcoupures, schotbalkhuisjes en boerderijen. De stichting jaagt aan, enthousiasmeert en brengt partijen bij elkaar. De stichting volgt wat er gebeurt op het gebied van erfgoed en meldt zich geregeld als inspreker bij de gemeente. Ook maakt zij bij de politieke partijen in Oldambt kenbaar wat er speelt en nodig is in de gemeente op het gebied van erfgoed. Daarnaast reageert zij op beleidsstukken.

De **Molenstichting Midden- en Oost-Groningen** is ontstaan uit een fusie van Molenstichting Oldambt en de Slochter Molenstichting. De stichting beheert 10 grote en 2 kleine molens. Drie daarvan staan in de gemeente Oldambt, negen in de gemeente Midden-Groningen. De stichting krijgt financiële ondersteuning van de gemeente Oldambt voor de instandhouding van de molens. Daarnaast maakt de Molenstichting ook gebruik van erfgoedsubsidierelingen van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (SIM-subsidie) en van provinciale subsidierelingen voor groot onderhoud en restauratie (GRRG-subsidiereling). Incidenteel worden ook middelen verkregen voor het herstel van kapotte roeden of wieken of het verhelpen van lekkages. Ook krijgt de stichting soms middelen van fondsen. De stichting zet zich in voor het behoud van de molens voor het nageslacht, voor het delen van kennis over molens en het ambacht molenaar en voor het promoten van de molens bij bezoekers en toeristen door middel van allerlei activiteiten, excursies, workshops en het ontwerpen van wandel- en fietsroutes. De stichting spant zich op allerlei manieren in om bezoekers te trekken naar de molens en naar het Oldambt. Op die manier draagt ze bij aan de verbinding tussen erfgoed en toerisme in de gemeente Oldambt. Dit gebeurt in samenwerking met de gemeente; zo heeft de gemeente bijvoorbeeld geholpen bij het realiseren van een “hoogholtje” op een fiets- en wandelroute waardoor een bepaalde molen beter bereikbaar is geworden.

De **Monumentenwacht** is door de gemeente Oldambt ingeschakeld voor ondersteuning bij het beheer en behoud van de monumenten die zij zelf in bezit heeft. Het gaat om 13 à 14 objecten, waaronder o.a. enkele molens, torens en het oude gemeentehuis. Concreet betreft dit periodiek overleg (hoofdzakelijk ambtelijk, een enkele keer met de betrokken wethouder), begeleiding in de uitvoering van werkzaamheden en subsidieaanvragen. Verder is de Monumentenwacht een door de provincie gesubsidieerd instrument voor eigenaren van erfgoedpanden. Abonnementhouders kunnen de Monumentenwacht inschakelen voor (periodieke) inspecties, het opstellen van inspectierapporten en onderhoudsplannen, het aanvragen van erfgoedsubsidies en begeleiding van restauratiewerkzaamheden. Ook doet de Monumentenwacht aan kennisdeling, bijvoorbeeld via nieuwsbrieven, bijeenkomsten van bijv. het Erfgoedloket en in het contact met de eigenaren. In de gemeente Oldambt heeft de Monumentenwacht ongeveer 150 abonnementhouders. Opgemerkt moet worden dat ook eigenaren van gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden de monumentenwacht kunnen inschakelen. Dat is niet in alle provincies het geval.

Voor de molens van de gemeente Oldambt, die problemen hadden met de roeden, heeft de Monumentenwacht het proces van aanbesteding begeleid. Ook begeleidt zij de uitvoering van de restauratiewerkzaamheden. Voor de erfgoedmonitor beoordeelt de Monumentenwacht de staat van onderhoud van erfgoedpanden aan de hand van foto's van de buitenzijde van de monumenten – voor zover dat valt te bepalen op grond van foto's van alleen de buitenkant. De Monumentenwacht ondersteunt de gemeente bij de uitvoering van de wettelijke taken op het gebied van erfgoed, maar kan ook worden ingeschakeld voor andere erfgoedvragen. De gemeente kan eigenaren van erfgoedpanden ook verwijzen naar de Monumentenwacht.

De gemeente heeft veel krediet bij de samenwerkingspartners. Sommige partners vinden de afstand tot de gemeente wat groot en zouden graag meer contact willen. De provincie en Libau zijn via het Erfgoedprogramma en op andere manieren betrokken bij het erfgoedbeleid van de gemeente en daardoor goed op de hoogte van de doelstellingen. Andere partners kennen de gemeentelijke beleidsdoelen niet expliciet; wel zijn ze ervan op de hoogte dat de verbinding van erfgoed en vrijetijdseconomie en het behoud van agrarisch erfgoed belangrijke doelen zijn en dat het verhaal van de Graanrepubliek een belangrijke ‘kapstok’ is. Diverse partners geven aan dat de gemeente meer gebruik zou kunnen maken van hun diensten.

Successen in de uitvoering van het erfgoedbeleid die genoemd zijn door de samenwerkingspartners:

- Het Boerderijenprogramma en de instelling van het Boerderijenloket kan als een van de successen beschouwd worden. De gemeente Oldambt is de eerste gemeente in Nederland die een dergelijk beleidsprogramma heeft geformuleerd. Het is een goed onderbouwd, integraal programma en bij de totstandkoming ervan zijn ook eigenaren geraadpleegd. Hierin is de gemeente Oldambt een voorbeeld voor andere gemeenten.
- Ook het aanwijzen van karakteristieke panden is succesvol geweest. Cultuurhistorisch waardevolle panden zijn hierdoor beter beschermd.
- Met de aanpak van de graansilo in Bad Nieuweschans toont de gemeente Oldambt ambitie op het gebied van erfgoed.
- Het herstel van de remise in Bad Nieuweschans leek aanvankelijk een succes te zijn. Helaas is dit project nu failliet gegaan, maar er wordt gewerkt aan een doorstart.
- Een ander succes is de Restauratiewerkplaats die in Winschoten is gerealiseerd. Een aandachtspunt is wel de verbinding met Afeer en met de projecten. Dit project is ook ondersteund met provinciale subsidie vanuit het NPG.
- Een succes is het landmarkproject rond de toren van Finsterwolde, eigendom van de gemeente Oldambt.
- Het gegeven dat de gemeente Oldambt lid is geworden van de Federatie Grote Monumentengemeenten wordt beschouwd een goede zaak.
- De cultuurhistorisch waardevolle panden in de St. Vitusholtstraat zijn van de sloophamer gered.
- Erfgoedobjecten in het Sterrebos in Winschoten zijn succesvol hersteld.
- De voormalige strokartonfabriek ‘de Toekomst’ in Scheemda heeft een nieuwe functie gekregen, hoewel de programmering kwetsbaar blijft.
- Het verhaal van de Graanrepubliek als kapstok voor het erfgoedbeleid is een goede keuze.
- Het project Graanrepubliek 2.0 van Ontwikkelbedrijf Monumentale Massa’s, voor herbestemming van boerderijen.
- De aandacht voor de slechte staat van sommige Oldambtster boerderijen is goed; er zijn verschillende goede voorbeelden van boerderijen die opgeknapt en herbestemd zijn en voor een opwaardering van het gebied gezorgd hebben.
- Het gaat goed met het behoud en de promotie van de molens en er is in de afgelopen jaren veel bereikt. De manier waarop nu de molens gerestaureerd worden is een voorbeeld voor anderen. Het aantal vrijwilligers dat zich inzet voor molens is in de afgelopen tien jaar sterk gegroeid.
- Het Erfgoedloket werkt goed. Het Erfgoedloket organiseert regelmatig bijeenkomsten en voor de onderlinge communicatie en contacten zijn die zeer nuttig.
- Het Erfgoedprogramma kan ook een succes genoemd worden. Er is de afgelopen jaren veel bereikt.
- Ondanks het tekort aan personeel en vele personele wisselingen is de gemeente Oldambt erin geslaagd nieuwe medewerkers te werven.

Knelpunten die in de uitvoering van het erfgoedbeleid die genoemd zijn door de samenwerkingspartners:

- Het erfgoedbeleid is sterk versnipperd; een integrale aanpak en samenhang ontbreekt, evenals een medewerker die een totaaloverzicht heeft en zaken kan coördineren.
- Het tekort aan menskracht en de vele personele wisselingen.
- De beleidsmedewerkers van de gemeente hebben weinig contact met het Lokale Programma NPG en het team dat zich bezighoudt met aardbevingen en versterking. Dat kan een risico vormen.
- De operaties rond versterking en schadeherstel vormen een kwetsbaarheid voor de uitvoering van het erfgoedbeleid.
- De aandacht voor boerderijen is goed en terecht. Echter, ook het andere erfgoed, bijvoorbeeld in het centrum van Winschoten, het naoorlogse erfgoed, het religieuze erfgoed en de archeologische monumenten, mag niet uit het oog verloren worden.
- Het aanwijzingsbeleid van gemeentelijke monumenten door de gemeente is nu reactief en zou actiever kunnen. In andere gemeenten is de toekenning van de status van gemeentelijk monument bewezen succesvol om cultuurhistorisch waardevolle panden te behoeden voor sloop en nieuwbouw. Het is niet verstandig om een reactief aanwijzingsbeleid te hanteren en zo achter de feiten aan te lopen. Anderzijds moet een gemeente eigenaren ook niet tegen zich in het harnas jagen. De status van gemeentelijk monument biedt meer bescherming dan die van karakteristiek pand. Bij gemeentelijke monumenten kunnen ook de detaillering en het interieur beschermd worden en voor het instandhouden van deze beschermde onderdelen kan subsidie verkregen worden.
- De gemeente Oldambt heeft geen kerkenvisie. De noodzaak daartoe is nooit gevoeld, eigenlijk omdat de Stichting Oude Groninger Kerken al vroeg als een soort vangnet voor de Groninger kerken fungeerde. Dit is echter slechts één van de oplossingen.
- Een knelpunt is de staat van het erfgoed in het centrum van de stad Winschoten. Dit staat onvoldoende op het netvlies van de gemeente; er zijn wel plannen maar de gemeente is niet snel en doortastend genoeg.
- De lange en bureaucratische processen rond wijzigingen van bestemmingsplannen voor herbestemming van erfgoed zijn een knelpunt.
- Het erfgoed uit de periode na de Eerste Wereldoorlog krijgt nog onvoldoende aandacht.
- De gemeente heeft geen meerjarenonderhoudsplannen voor het erfgoed dat zij in eigendom heeft. De gemeente zou wat betreft het erfgoed dat in haar bezit is een voorbeeldfunctie voor erfgoedeigenaren moeten vervullen.

4.5 Betrokkenheid van de gemeenteraad

De gemeenteraad is via de Jaarverslagen geïnformeerd over de voortgang van het erfgoedbeleid. Daarnaast is de raad geïnformeerd wanneer dat nodig werd geacht, bijvoorbeeld over de aanwijzing van karakteristieke panden. De raad is niet op vaste momenten periodiek geïnformeerd. Ook zijn er geen evaluaties van het gemeentelijke erfgoedbeleid geweest.

Het jaarverslag van Libau wordt in principe elk jaar naar de raad gestuurd; hierin zijn ook de activiteiten en adviezen van de welstandcommissie / monumentencommissie beschreven. Dit is echter niet altijd gebeurd; de raad heeft bijvoorbeeld in 2019 bij het college de Jaarverslagen 2016, 2017 en 2018 opgevraagd.³⁵

De uitkomsten van de tweejaarlijkse Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed worden voor elke gemeente in een rapportage gebundeld en gestuurd naar de medewerkers die de vragenlijst hebben ingevuld en naar het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente. Hierbij moet worden opgemerkt dat de rapportage gebaseerd is op antwoorden die door de gemeente zelf zijn gegeven en geen formele beoordeling door de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed betreft.

Hoofdstuk 5

Uitvoering wettelijke taken – benchmark

Samenvatting van dit hoofdstuk

De gemeente Oldambt is vergeleken met de gemeenten Westerkwartier, Hoogeveen en Kerkrade wat betreft de uitvoering van de wettelijke taken en de inzet van middelen en personeel op het gebied van materieel onroerend erfgoed. Bronnen voor de vergelijking waren de Jaarstukken en de Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed. Uit de vergelijking komt naar voren dat personeelstekort en onbekendheid van het gemeentelijke erfgoedbeleid ook bij andere gemeenten spelen en niet uitzonderlijk zijn. Wat daarnaast opvalt: het grote aantal aangewezen karakteristieke panden in Oldambt, het ontbreken van een cultuurhistorische waardenkaart en kerkenvisie, goede samenwerking van Oldambt met andere gemeenten, grote mate van benutting van provinciale ondersteuning, goed zicht op aantallen en leegstand van monumenten, geen zicht op aantallen verleende en geweigerde vergunningen voor monumenten. Vergeleken met het landelijk gemiddelde heeft de gemeente Oldambt per inwoner flink meer uitgegeven aan cultureel erfgoed. Ook de baten op dit gebied waren hoger. In 2023 waren de baten van de gemeente voor cultureel erfgoed per inwoner twee keer zoveel als het landelijk gemiddelde. Vergeleken met de andere Groninger gemeenten heeft Oldambt per inwoner iets meer dan gemiddeld uitgegeven aan cultureel erfgoed.

Kernpunten voor de raad

- De gemeente verkrijgt de middelen voor cultureel erfgoed uit verschillende bronnen. Omdat de problematiek rond de gaswinning, aardbevingsschade en versterkingsopgave een directe relatie heeft met erfgoed, maken ook de gelden die door de rijksoverheid voor deze opgaven ter beschikking worden gesteld deel uit van de beschikbare en bestede middelen voor het thema ‘erfgoed’. De gemeente Oldambt krijgt middelen via het Erfgoedprogramma, het Nationaal Programma Groningen en de Nationaal Coördinator Groningen. Deze middelen zijn in beperkte mate opgenomen in de cijfers in de Jaarstukken onder het taakveld ‘cultureel erfgoed’. Vergelijkingen moeten binnen deze context met terughoudendheid beoordeeld worden en zijn slechts indicatief. Bij de duiding van de betekenis van deze cijfers speelt ook de definitie van het taakveld ‘cultureel erfgoed’ een belangrijke rol. De Jaarstukken geven geen compleet beeld van de baten en lasten op het gebied van erfgoed.
- De gemeente heeft de wettelijke taken uitgevoerd. Toezicht op en handhaving van bijv. de instandhoudingsplicht van monumenten zijn uitgevoerd, al was er wellicht sprake van personeelstekort op dit terrein. Er is geen zicht op aantallen gevraagde en verleende omgevingsvergunningen voor monumenten, maar dit is een technisch probleem dat relatief eenvoudig opgelost kan worden. Oldambt heeft geen kerkenvisie en geen cultuurhistorische waardenkaart.
- Door het langdurig tekort aan personeel en deskundigheid en vele personeelwisselingen, dat niet te ondervangen is via de provinciale steunpunten, samenwerking of externe inhuur is het “collectieve geheugen” afgenomen. Er ontbreekt een coördinerend functionaris met totaaloverzicht. Taken liggen verspreid bij medewerkers die dit naast andere dossiers uitvoeren, waardoor de praktijk noodgedwongen reactief en incident-gedreven wordt, met weinig ruimte voor beleidsdoorontwikkeling, reflectie, evaluatie en proactieve handhaving.

Gebruik van dit hoofdstuk: zicht op de positie van Oldambt ten opzichte van andere gemeenten op het gebied van materieel onroerend erfgoed en benoeming van enkele aandachtspunten.

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk is beschreven hoe de gemeente Oldambt de wettelijke taken op het gebied van materieel onroerend erfgoed’ heeft uitgevoerd, inclusief de inzet van middelen en menskracht, vergeleken met enkele andere gemeenten.

Doel en afbakening

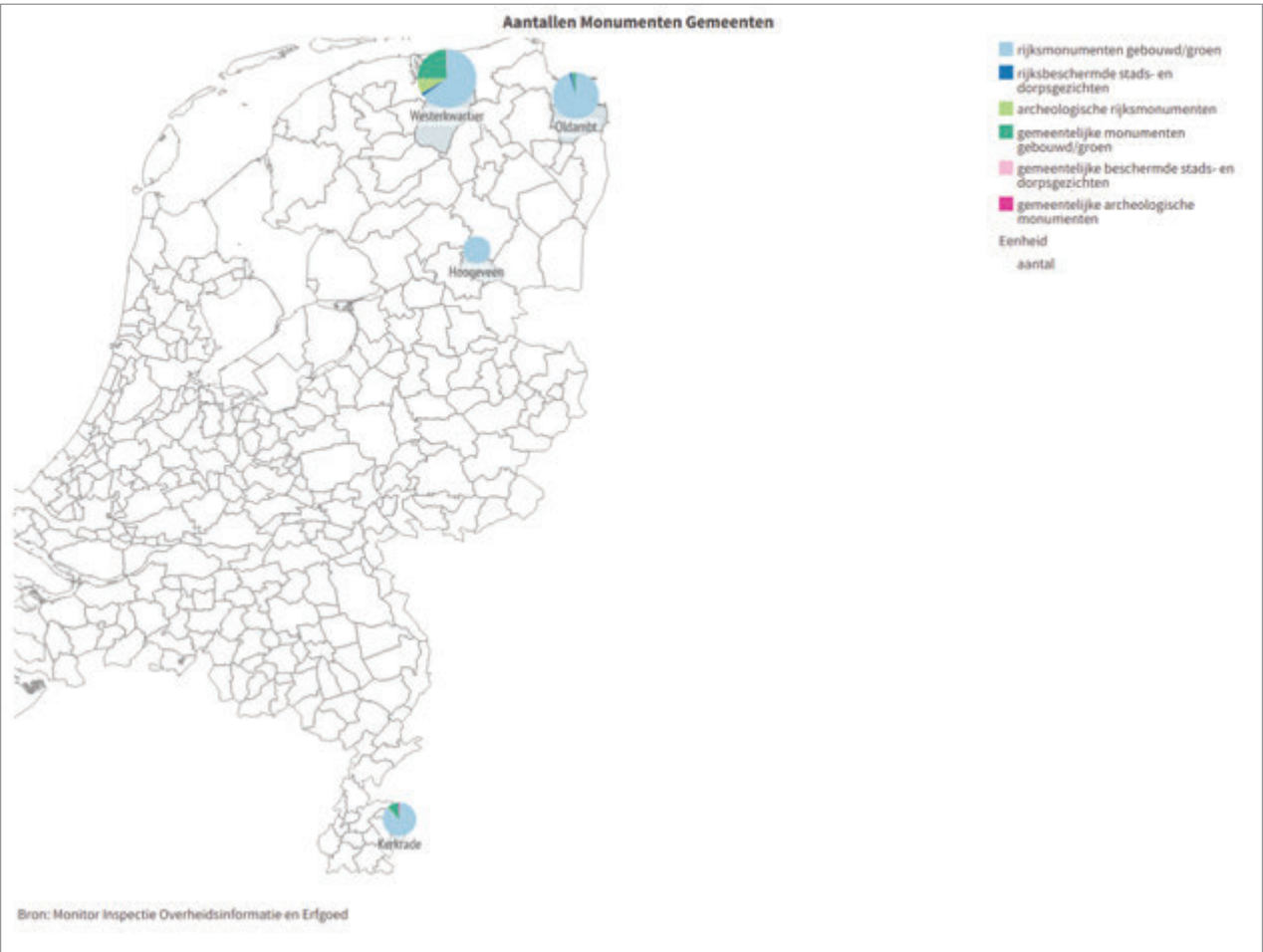
Dit hoofdstuk heeft tot doel de raad zich te geven op de positie van de gemeente Oldambt ten opzichte van andere gemeenten op het gebied van materieel onroerend erfgoed. Daarnaast worden enkele opvallende punten en aandachtspunten benoemd, die uit de vergelijking naar voren komen.

Bronnen

Bronnen voor de vergelijking waren de Jaarstukken en de Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed. Vergelijkingen moeten binnen deze context met terughoudendheid beoordeeld worden en zijn slechts indicatief. Daarnaast is informatie uit interviews met medewerkers en samenwerkingspartners gebruikt.

Leeswijzer

In dit hoofdstuk wordt de gemeente Oldambt vergeleken met de gemeenten Westerkwartier, Hoogeveen en Kerkrade wat betreft gemeentelijk erfgoedbeleid en voorschriften, organisatie en personeel, uitvoering, toezicht en handhaving, leegstand en brandveiligheid van monumenten, religieus erfgoed en archeologie. Daarna is vergeleken hoeveel middelen deze gemeenten hebben uitgegeven aan het taakveld ‘cultureel erfgoed’.

Figuur 5.1 Kaart met referentiegemeenten en aantallen erfgoedpanden

5.2 Context van de vergelijking

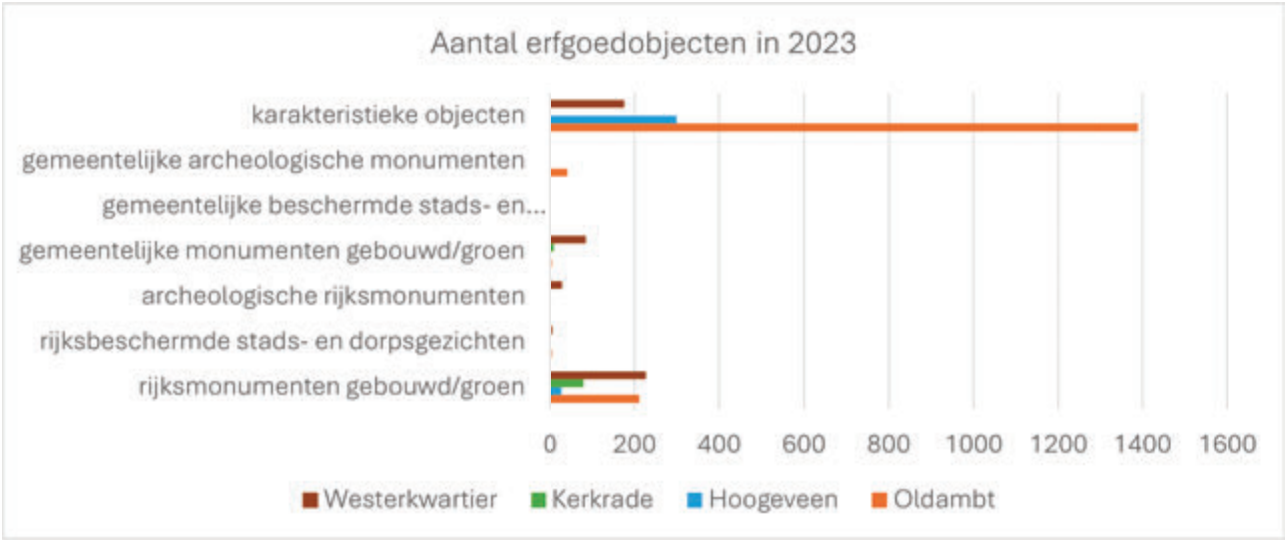
De gemeenten Westerkwartier, Hoogeveen en Kerkrade zijn op aangeven van de rekenkamer gekozen als referentiegemeenten omdat ze vergelijkbaar zijn met de gemeente Oldambt qua grootte, qua omvang van het platteland en de mate van verstedelijking, qua demografische samenstelling en qua gemeentelijke financiële situatie. De gemeente Kerkrade heeft daarnaast ook te maken met mijnbouwschadeproblematiek.

Wat betreft de aantallen beschermde erfgoedobjecten verschillen de gemeenten wel van elkaar. In tabel 5.1 zijn de aantallen beschermde erfgoedobjecten per gemeente weergegeven.³⁶

Tabel 5.1 Aantallen erfgoedobjecten in 2023 - benchmark

gemeente	rijksmonumenten gebouwd/groen	rijksbeschermde stads- en dorpsgezichten	archeologische rijksmonumenten	gemeentelijke monumenten gebouwd/groen	gemeentelijke beschermde stads- en dorpsgezichten	gemeentelijke archeologische monumenten	karakteristieke objecten	totaal
Oldambt	211	4	1	5	0	42	1390	1653
Hoogeveen	27	0	0	0	0	0	300	327
Kerkrade	80	0	1	10	0	1	0	92
Westerkwartier	227	6	29	85	2	0	176	526

In figuur 5.2 zijn de aantallen visueel weergegeven. De gemeenten Hoogeveen en Kerkrade hebben veel minder rijksmonumenten dan de gemeente Oldambt en Westerkwartier. De gemeente Oldambt heeft vergeleken met de andere gemeenten een zeer hoog aantal karakteristieke panden. Echter, aangezien er geen register van karakteristieke objecten is en de aantallen achterhaald zijn via informatie op de websites van de gemeenten, zijn de cijfers voor de referentiegemeenten slechts indicatief. De Erfgoedmonitor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed bevat geen actuele cijfers met betrekking tot het aantal gemeentelijke monumenten in de Nederlandse gemeenten; de cijfers stammen uit 2015 en zijn voor de gemeente Oldambt niet meer correct.³⁷

Figuur 5.2 Aantallen erfgoedobjecten in 2023 – benchmark

³⁶ Aangezien er geen register van karakteristieke objecten is, zijn deze aantallen achterhaald via informatie op de websites van de gemeenten.

³⁷ In de monitor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is vermeld dat de gemeente Oldambt 1 gemeentelijk monument kent.

De ambtelijke organisatie heeft aangegeven de vergelijking met de gemeente Kerkrade niet passend te vinden, op basis van de volgende argumenten: “De gemeente Oldambt bezit een uniek stuk erfgoed: het grote aantal Oldambtster boerderijen en volume in kubieke meters. Dit erfgoed is qua omvang en massa niet te vergelijken met andere regio’s. De kosten voor herstel en onderhoud zijn daarom vele malen hoger dan elders in het land. Daarnaast is de economische motor er in veel gevallen uit omdat de boerderij geen agrarische functie meer heeft. Tegelijkertijd is de opbrengst per hectare in de gemeente Oldambt altijd hoog geweest, mede door het inpolderen van de polders. Dat heeft ook geleid tot de huidige problematiek. Het gaat namelijk om panden die in de eerste plaats zijn gebouwd om geld te verdienen, waarbij het wonen een ondergeschikte rol speelde”.³⁸

5.3 Uitvoering wettelijke taken

Gemeentelijk beleid en voorschriften

De gemeente Oldambt heeft in de Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed aangegeven dat niet bekend is of de gemeente beleid heeft ontwikkeld voor de instandhoudings- en/of onderhoudsplicht. Evenmin is bekend of beleid is vastgesteld voor beschermde stads- en dorpsgezichten en voor beleid gebouwde en/of groene monumenten.

Zoals beschreven in Hoofdstuk 3 heeft de gemeente Oldambt wel degelijk beleid voor al deze aspecten van erfgoed. De antwoorden in de Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed worden vaak door een enkele medewerker ingevuld; dat kan een verklaring zijn. Echter, het beeld dat uit het onderzoek naar voren komt, is dat het bestaande erfgoedbeleid van de gemeente Oldambt niet bij alle erfgoedmedewerkers bekend is.³⁹ Oorzaken zijn de vele personele wisselingen en het gebrek aan tijd. De afgelopen jaren zijn verschillende ervaren erfgoedmedewerkers met pensioen gegaan of elders gaan werken. De gemeente Oldambt maakte een reorganisatie door. Het is lastig nieuwe medewerkers te vinden, in te werken en te behouden. Een gevolg van de personele wisselingen is dat het collectieve geheugen verdwijnt. Er is al lange tijd een tekort aan menskracht bij de gemeente Oldambt. De medewerkers die nu het erfgoedbeleid uitvoeren doen het erbij, naast andere taken. Zij hebben daardoor weinig tijd voor kennisontwikkeling en scholing.

Uit de Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed blijkt dat de medewerkers van de gemeenten Hoogeveen en Kerkrade nog minder op de hoogte zijn van het eigen erfgoedbeleid, wat laat zien dat dit geen uitzonderlijke situatie is.

Opvallend is dat de gemeente Oldambt, in tegenstelling tot de drie andere gemeenten, niet beschikt over een cultuurhistorische waardenkaart. In heel Nederland had 37% van de gemeenten in 2023 geen cultuurhistorische waardenkaart en 6% van de gemeenten was het niet bekend of ze erover beschikten. In de provincie Groningen, hebben de gemeente Oldambt en Stadskanaal geen cultuurhistorische waardenkaart, maar alle andere Groninger gemeenten wel. De geldende archeologische waardenkaart van de gemeente Oldambt dateert uit 2010 en is niet meer actueel. Het opstellen van een geactualiseerde kaart is afgerond en wordt voor het einde van het jaar (2025) ter vaststelling aangeboden aan de gemeenteraad. In de archeologische beleidskaart en bijbehorende nota die is vastgesteld in 2012, zijn enkele cultuurhistorische waarden opgenomen. Bij de actualisatie komen deze te vervallen omdat die niet thuis horen in een archeologische beleidsnota. Het opstellen van een cultuurhistorische (en landschappelijke) kaart is nog wel een wens van de gemeente, maar heeft geen hoge prioriteit.⁴⁰

³⁸ Ambtelijke reactie op conceptrapport, maart 2026.

³⁹ Bron: Vragenlijsten en interviews gemeentemedewerkers.

⁴⁰ Bron: Vragenlijsten en interviews gemeentemedewerkers.

Organisatie en personeel

Uit de beschrijving in Hoofdstuk 2 kwam naar voren dat de gemeente Oldambt al langere tijd te maken heeft met een personeelstekort. In het verslag van een gesprek dat de provincie Groningen begin 2025 voerde met de gemeente Oldambt in het kader van het Interbestuurlijk Toezicht op het gebied van Gebouwd Erfgoed en Archeologie is geconstateerd dat er één medewerker is voor beleid op het gebied van erfgoed. De uitvoering van het beleid ligt bij de afdeling Ruimtelijke Ordening, en Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving. Vanuit vergunningverlening is één medewerker ingezet voor drie dagen per week en een voor anderhalve dag per week. Opgemerkt wordt dat deze capaciteit onvoldoende is om de taken uit te voeren. Door de minimale capaciteit blijft de wens om een goed erfgoed- en archeologiebeleid op te zetten liggen. Men is op zoek naar (extra) menskracht voor erfgoed en versterking.⁴¹

Binnen de landelijke context bezien, is de situatie in de gemeente Oldambt niet uitzonderlijk. In het Verslag Toezicht 2021-2022 van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed wordt opgemerkt dat de deskundigheid en de capaciteit van gemeenten een toenemend knelpunt is en dat de druk op gemeenten groot is. Gemiddeld 42% van de Nederlandse gemeenten had in 2019-2020 te weinig capaciteit en deskundigheid om taken op het gebied van monumenten en beschermde gezichten uit te voeren; in 2021-2022 was dit 50%. 75% van de gemeenten gaf aan te weinig tijd voor toezicht en handhaving te hebben.⁴²

In het Maatwerkplan 2025 dat is opgesteld in het kader van het Interbestuurlijk Toezicht wordt als risico genoemd dat monumentale waarden niet goed meegewogen worden in de besluitvorming en beleidsontwikkeling stagneert doordat de capaciteit voor gebouwd erfgoed en archeologie onvoldoende is. Ook wordt opgemerkt dat de gemeente een archeologische waardenkaart heeft opgesteld die op dat moment nog niet was vastgesteld. De nieuw vastgestelde archeologische waarden waren daarom nog niet definitief beschermd in het omgevingsplan. Inmiddels is het geactualiseerde archeologiebeleid en de bijbehorende waardenkaart vastgesteld.⁴³

De gemeente Oldambt heeft aangegeven dat er zaken blijven liggen of te langzaam gaan vanwege het tekort aan personeel en deskundigheid. De onderbezetting wordt door de medewerkers als een knelpunt ervaren. Hiervoor is niet altijd een oplossing te vinden, ook niet via de provinciale steunpunten, samenwerking of externe inhuur. Het tekort wordt deels opgevangen met inhuur en deels met kennis van Libau, maar meer eigen (beleids)capaciteit is wenselijk. Een grove schatting is dat er ongeveer 1 fte nodig zou zijn op dit op te lossen.⁴⁴

Uitvoering

Wat betreft vergunningverlening, toezicht en handhaving heeft de gemeente Oldambt in de monitor in 2023 aangegeven geen zicht te hebben op de aantallen aanvragen van omgevingsvergunningen voor monumenten. Ook Hoogeveen en Kerkrade hebben geen zicht op aantallen. De gemeente Westerkwartier wel.

Uit de Uitvoeringsprogramma's VTH van de gemeente Oldambt blijkt dat er tot en met 2020 wél zicht was op de aantallen gevraagde vergunningen voor monumenten. Deze uitvoeringsprogramma's zijn destijds ook aan de raad verstrekt.

Voor bouwplanoverleg, ruimtelijk planoverleg en het inwinnen van kennis doet de gemeente Oldambt veelvuldig (meer dan 6 keer per jaar) een beroep op de door de provincie gesubsidieerde steunpunten. Ook de Groninger gemeente Westerkwartier maakt vaak gebruik van deze steunpunten. Hoogeveen en Kerkrade doen dat in mindere mate. Dit laat zien dat de gemeente Oldambt gebruik maakt van de ondersteuningsmogelijkheden die er zijn. De Groninger gemeenten Oldambt en Westerkwartier werken beide samen met meerdere andere gemeenten. Hierin onderscheiden zij zich van de gemeente Hoogeveen, die met één andere gemeente samenwerkt, en van de gemeente Kerkrade, die niet samenwerkt.

⁴¹ Provincie Groningen, Verslag gesprek IBT Gebouwd Erfgoed & Archeologie, 27 februari 2025.

⁴² Verslag Toezicht 2021-2022, Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, d.d. april 2023.

⁴³ <https://www.gemeente-oldambt.nl/archeologiebeleid-oldambt-2025>.

⁴⁴ Bron: Vragenlijsten en interviews gemeentemedewerkers.

Instandhoudingsplicht, toezicht en handhaving

Er zijn verschillende manieren waarop schade toegebracht kan worden aan erfgoed. In de Monitor onderscheidt de inspectie: restauraties of wijzigingen van monumenten in afwijking van de omgevingsvergunning, een onjuiste toepassing van vergunningsvrije wijzigingen van monumenten, het illegaal bouwen of slopen binnen beschermde stads- en dorpsgezichten, het vernielen of beschadigen van rijksmonumenten en het niet voldoen aan de instandhoudingsplicht, bijvoorbeeld door verwaarlozing. Het is een taak van de gemeente erop toe te zien dat dit niet gebeurt en te handhaven of in te grijpen als het toch gebeurt.

In de gemonitorde periode van 2019 tot en met 2023 heeft de gemeente Oldambt toezicht gehouden op bouwen of slopen binnen beschermde gezichten, op de correcte toepassing van vergunningsvrij bouwen aan monumenten, op de instandhoudingsplicht, op het vernielen of beschadigen van rijksmonumenten, op de naleving van de omgevingsvergunning bij restauraties of wijzigingen monumenten. In tabel 5.2 is weergegeven hoe vaak er sprake was van deze verschillende manieren van (potentiële) beschadiging van monumenten.

Tabel 5.2 Toezicht en handhaving erfgoed in de periode 2019-2023

Toezicht en handhaving gemeente Oldambt			
	2019	2021	2023
Restauraties of wijzigingen van monumenten in afwijking van omgevingsvergunning	onbekend	onbekend	5
Onjuiste toepassing van vergunningsvrije wijzigingen van monumenten	onbekend	onbekend	3
Illegaal bouwen of slopen binnen beschermde gezichten	onbekend	onbekend	1
Vernielen of beschadigen rijksmonumenten	onbekend	onbekend	3
Niet voldoen aan de instandhoudingsplicht	1	onbekend	5

Wat opvalt is dat er in de jaren vóór 2023 geen zicht was op de frequentie, omvang of aard van eventuele schade aan monumenten. Dit komt omdat het meldingssysteem van de gemeente Oldambt niet filtert op monumenten.⁴⁵

Wat betreft het optreden tegen restauraties of wijzigingen van monumenten afwijkend van de omgevingsvergunning: in 2019 tot en met 2022 deed zich dit niet voor. In 2023 heeft de gemeente informatie ingewonnen bij de partij die de overtreding had begaan, de vergunning ingetrokken en contact opgenomen met de RCE/Inspectie.

Ook bij onjuiste toepassing(en) van vergunningsvrij bouwen aan monumenten onderneemt de gemeente actie. In de periode 2019 tot en met 2022 heeft zich dit niet voorgedaan. In 2023 wel en toen heeft de gemeente informatie ingewonnen bij de partij die de overtreding heeft begaan, de vergunning ingetrokken, een dwangsom opgelegd, de illegale ingreep gelegaliseerd en contact opgenomen met de RCE/Inspectie.

In 2019 heeft de gemeente in alle gevallen opgetreden tegen de geconstateerde overtredingen. In 2021 deden zich geen overtredingen voor. In 2023 heeft de gemeente niet in alle gevallen opgetreden tegen de geconstateerde overtredingen. De redenen daarvoor waren: onvoldoende capaciteit, onvoldoende monumentenkennis, onvoldoende kennis van de juridische mogelijkheden om op te treden, onvoldoende prioriteit en onvoldoende belang of gewicht van specifieke overtreding.⁴⁶ Op de vraag op welke manier(en) deze overtredingen bij monumenten zijn geconstateerd, heeft de gemeente geantwoord dat dit in 2019 op aangeven van andere burgers en door eigen toezicht was geconstateerd en in 2023 op aangegeven van belanghebbenden en eveneens door eigen toezicht.

⁴⁵ Gesprek met medewerkers erfgoed gemeente Oldambt, 28-08-2025.

⁴⁶ Bron: Monitor gemeenten 2023-2024 monumenten en archeologie. Antwoorden van gemeente Oldambt.

De gemeente heeft in 2023 aangegeven op het terrein van monumenten en beschermde gezichten onvoldoende toe te komen aan toezicht en handhaving, maar uit de gegevens van de Monitor Inspectie Overheidsinformatie Erfgoed blijkt dat de gemeente toch wel degelijk actie heeft ondernomen op dit terrein. Met name in 2023 worden concrete aantallen en soorten situaties genoemd waarop de gemeente heeft gereageerd. Een compleet zicht ontbreekt echter, omdat het meldings- en registratiesysteem niet filtert op erfgoedstatus. Dit geldt ook voor aangevraagde omgevingsvergunningen. In de Monitor Inspectie Overheidsinformatie Erfgoed heeft de gemeente Oldambt aangegeven dat niet bekend is hoeveel aanvragen voor een (uitgebreide) omgevingsvergunning voor het wijzigen van een rijksmonument zij in de afgelopen twee jaar heeft ontvangen. Ook is niet bekend hoeveel vergunningen verleend en hoeveel er geweigerd zijn. Niet alleen voor rijksmonumenten is dit niet bekend, maar ook voor gemeentelijke monumenten en karakteristieke of beeldbepalende panden.

Leegstand en brandveiligheid monumenten

Volgens de antwoorden in de Monitor Inspectie Overheidsinformatie Erfgoed levert de gemeente geen bijdrage aan het voorkomen leegstand van monumenten/gebouwen in beschermde gezichten. Dit is opmerkelijk, aangezien het voorkomen van leegstand van erfgoed een expliciete doelstelling is in verschillende beleidsdocumenten van de gemeente Oldambt, waaronder de Startnotitie Omgevingsvisie, het Programma Wonen Oldambt 2021-2026, het Boerderijenprogramma en de Ontwerp Omgevingsvisie 2025. Ook het Regionaal Woon- en Leefbaarheidsplan Oost-Groningen, waarin de gemeente Oldambt participeert, bevat beleid op het gebied van het voorkomen of tegengaan van leegstand, zij het niet expliciet gericht op erfgoedpanden.

De gemeente Oldambt heeft goed zicht op de aantallen leegstaande en verwaarloosde monumenten. Volgens de Monitor Inspectie Overheidsinformatie Erfgoed stonden er in 2023 in de gemeente Oldambt vijf rijksmonumenten leeg. In de gemeente Kerkrade waren dat er drie. De gemeenten Hogeveen en Westerkwartier hebben 'niet van toepassing' ingevuld. Het is niet duidelijk of dit betekent dat er geen monumenten leeg staan of dat de gemeente niet weet of er monumenten leeg staan. De gemeente Oldambt heeft in 2023 aangegeven dat er tien rijksmonumenten langdurig verwaarloosd zijn en vijf daarvan door ernstige verwaarlozing in gevaar zijn. De gemeenten Hogeveen, Kerkrade en Westerkwartier weten niet hoeveel monumenten er verwaarloosd zijn. Dit maakt het waarschijnlijker dat deze gemeenten ook niet weten hoeveel er leeg staan. De gemeente Oldambt noemt concrete aantallen en is dus goed op de hoogte van leegstand en verwaarlozing van monumenten.

Religieus erfgoed

De gemeente Oldambt heeft geen Kerkenvisie, net als de gemeenten Hogeveen en Kerkrade. De reden dat Oldambt geen Kerkenvisie heeft, is de krappe personele bezetting.⁴⁷ Daarnaast fungeert de stichting Oude Groninger Kerken al sinds 1969 als vangnet voor historische kerken in de gehele provincie die in slechte staat verkeren, hun oorspronkelijke functie verloren hebben of dreigen te verliezen. Hierdoor ontbrak de urgentie. Toen het opstellen van Kerkenvisies hoger op de agenda leek te komen, waren er verschillende grote gemeentelijke herindelingen – waaronder ook in de huidige gemeente Oldambt. Ook dat is een reden dat er geen Kerkenvisie is opgesteld. De gemeente Westerkwartier heeft wel een Kerkenvisie. De gemeente Oldambt heeft destijds in de monitor wel aangegeven het voornemen te hebben om religieus erfgoed op te nemen in de Omgevingsvisie. In de Ontwerp Omgevingsvisie 2025 wordt echter geen melding gemaakt van religieus erfgoed. Religieus erfgoed neemt geen prominente plek in in het erfgoedbeleid en heeft de afgelopen jaren geen hoge prioriteit gehad; er waren andere urgentere zaken. De personele bezetting was niet toereikend en er moesten prioriteiten worden gesteld.

⁴⁷ Bron: vragenlijst & interviews gemeente Oldambt.

Op de vraag in de Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed wat de gemeente doet om leegstand van religieus erfgoed te voorkomen, heeft de gemeente in 2023 geantwoord dat zij in overleg treedt met potentiële investeerders en de religieuze gemeenschap om gezamenlijk te zoeken naar passende herbestemmingsoplossingen. Ook heeft zij aangegeven betrokken te zijn bij de instandhouding van religieus erfgoed “middels advisering op bestuurlijk en organisatorisch niveau”.⁴⁸ Daarnaast heeft de gemeente aangegeven financiële stimulansen te bieden aan particulieren en organisaties die religieuze gebouwen willen herbestemmen. Het is echter niet duidelijk om welke financiële stimulansen het gaat.

Uit het interview met de provincie is naar voren gekomen dat de gemeente Oldambt wel beleid heeft geformuleerd op het gebied van funerair erfgoed en instandhouding van cultuurhistorisch waardevolle begraafplaatsen. Ook is er specifieke aandacht voor Joodse begraafplaatsen en de rol van de gemeente in de onteigening van Joods bezit in de Tweede Wereldoorlog.

Archeologie

Op het gebied van archeologie heeft de gemeente Oldambt wel beleid opgesteld, maar had tot voor kort geen geactualiseerde vastgestelde archeologische waarden- en verwachtingskaart; inmiddels is het geactualiseerde archeologiebeleid en de bijbehorende waardenkaart vastgesteld en gepubliceerd.⁴⁹ De geldende archeologische waardenkaart van de gemeente Oldambt dateert uit 2010. Het opstellen van een geactualiseerde kaart is afgerond en wordt voor het einde van het jaar (2025) ter vaststelling aangeboden aan de gemeenteraad.

Niet bekend is hoeveel fte de gemeente voor archeologie heeft. In ieder geval heeft zij onvoldoende personeel op dit terrein – zo is ook gebleken uit het gesprek in het kader van het Interbestuurlijk Toezicht van februari 2025. Dit tekort geldt ook voor de andere referentiegemeenten. Voor vraagstukken op het gebied van archeologie raadpleegt de gemeente het provinciale steunpunt. De gemeente heeft aangegeven dat archeologische rijksmonumenten zijn opgenomen in de bestemmings- dan wel omgevingsplannen.

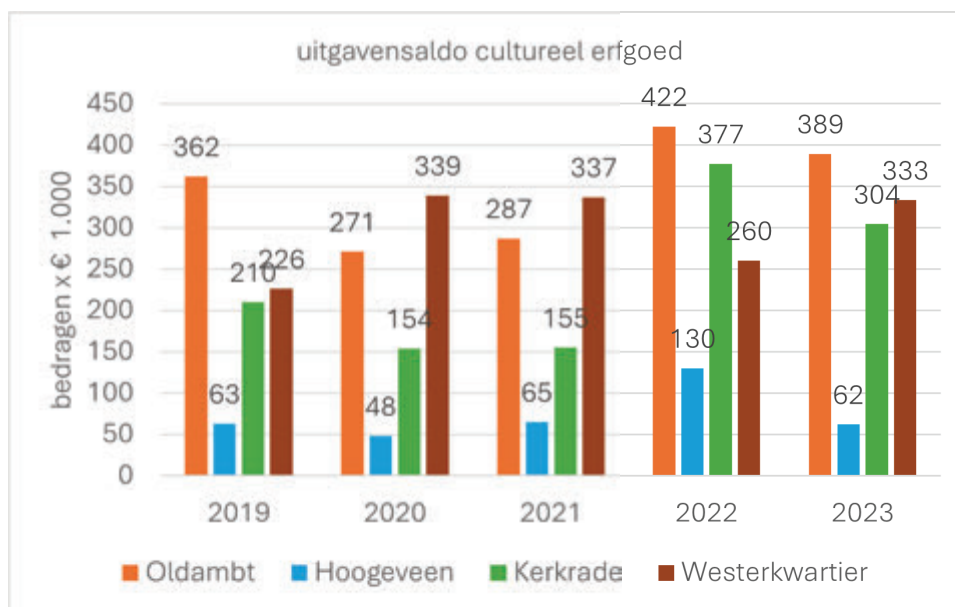
Bijlage 4 bevat een vergelijkend overzicht van de uitvoering van de wettelijke taken door de gemeenten Oldambt, Hoogeveen, Kerkrade en Westerkwartier.

5.4 Vergelijking financiële middelen

In figuur 5.3 is weergegeven hoeveel de gemeenten Oldambt, Hoogeveen, Kerkrade en Westerkwartier in de jaren 2019 tot en met 2023 hebben uitgegeven aan het taakveld ‘cultureel erfgoed’. Omdat de gemeente Westerkwartier op 1 januari 2019 gevormd is uit de gemeenten Grootegast, Leek, Marum en Zuidhorn en een deel van de gemeente Winsum kon niet verder teruggekeken worden dan 2019.

⁴⁸ Bron: Monitor Overheidsinformatie en Erfgoed.

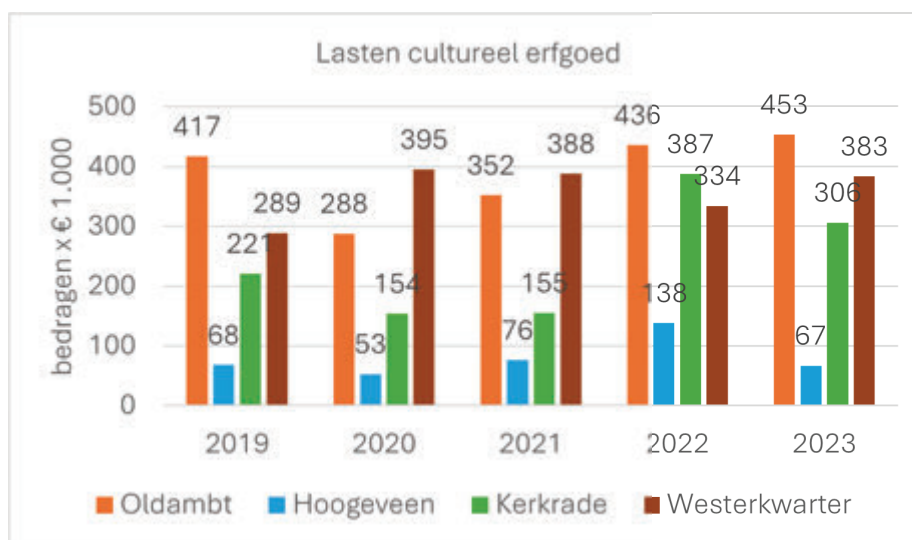
⁴⁹ <https://www.gemeente-oldambt.nl/archeologiebeleid-oldambt-2025> Op archeologisch gebied heeft de gemeenteraad in 2010 de Archeologienota en de archeologische waardenkaart vastgesteld. Vanaf dat moment werd in nieuwe bestemmingsplannen of bij de actualisatie van bestaande bestemmingsplannen rekening gehouden met bekende en verwachte archeologische waarden. In alle bestemmingsplannen zijn regels opgenomen ter bescherming van het archeologisch erfgoed, dat door bodemingrepen aangetast zou kunnen worden (Bron: Raadsvoorstel erfgoedstrategie gemeente Oldambt, januari 2016).

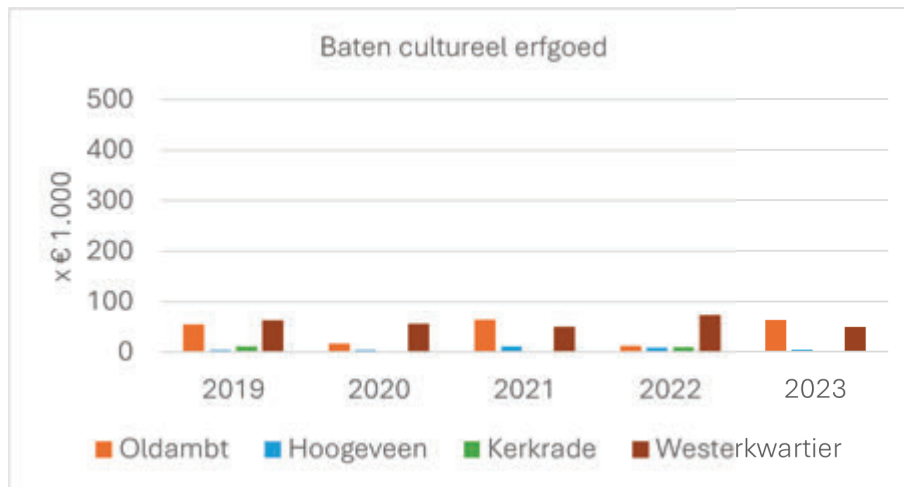
Figuur 5.3 Uitgaven ‘cultureel erfgoed’ 2019-2023 - benchmark

Hieruit komt naar voren dat de gemeente Oldambt veel meer uitgeeft aan dit taakveld dan de referentiegemeenten. Hierbij moet worden opgemerkt dat de definitie van ‘cultureel erfgoed’ per gemeente kan verschillen, evenals de omvang van het gemeentelijk bezit van monumenten.

De gerealiseerde baten en de gerealiseerde lasten voor ‘cultureel erfgoed’ zijn weergegeven in de figuren 5.4 en 5.5. Hier is te zien dat de gemeenten Oldambt en Westerkwartier, die meer uitgeven aan cultureel erfgoed dan de gemeenten Hogeveen en Kerkrade, ook meer baten hebben op dit gebied. Opvallend is dat de baten van de gemeenten Hogeveen en Kerkrade zeer gering zijn.

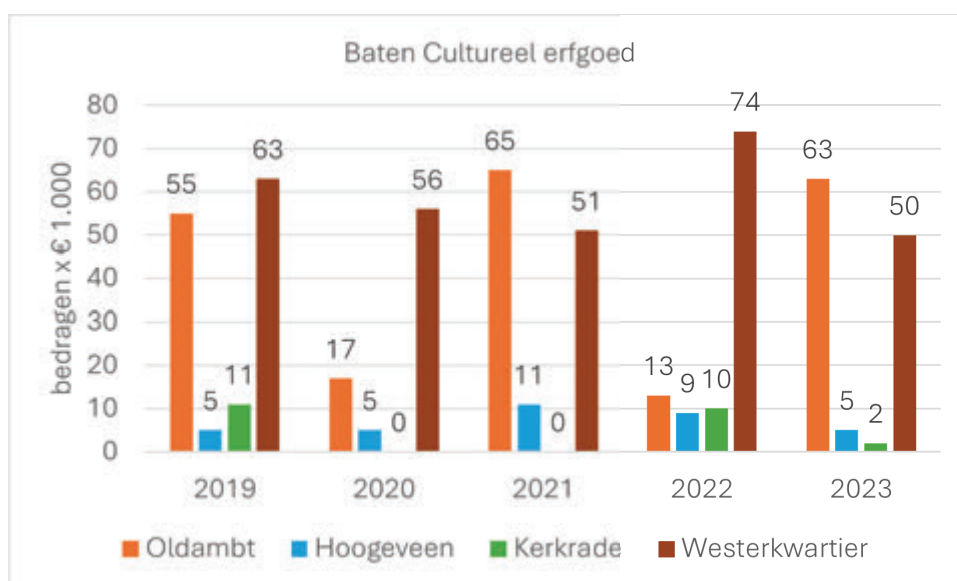

Figuur 5.4 Gerealiseerde lasten ‘cultureel erfgoed’ 2019-2023 benchmark

Figuur 5.5 Gerealiseerde baten ‘cultureel erfgoed’ 2019-2023 benchmark

De figuren 5.4 en 5.5 hebben omwille van de vergelijkbaarheid eenzelfde maatvoering in de y-as. Ten opzichte van de lasten zijn de baten voor het taakveld ‘cultureel erfgoed’ relatief gering. In figuur 5.6 is ingezoomd op de baten van de vier gemeenten.

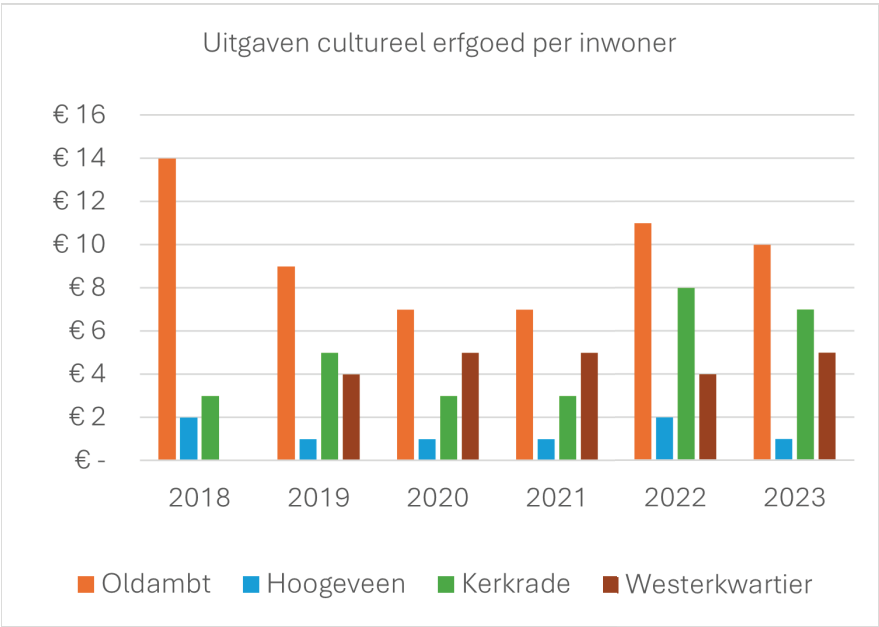

Figuur 5.6 Gerealiseerde baten ‘cultureel erfgoed’ 2019-2023 benchmark – details

In figuur 5.6 is te zien dat de baten van de gemeenten Oldambt en Westerkwartier vele malen hoger zijn dan die van de gemeenten Hoogeveen en Kerkrade.

De baten van de gemeente Oldambt zoals opgenomen in de Jaarstukken bestaan in deze periode uit subsidies van het rijk en van de provincie voor instandhouding, onderhoud en restauratie van erfgoedpanden, voornamelijk het erfgoed dat de gemeente zelf in bezit heeft. Ook inkomsten uit verhuur en verpachting van het eigen erfgoed behoren tot de baten. Daarnaast kreeg de gemeente Oldambt in 2021 € 40.000 vanuit het Erfgoedprogramma 2020-2023; in 2023 kreeg de gemeente € 25.129 van de provincie voor het participatietraject rond het Boerderijenprogramma en € 25.000 voor het opstellen van een waardenkaart. Daarnaast heeft de gemeente meer baten op het gebied van erfgoed die buiten de Jaarstukken en buiten deze vergelijking vallen. Het is niet bekend waaruit de baten van de andere gemeenten bestaan.

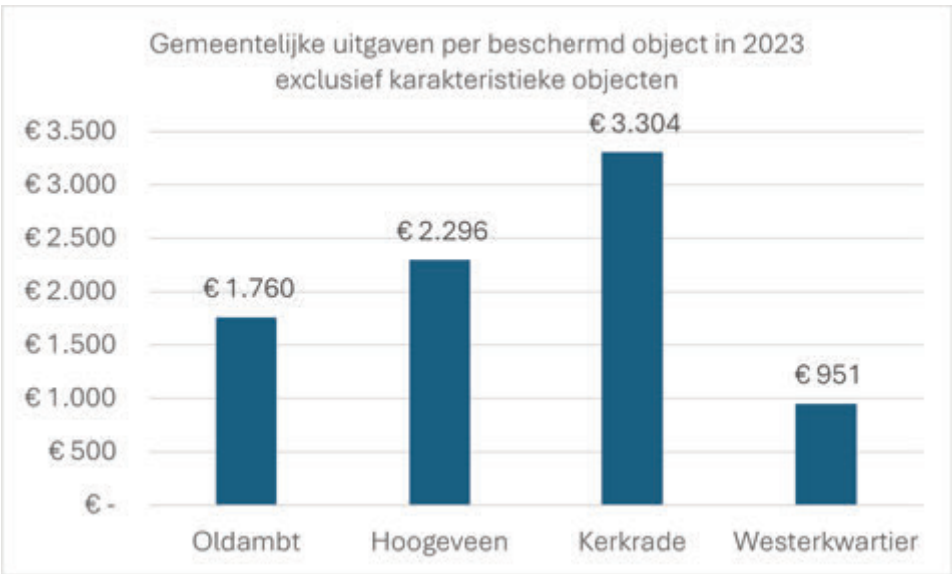
Figuur 5.7 laat zien hoe de vier gemeenten zich ten opzichte van elkaar verhouden wat betreft de uitgaven aan ‘cultureel erfgoed’ per inwoner in de jaren 2019 tot en met 2023.

Figuur 5.7 Gerealiseerde uitgaven ‘cultureel erfgoed’ per inwoner in 2018-2023 benchmark

Het jaar 2018 is hier ook meegenomen, hoewel er van de gemeente Westerkwartier in dat jaar geen gegevens zijn omdat deze gemeente op 1 januari 2019 is gevormd. Uit de figuur komt naar voren dat de gemeente Oldambt in alle jaren per inwoner fors meer uitgeeft aan het taakveld ‘cultureel erfgoed’.

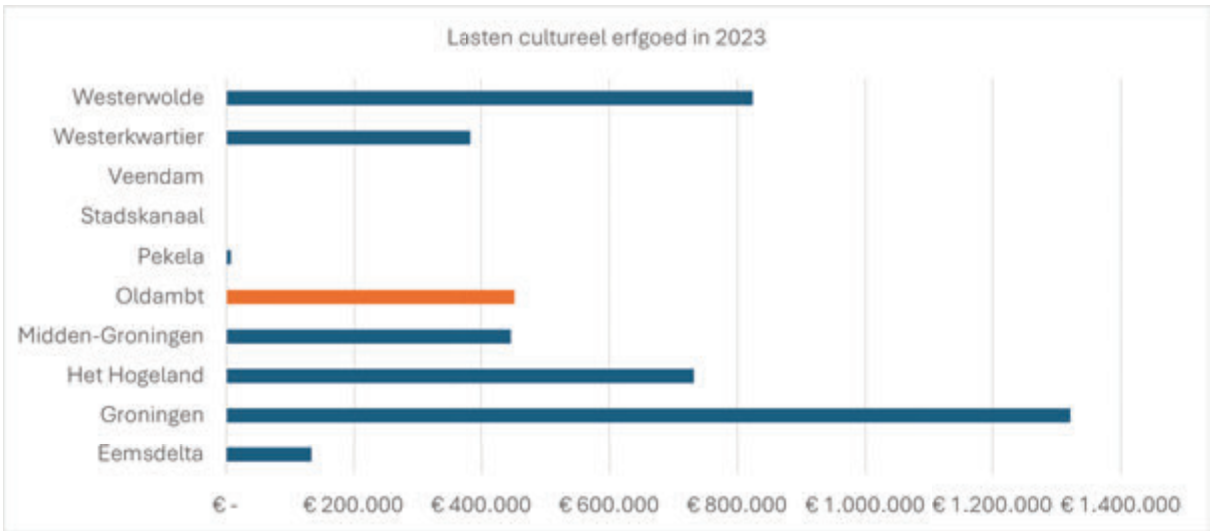
De uitgaven kunnen ook worden afgezet tegen het aantal monumenten. Aangezien echter het taakveld ‘cultureel erfgoed’ in elke gemeente veel meer omvat dan alleen gebouwd erfgoed en de gemeenten ook verschillende definities van ‘cultureel erfgoed’ hanteren, geven deze cijfers slechts een grove indicatie. In deze berekening zijn karakteristieke panden buiten beschouwing gelaten omdat hiervan geen betrouwbare, actuele cijfers beschikbaar zijn.

Figuur 5.8 Gemeentelijke uitgaven per beschermd object in 2023 exclusief karakteristieke objecten

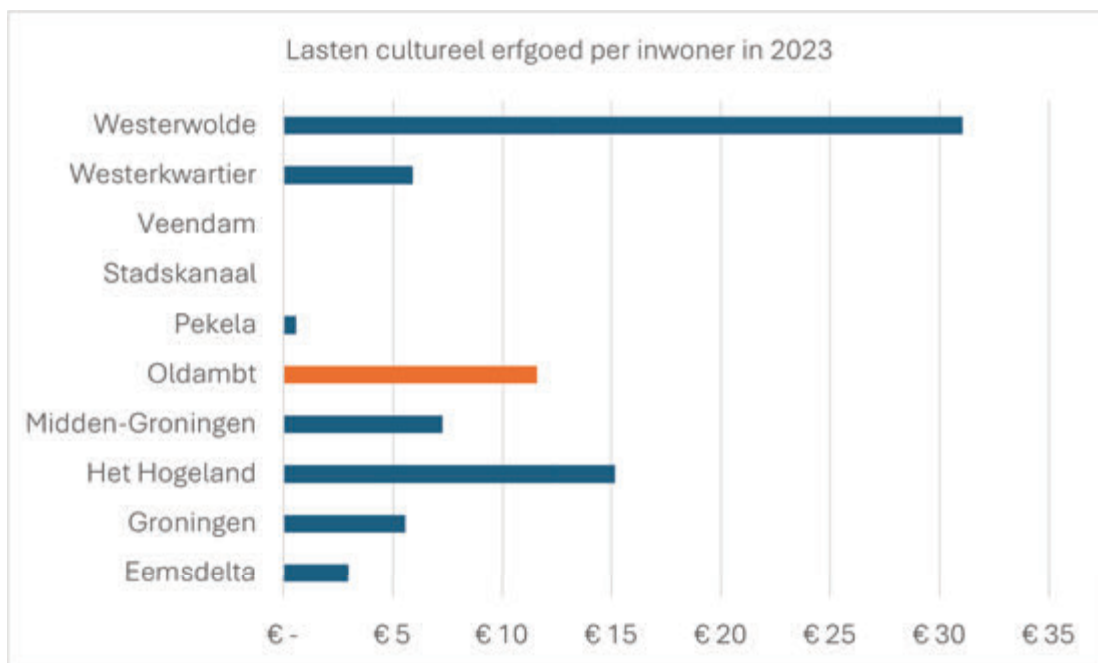
De gemeente Kerkrade geeft per beschermd erfgoedobject veel meer uit aan ‘cultureel erfgoed’ dan de andere gemeenten. Deze gemeente kent veel minder erfgoedpanden dan de gemeenten Oldambt en Westerkwartier; de gemeente Hogeveen kent er nog minder. Bij de duiding van de betekenis van deze cijfers speelt ook hier de definitie van het taakveld ‘cultureel erfgoed’ een belangrijke rol.

Om nog beter zicht te krijgen op de relatieve omvang van de uitgaven van de gemeente Oldambt aan cultureel erfgoed is onderzocht hoeveel de andere negen Groninger gemeenten aan dit taakveld uitgeven. Figuur 5.9 toont de gerealiseerde lasten in 2023. Of de gemeenten Veendam en Stadskanaal niets hebben uitgegeven of dat de cijfers ontbreken, is niet bekend. Deze figuur laat zien dat de gemeenten Westerwolde, Het Hogeland en Groningen beduidend meer uitgeven aan cultureel erfgoed. Gezien de grote hoeveelheid erfgoedpanden in de gemeente Groningen ligt het voor de hand dat deze gemeente ook flink hogere lasten heeft. Minder voor de hand liggend zijn de hoge uitgaven van de gemeente Westerwolde aan dit taakveld. Deze gemeente heeft, blijktens het Jaarverslag, in dit jaar diverse cultuurhistorische waardenkaarten laten opstellen, de inventarisatie van karakteristieke panden uitgevoerd en verschillende grote restauraties van eigen monumenten laten uitvoeren.

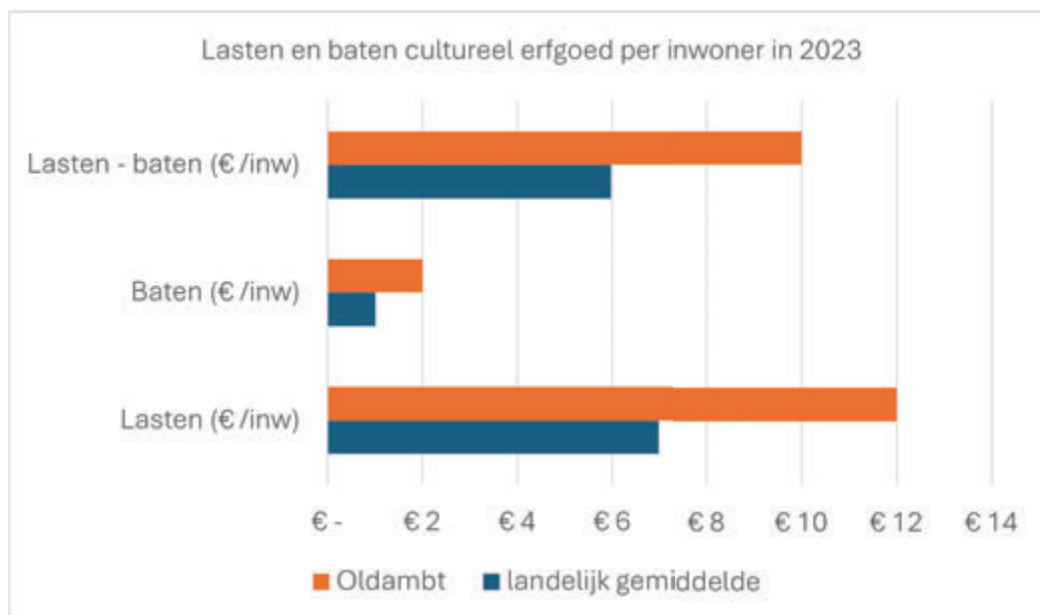
Figuur 5.9 Gerealiseerde lasten ‘cultureel erfgoed’ in 2023 van alle Groninger gemeenten (Bron: CBS)

Wanneer de gemeentelijke lasten voor cultureel erfgoed gerelateerd worden aan het aantal inwoners, zit de gemeente Groningen in 2023 onder het gemiddelde van € 8. De gemeente Westerwolde springt eruit met een uitgave van € 31 euro per inwoner. De gemeente Oldambt zit met € 12 per inwoner boven het gemiddelde.

Figuur 5.10 Gerealiseerde lasten ‘cultureel erfgoed’ per inwoner in 2023 van alle Groninger gemeenten (Bron: CBS)

Wanneer de uitgaven aan cultureel erfgoed per inwoner van de gemeente Oldambt vergeleken worden met het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten in 2023, blijkt dat de gemeente Oldambt per inwoner flink meer uitgeeft aan dit taakveld. Ook de baten van de gemeente Oldambt per inwoner waren in 2023 twee keer zoveel als het landelijk gemiddelde.

Figuur 5.11 Lasten en baten cultureel erfgoed per inwoner in 2023 voor Oldambt en landelijk gemiddelde (Bron: CBS)

De gemeente verkrijgt de middelen voor cultureel erfgoed uit verschillende bronnen. Omdat de problematiek rond de gaswinning, aardbevingsschade en versterkingsopgave een directe relatie heeft met erfgoed, maken ook de gelden die door de rijksoverheid voor de opgaven op dit gebied ter beschikking worden gesteld deel uit van de beschikbare en bestede middelen voor het thema ‘erfgoed’. De gemeente Oldambt krijgt middelen via het Erfgoedprogramma, het Nationaal Programma Groningen en de Nationaal Coördinator Groningen. Deze middelen zijn in beperkte mate opgenomen in de cijfers in de Jaarstukken onder het taakveld ‘cultureel erfgoed’.

Hoofdstuk 6

Bestuur en politiek

Samenvatting van dit hoofdstuk

De verantwoordelijk wethouder is zeer actief en ook inhoudelijk sterk betrokken bij het thema 'erfgoed'. Hij vervult geregeld een coördinerende rol. Personeelsgebrek is een knelpunt, evenals het niet parallel lopen van het ritme van de begrotings- en beleidscyclus met het beschikbaar komen van middelen. Onzekerheid over structurele middelen maakt het moeilijk om toezeggingen te doen en duidelijkheid te creëren. Vraagstukken en problemen binnen het sociale domein en armoedebelaid krijgen prioriteit ten koste van het erfgoedbeleid. Instandhouding van erfgoed wordt soms als een 'luxeprobleem' ervaren en blijft voor sommigen verbonden met de beladen geschiedenis van het Oldambt. De raad ziet erfgoed als zowel lust (identiteit, leefomgeving, toerisme) als last (kosten, leegstand, risico op criminaliteit, discussie over inzet van gemeenschapsgeld bij particulier bezit). Cruciaal is volgens de raad dat erfgoedpanden functioneel blijven; herbestemming vraagt maatwerk en een heldere route door regels, loketten en subsidiestromen.

Kernpunten voor de raad

- Ambtelijk is de betrokkenheid bij het beleidsveld erfgoed hoog, maar de governance is kwetsbaar.
- De wethouder is zeer actief, is goed op de hoogte van alle ontwikkelingen, heeft goede contacten met samenwerkingspartners en erfgoedeigenaren, vervult geregeld een coördinerende rol en spant zich in om (extra) financiële middelen te verwerven voor erfgoed.
- Er is een spanningsveld tussen de behoefte aan structurele financiële middelen voor erfgoed en de termijnen waarop de middelen steeds tijdelijk beschikbaar komen. Ambities en enthousiasme worden telkens weer geremd omdat beloofde middelen nog niet daadwerkelijk ingezet kunnen worden. De verschillende financiële ontwikkelingen en ritmes lopen niet parallel. Dit vormt een belemmering voor het doen van toezeggingen en het creëren van voorspelbaarheid.
- Erfgoed is geen neutraal beleidsterrein. Het is verbonden met sterke emoties, zowel positief – een gevoel van vertrouwdheid, herkenbaarheid en eigenheid – maar ook negatief – herinnerend aan beladen tijden waarin welvaart ongelijk verdeeld was en sprake was van onderdrukking en uitbuiting.
- Politiek-bestuurlijk krijgen het sociaal domein en armoedevraagstukken vaak prioriteit, wat ten koste gaat van de politiek-bestuurlijke aandacht voor erfgoed, terwijl verval en leegstand maatschappelijke schade kunnen veroorzaken (verrommeling, veiligheids- en leefbaarheidsvraagstukken).

Gebruik van dit hoofdstuk: dit hoofdstuk heeft een bestuurlijke en politieke duiding van het gemeentelijke erfgoedbeleid.

6.1 Inleiding

Om de bestuurlijke en politieke aspecten van het thema 'erfgoed' in de gemeente Oldambt te onderzoeken, is een gesprek gevoerd met de verantwoordelijk wethouder en is er een bijeenkomst met de raad belegd, waarin raadsleden konden reageren op en discussiëren over enkele stellingen rond dit thema. Dit hoofdstuk geeft een beschrijving en duiding van de uitkomsten daarvan.

Doel en afbakening

Dit hoofdstuk heeft tot doel de raad een bestuurlijke en politieke duiding te verschaffen van het gemeentelijke erfgoedbeleid.

Leeswijzer

In dit hoofdstuk wordt eerst de rol van de wethouder en het dagelijks bestuur beschreven. Daarna komt de visie van de raad op dit beleidsthema aan de orde.

6.2 Het dagelijks bestuur

Het besef dat er in de binnenstad van Winschoten in het verleden veel historische panden verloren zijn gegaan is voor de gemeente aanleiding om zich te blijven inspannen voor het behoud van cultuurhistorisch waardevolle panden. Op dit moment wordt er gewerkt aan herbestemming van bovenwoningen en achterwoningen bij winkels. Ook zijn er plannen om het water weer terug te brengen in het centrum, waar in het verleden veel driften zijn gedempt.

Er is hard gewerkt om het Boerderijenprogramma en het revolverende fonds voor herbestemming van boerderijen van de grond te krijgen. Ook de Erfgoeddeal van € 800.000 van de provincie en € 800.000 van het Rijk, waardoor 5 boerderijen weer een nieuwe toekomst zullen krijgen, is een mooi resultaat. Er is veel enthousiasme op dit gebied, maar ook veel emotie. Eigenaren van historische boerderijen hebben te maken met financiële problemen en frustratie over de bureaucratie rond de aardbevingsschade, versterkingsproblematiek, droogteschade etc. Ook de beladen herinnering aan de tijd van de herenboeren speelt een rol.

De wethouder is sterk betrokken bij dit onderwerp en heeft regelmatig persoonlijk contact met eigenaren. Hij kent de dossiers van vervallen boerderijen en kent ook de eigenaren bij naam.

Een knelpunt op het gebied van herbestemming zijn de procedures voor ruimtelijke ordening in het buitengebied. Met name herbestemmingen waarbij nieuwe wooneenheden gerealiseerd worden lopen regelmatig vast.

Herbestemming van industrieel erfgoed en instandhouding en restauratie van monumentale molens zijn ook thema's waarvoor de wethouder zich actief inzet. Wat betreft het erfgoed dat in eigendom is van de gemeente: gemeenten kunnen wel gebruik maken van rijkssubsidie voor regulier onderhoud, maar niet van de provinciale restauratiesubsidie. Dat maakt het financieren van groot onderhoud en restauratie soms lastig. Wat betreft het religieuze erfgoed: de gemeente Oldambt heeft nog geen kerkenvisie, maar dat is wel een voornemen voor de toekomst.

Knelpunten zijn: een tekort aan menskracht en middelen. Toezicht en handhaving zijn uitgevoerd, maar ook op dit terrein lijkt sprake van een personeelstekort en blijft aandacht nodig. Mensen blijven slechts kort bij een middelgrote gemeente zoals Oldambt; net wanneer ze zijn ingewerkt vertrekken ze dikwijls naar een werkgever die meer te bieden heeft.

Aan het doel om erfgoed met toerisme te verbinden, door bijvoorbeeld routes langs erfgoedpanden, met uitleg over de geschiedenis via bijvoorbeeld QR-codes, wordt nog gewerkt. Het gebrek aan menskracht speelt ook op dit terrein. Libau is een gedeeltelijke oplossing en ook de provincie helpt door menskracht ter beschikking te stellen via traineeships en detachering.

De rol van de wethouder bestaat voornamelijk uit het verwerven van (extra) financiële middelen. Dit zijn langdurige processen en de verschillende financiële ontwikkelingen en ritmes lopen niet parallel. Het 'ravijnjaar' is nu verschoven van 2026 naar 2028. Er moet op dit moment bezuinigd worden, terwijl er wel middelen zullen komen via Nij Begun. Die middelen zijn echter nog niet specifiek geoormerkt, wat maakt dat er geen toezeggingen gedaan kunnen worden. Er is dus een spanningsveld tussen de hoge ambities en de belofte van financiële middelen enerzijds en het moeten afremmen door een tekort aan beschikbare middelen op dit moment.

Het contact met de provincie, Libau, de Hollandse Molen, Bond Heemschut is goed. De raad heeft zeker belangstelling voor erfgoed. Echter, de problemen in het sociale domein en de bezuinigingen op dit terrein, hebben prioriteit. Daar ligt de focus en niet op erfgoed. Er is voor erfgoed wel incidenteel geld beschikbaar, maar niet structureel.

6.3 De gemeenteraad

Het thema 'erfgoed' wordt door de raad als een lust én een last ervaren. Een lust: omdat het mooi is en bijdraagt aan een prettige leefomgeving en de omgeving karakter en sfeer geeft, omdat het toeristen trekt en zo de lokale economie bevordert. Een last: omdat vervallen panden en panden zonder functie criminaliteit aantrekken en de omgeving ontsieren, omdat de kosten voor het onderhoud hoger zijn dan voor panden zonder erfgoedstatus, wat zowel de eigenaren als de gemeenschap op kosten jaagt. Een vraag is ook of het wenselijk is gemeenschapsgeld in te zetten voor het onderhoud van particulier bezit, terwijl dat ook voor andere doelen ingezet had kunnen worden. Ook is het zo dat als er niet in regulier onderhoud geïnvesteerd wordt, het op de langere termijn veel duurder en moeilijker is om het erfgoed te restaureren.

Essentieel is dat erfgoedpanden functioneel blijven. Er moeten voldoende mogelijkheden zijn om een andere invulling van een erfgoedpand te creëren om inkomsten te genereren. Dit is maatwerk: een woning met een erfgoedstatus in eigendom van een particulier vergt een andere aanpak dan bijvoorbeeld een grote leegstaande rijksmonumentale fabriek. Koppeling met de behoefte aan woningen, met de lokale economie en met toerisme biedt kansen – hoewel het karakter van het Oldambt behouden moet blijven.

Er zijn veel regels, subsidieregelingen, bijeenkomsten, loketten en steunpunten. Het blijft voor eigenaren en raadsleden lastig om daarin de weg te vinden.

Op het gebied van erfgoed is de raad nu en dan geïnformeerd over afzonderlijke onderwerpen – zoals de aanwijzing van karakteristieke panden en het Boerderijenprogramma – maar niet over het erfgoedbeleid als samenhangend geheel. De raad is tevreden over de actieve inzet van zowel de uitvoerende ambtenaren als de wethouder, maar iemand die overzicht heeft over het geheel ontbreekt.

De toestand van het erfgoed in het centrum van Winschoten is ook voor de raad een punt van zorg en aandacht. Veel cultuurhistorische elementen zijn voorgoed verdwenen en dat wordt als een verlies ervaren. De wens bestaat om ondernemers met goede plannen en ontwerpen voor herbestemming te faciliteren waar mogelijk. Experts en deskundigen moeten een rol spelen bij het behoud van erfgoed, maar in de eerste plaats ook de eigenaren. Dat kunnen particulieren zijn, maar ook woningbouwverenigingen. Zij moeten ertoe aangezet en waar nodig geholpen worden hun panden goed te onderhouden.

Foto: Fotograaf Otto Brinkkemper, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, nummer LAAT-rm19-522091

Bijlage 1 Normenkader

Het normenkader is ontleend aan de wettelijke taken, de gemeentelijke beleidskaders en de in het werkveld gebruikelijk opvattingen. Op het gebied van materieel onroerend erfgoed heeft de gemeente de volgende wettelijke taken:

- De gemeente is verantwoordelijk voor het toezicht op het voorkomen van beschadiging of vernieling van werelderfgoed, (voorbeschermde) rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en archeologische monumenten. Voor rijksmonumenten geldt een onderhoudsplicht of instandhoudingsplicht. Gemeenten hebben de taak erop toe te zien dat de onderhoudsplicht of instandhoudingsplicht wordt nagekomen.
- Daarnaast geldt er voor restauratie en wijzigingen van monumenten een vergunningplicht. Gemeenten hebben de taak erop toe te zien dat de vergunningplicht wordt nagekomen. De gemeente is het bevoegd gezag voor het verlenen van omgevingsvergunningen voor gebouwd erfgoed (rijks-, provinciaal en gemeentelijk), beschermde historische buitenplaatsen en per 01-01-2024, sinds de Omgevingswet van kracht is, ook voor beschermde archeologische rijksmonumenten bij meervoudige aanvragen.
- De gemeente is verantwoordelijk voor toezicht op en handhaving van de verleende omgevingsvergunningen.
- De gemeente moet een deskundige adviescommissie samenstellen om adviezen te geven over omgevingsvergunningaanvragen in relatie tot omgevingskwaliteit, monumentenzorg en welstand.
- De gemeente draagt zorg voor de fysieke leefomgeving en stelt ter bescherming van die omgeving regels op voor het wel of niet toestaan van activiteiten die invloed hebben op de fysieke leefomgeving – naast de regels die het Rijk heeft gesteld.
- De gemeente moet een onderbouwd Omgevingsplan hebben, waarin rekening is gehouden met de landelijke en provinciale wet- en regelgeving en eventuele instructieregels van deze overheden.
- Per 01-01-2024 is de gemeente op grond van de Omgevingswet verplicht om bij aanvragen van omgevingsvergunningen met betrekking tot beschermd cultureel erfgoed gelegenheid tot participatie te bieden als de aanvrager hierin onvoldoende heeft voorzien.
- Bij het vaststellen of goedkeuren van ruimtelijke plannen moet de gemeente rekening houden met het behoud van cultureel erfgoed, werelderfgoed, (aantoonbaar te verwachten) archeologische monumenten, beschermde monumenten én hun omgeving.
- De gemeente moet de monitoring en evaluatie van haar erfgoedbeleid en de uitvoering ervan hebben afgestemd op de Omgevingswet.
- De gemeente moet burgers en bedrijven voorzien van correcte en begrijpelijke informatie over erfgoedzaken.

Daarnaast zijn aanvullende normen geformuleerd op basis van de beleidsdoelen die de gemeente heeft opgesteld voor materieel onroerend erfgoed (tabel 3.1).

Bijlage 2 Samenvatting beleid van gemeente Oldambt voor materieel onroerend erfgoed

Kwalitatief Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief Oldambt (2012)

Dit is een ruimtelijk kwalitatief regiekader bij de ontwikkeling van structuurvisies, bestemmingsplannen, omgevingsinrichtingsplannen, erfgoednota's en welstandsplannen van de gemeente Oldambt. Het verbeeldt en verwoordt de ruimtelijke ontstaansgeschiedenis van het Oldambt, het benoemt en waardeert de ruimtelijke kernkarakteristieken van dit gebied en het geeft regieaanwijzingen hoe hiermee om te gaan bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen. Het gaat daarbij om ontwikkelingen op elk schaalniveau: het landschap, de bebouwingslinten, de dorpen en steden. Dit document vormt de basis voor het ruimtelijk beleid. Erfgoed is één van de thema's. Oldambt was de eerste gemeente die een dergelijk Kwalitatief Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief wilde laten opstellen. De aanleiding was de samenvoeging van de gemeenten Scheemda, Winschoten en Reiderland in 2010 tot de gemeente Oldambt. Bij de opstelling van het ontwikkelingsperspectief zijn diverse deskundigen betrokken op het gebied van ruimtelijke ordening, cultureel erfgoed, landschap, stedenbouw en architectuur vanuit de gemeente, de provincie en Libau. Het Kwalitatief Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief Oldambt is gekoppeld aan de Kwaliteitsgids: <https://kwaliteitsgids-groningen.nl/visies/kwaliteitsgidsgroningen-visies-ontwikkelingsperspectief-oldambt?regio=oldambt>

Erfgoedstrategie 2016

In 2016 was er voor gemeenten geen verplichting om een erfgoedbeleid te hebben. Toch koos de gemeente Oldambt er destijds voor om een eigen, op de gemeente toegesneden erfgoedbeleid te ontwikkelen, als aanvulling op het rijksbeleid, dat verder strekt dan het behoud van het archeologisch en rijksmonumentaal erfgoed. Het belangrijkste doel van de Erfgoedstrategie is het Oldambtster erfgoed op een samenhangende manier in beeld te brengen, beleefbaar te maken en proactief in te zetten bij het versterken van doelen op economisch, ruimtelijk en sociaal-cultureel gebied. De nadruk komt niet alleen op behoud te liggen maar vooral op gebruik en benutting van erfgoed als toegevoegde waarde, toegepast binnen meerdere beleidsterreinen.

De raad had de opdracht gegeven om de monumentaliteit van het Oldambtster gebied vindbaar en verklaarbaar te maken, gekoppeld aan het idee om het verleden in te zetten in het heden. In antwoord daarop heeft een ambtelijke klankbordgroep van beleidsmedewerkers van de gemeente samen met een ingehuurd adviesbureau – The Missing Link – de Erfgoedstrategie ontwikkeld, opgehangen aan twee verhaallijnen (Dollardland en Graanrepubliek), die het Oldambtster erfgoed op een samenhangende manier in beeld brengen. De drie doelen die in de Erfgoedstrategie genoemd worden, zijn:

- Identiteit: erfgoed zorgt voor een gevoel van identificatie en verbondenheid met de omgeving. De erfgoedstrategie legt de basis voor een duidelijk profiel van de gemeente Oldambt, waarmee bewoners en bezoekers zich kunnen identificeren.
- Integraal: de verschillende erfgoedwaarden in de gemeente vormen gezamenlijk een verhaal. Daarom benadert de gemeente het erfgoed niet langer sectoraal en objectgericht maar integraal. Om een gebiedsgerichte benadering toe te kunnen passen is het nodig dat alle erfgoeddisciplines de krachten bundelen (gebouwen, archeologie, landschap, geschiedenis, gebruiken) zodat het verhaal van het gebied in samenhang wordt verteld en getoond. Daarnaast dient de visie op erfgoed geïntegreerd te worden in beleidsvelden zoals economie, stedenbouw, cultuur, toerisme en recreatie.
- Zichtbaar en beleefbaar: erfgoed met het achterliggende verhaal moet zichtbaar en beleefbaar worden. Lijsten, kaarten en rapporten worden vertaald naar de praktijk. Op die manier kunnen bewoners, bedrijven, organisaties en overheden het erfgoed inzetten bij het streven naar ruimtelijke kwaliteit, sociale binding, een prettig vestigingsklimaat en een sterker toerisme.

Omgevingsvisie 2017

Vooruitlopend op de Omgevingswet heeft de gemeenteraad van Oldambt al in 2017 een Omgevingsvisie vastgesteld. In de Omgevingsvisie staan de doelen voor de inrichting, ontwikkeling, bescherming en beheer van de fysieke leefomgeving. In de Omgevingsvisie 2017 is aangegeven dat de gemeente het Oldambtster erfgoed wil behouden en zichtbaar wil maken. Het uitgangspunt is dat cultuurhistorie gebruikt kan worden bij verschillende vraagstukken en als middel kan worden ingezet op andere beleidsterreinen om doelen te realiseren. Het erfgoed kan in beeld gebracht worden door twee verhaallijnen: ‘Graanrepubliek’ en ‘Dollardrand’.⁵⁰

Verder wordt geconstateerd dat de gemeente in het gehele buitengebied te maken heeft en krijgt met vrijkomende agrarische gebouwen, waaronder boerderijen met cultuurhistorische waarde. Om de leefbaarheid van het platteland en de economie te versterken en cultureel erfgoed te behouden zijn nieuwe invullingen nodig. Daarbij moet rekening gehouden worden met bestaande agrarische bedrijven en nieuwe functies moeten passen bij het karakter van het gebied.⁵¹ De ‘kernkarakteristieken’ van het gebied moeten worden beschermd.

Ten aanzien van cultuurhistorie in woonwijken wordt opgemerkt dat er al veel verdwenen is en dat wat er is, behouden moet worden. Ook is het voornemen om meer beschermde dorpsgezichten aan te wijzen.⁵²

Samenvattend:

- Cultuurhistorisch erfgoed meer zichtbaar maken
- Verhaallijnen Graanrepubliek en Dollardrand
- Vrijkomende agrarische gebouwen: nieuwe functies nodig, maar passend bij gebied
- Meer beschermde dorpsgezichten aanwijzen

Startnotitie Omgevingsvisie (2023)

Op 12 juli 2023 heeft de gemeenteraad de Startnotitie Omgevingsvisie vastgesteld om te komen tot een nieuwe Omgevingsvisie in 2024. Naast de herziening van de Omgevingsvisie wil de gemeente masterplannen opstellen voor de dorpen Scheemda en Bad Nieuweschans.

In de Startnotitie Omgevingsvisie 2023 wordt ‘cultureel en natuurlijk erfgoed’ genoemd als een van de onderwerpen die in de Omgevingsvisie aan bod komen (p.17). Om erfgoed te behouden moet multifunctioneel gebruik en herbestemming van gebouwen mogelijk gemaakt worden.

‘Toekomst voor cultureel erfgoed’ is ook onderdeel van het Lokaal Programma Oldambt⁵³ (zie ook hierna) dat de gemeente heeft opgezet voor het Nationaal Programma Groningen. In dat lokale programma wordt een ‘wensbeeld’ voor de toekomst (2030) geschetst: de welvarende Graanrepubliek. Hierin is het Oldambt een Nationaal Landschap en op weg naar UNESCO Werelderfgoed. Ook in dit toekomstbeeld krijgt het behoud van erfgoed gestalte door passende hedendaagse bestemmingen. Gedacht wordt daarbij ook aan toeristische en recreatieve bestemmingen, zoals Bed & Breakfast. De gemeente wil herbestemming en hergebruik van leegstand erfgoed actief stimuleren. Eigenaren Oldambtster boerderijen met een erfgoedstatus moeten ruimte krijgen voor neveninkomsten via nieuwe passende functies.

Samenvattend:

- Herziening Omgevingsvisie
- Opstellen masterplannen Scheemda en Bad Nieuweschans
- Wensbeeld: Nationaal Landschap, UNESCO Werelderfgoed
- Behoud van erfgoed door herbestemming en multifunctioneel gebruik van gebouwen
- Rol van erfgoed in vrijetijdseconomie
- Leegstand van erfgoed tegengaan door herbestemming en hergebruik
- Ruimte voor passende nevenfuncties

⁵⁰ Omgevingsvisie 2017, p.10.

⁵¹ Omgevingsvisie 2017, p.13.

⁵² Omgevingsvisie 2017, p.26.

⁵³ Lokaal Programma NPG Oldambt, vastgesteld door de gemeenteraad op 29 maart 2021.

Omgevingsplan (2024)

Per 1 januari 2024 heeft de gemeente Oldambt één omgevingsplan voor de hele gemeente. Het omgevingsplan bevat de gemeentelijke regels voor de fysieke leefomgeving en vervangt de bestemmingsplannen uit de Wet ruimtelijke ordening. Ook is vroegere lokale regelgeving opgenomen in het omgevingsplan, zoals de APV, of de bouwverordening. Het Omgevingsplan van de gemeente Oldambt bevat bepalingen over activiteiten met betrekking tot bouwwerken, open erven en terreinen, zoals bouw- en sloopwerkzaamheden, aansluiting op gas, elektriciteit, water, bereikbaarheid en gebruik (o.a. geluid, geur, bodem, afvalwater), veiligheid en vergunningplichten. ‘Cultureel erfgoed’ en de verschillende erfgoedcategorieën (bijv. rijksmonumenten en karakteristieke panden) zijn telkens apart en expliciet vermeld. Het Omgevingsplan wordt de komende jaren stapsgewijs vernieuwd.⁵⁴

Erfgoedprogramma (2017-2021; 2020-2023; verlengd tot 2028)

In 2017 heeft de gemeente Oldambt, samen met de andere aardbevingsgemeenten en met de provincie Groningen, de Nationaal Coördinator Groningen en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) een gezamenlijk erfgoedbeleid voor het aardbevingsgebied opgesteld. [NB: in het document Erfgoedprogramma 2017-2021 staat de gemeente Oldambt niet vermeld als deelnemende gemeente].

In 2020 begon het Nationaal Programma Groningen (NPG) en is het Erfgoedprogramma geëvalueerd (*Voortgangsrapportage Erfgoedprogramma 2019-2022*), geactualiseerd en uitgebreid naar het *Erfgoedprogramma Actualisatie en verbreding vanwege NPG 2020-2023*. In juni 2023 stemde het Nationaal Programma Groningen in met een verlenging. De aanpak voor de restauratiebranche en vakmanschap en de subsidieregelingen voor karakteristieke panden en gemeentelijke monumenten werden daarmee verlengd tot eind 2025. Daarna heeft het kabinet besloten om verschillende ondersteunende maatregelen te verlengen tot eind 2028. Hiervoor is 73 miljoen euro extra beschikbaar gesteld, onder andere voor het Erfgoedloket en de verschillende subsidieregelingen.

Het Erfgoedprogramma heeft een gezamenlijke visie met twee hoofddoelen:

- Het behouden en doorontwikkelen van het Gronings erfgoed, landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit en daarmee de gebiedsidentiteit.
- Optimale balans tussen veiligheid, schadeherstel en behoud van Gronings erfgoed in zijn ruimtelijke context.

Foto: Fotograaf Otto Brinkkemper, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, nummer LAAT-rm19-008869

Alle vier ambities van het NPG komen terug in het Erfgoedprogramma:

- **Economie.** Het programma draagt bij aan het behouden en creëren van een aantrekkelijk economisch vestigingsklimaat. Daarnaast is het gebouwd erfgoed een belangrijke toeristische trekker. Ook wordt de werkgelegenheid substantieel gestimuleerd via de vele subsidies voor onderhoud en herbestemming.
- **Werken en leren.** Toekomstbestendig erfgoed heeft toekomstgericht onderwijs en een innovatieve markt nodig. Daarom zet het Erfgoedprogramma in op duurzame innovatie van vakmanschap in de bouw- en restauratiesector en het daaraan gekoppelde onderwijs. Ook wordt ingezet op de koppeling met werk-leertrajecten vanuit gemeenten.
- **Leefbaarheid.** De investeringen richten zich op het behoud en de doorontwikkeling van historische gebouwen, structuren en landschappen. Daarmee dragen ze bij aan het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het gebied, de fysieke en sociale leefomgeving en het gevoel van geluk en tevredenheid van de inwoners en bezoekers.
- **Natuur en klimaat.** Verduurzaming van erfgoed wordt integraal meegenomen in alle doelstellingen. Verduurzamingsvragen van eigenaren zullen met behulp van innovaties beantwoord kunnen worden. Erfgoed wordt beschouwd als onderdeel van de ruimtelijke kwaliteit en het landschap en ook het behoud van groen erfgoed is onderdeel van het programma. Het Erfgoedprogramma wil inzetten op het agrarisch erfgoed en zo bijdragen aan de transitie van de landbouwsector.

Concrete acties die in het Erfgoedprogramma vermeld zijn, waarbij expliciet een rol voor de gemeente is weggelegd, zijn hieronder aangegeven (groen gearceerd).

Activiteiten Erfgoedprogramma 2020-2023		
Ontwikkeling Toekomstbestendig Erfgoed in gebiedsaanpak	Trekker	Opmerkingen
Grote of clusters van erfgoedpanden toekomstbestendig maken.	Overheden in samenwerking met eigenaren	Ca. € 500.000 - €1.500.000 per project. Minimaal één project per gemeente. Cofinanciering min 50% via eigenaren, gemeenten, fondsen, etc.
Investeren in Groen Erfgoed, onder andere via het aanvullen van bestaande regelingen gebouwd erfgoed.	Provincie en OCW	
Kennisdeling archeologie en betrekken van archeologie bij planvorming.	Gemeenten, provincie, RCE	
Karakteristieke panden, begeleiding onderhoud toekomstbestendig		
Gerichte communicatie over karakteristieke panden; over kansen, verplichtingen, waarden, rechten, etc.	Gemeenten in samenwerking met onder andere NCG en RCE	
Verbreden van dienstverlening aan eigenaren van karakteristieke panden door het Erfgoedloket.	Provincie en NCG	
Subsidieregeling(en) inrichten voor het onderhoud van karakteristieke panden en gemeentelijke monumenten.	Provincie in samenwerking met andere overheden en eigenaren (VGME)	
Onderzoek naar de toepasbaarheid (en het eventueel aanpassen) van de kaders en mogelijkheden voor integrale kaders/handreiking.	Gemeenten in samenwerking met de werkgroep ruimtemakers en BZK	
Inrichten van aanvullende financiële arrangement(en) en/of flexibiliseren van kaders	OCW, LNV, provincie en gemeenten	
Innoveren in vakmanschap, innovatie en onderwijs		
Vertalen van de uitkomsten van het onderzoek in een plan van aanpak voor kennis, innovatie, vakmanschap.	OCW, Provincie, RCE, gemeenten in samenwerking met onder andere de RUG, Hanzehogeschool, MBO en Building	
Werkplaats en depot	OCW, Provincie, RCE, gemeenten in samenwerking met onder andere de RUG, Hanzehogeschool, MBO en Building	
Bundelen van gegevens in een Erfgoedpaspoort of -archief.	RCE, Provincie en VGME	
Kennisdatabase opzetten in combinatie met het Erfgoedpaspoort.	RCE, Provincie en VGME	

Lokaal Programma Oldambt voor Nationaal Programma Groningen (2020)

Het Nationaal Programma Groningen (NPG) is een samenwerkingsverband van de Rijksoverheid, de provincie Groningen en de Groninger gemeenten. Het programma heeft een looptijd van tien jaar, van 2020 tot 2030. Het NPG heeft als doel ervoor te zorgen dat Groningen een toekomstbestendig en leefbaar gebied blijft met behoud van de eigen identiteit waar het goed wonen, werken en recreëren is. Het programma is opgezet om de brede welvaart en het imago van de regio te versterken en verbeteren. Daarbij gaat het ook om zaken als gezondheid, opleidingsniveau, het gevoel van veiligheid, de toegankelijkheid van voorzieningen en de kwaliteit van de leefomgeving.

De gemeente Oldambt heeft € 33 miljoen gekregen vanuit het NPG en heeft door middel van een participatietraject waarbij ook inwoners, ondernemers en organisaties hun ideeën hebben aangedragen, een Lokaal programma Oldambt⁵⁵ opgesteld waarin staat hoe dat geld besteed zal worden. Het participatietraject bestond uit verschillende bijeenkomsten en een (online) enquête. Toen op basis daarvan de contouren voor het programma waren opgesteld, is aan de inwoners van de gemeente nogmaals gevraagd mee te denken. Daarop kwamen 800 reacties die zijn meegenomen in het definitieve programma. ‘Toekomst voor toerisme en erfgoed’ is een van de thema’s.⁵⁶

Binnen dit thema wil de gemeente het imago van Oldambt versterken, het Oldambtster erfgoed en cultuurlandschap behouden, beleefbaar maken en doorontwikkelen en het toeristisch klimaat verbeteren. De gemeente wil investeren in toeristisch-recreatieve voorzieningen en infrastructuur, vanuit de gedachte dat toerisme werkgelegenheid en inkomen oplevert, het gebied een beter imago geeft en de bevolking meer vertrouwen in de toekomst biedt.

Het thema ‘Toekomst voor toerisme en erfgoed’ bestaat uit vier deelthema’s waarin de gemeente wil investeren:

1. Het behouden, versterken en doorontwikkelen van erfgoed en cultuurlandschap;
2. Het toegankelijk, zichtbaar en beleefbaar maken van cultuurhistorie, erfgoed en toerisme;
3. Het versterken van de toeristische infrastructuur;
4. Investeren in regiomarketing.

De gemeente wil ook het groene erfgoed, het landschap en de ruimtelijke kwaliteit van karakteristieke erven versterken en doorontwikkelen. Vermeld is dat gewerkt wordt aan een programma rondom Oldambtster boerderijen (het Boerderijenprogramma, zie hierna) waarbij vanuit het NPG en in samenwerking met het Erfgoedprogramma (zie hiervoor) kan worden bijgedragen aan het behoud van dit erfgoed, maar ook aan de herbestemming ervan. Door toeristische herbestemming van Oldambtster boerderijen tot verblijfsaccommodaties te stimuleren, ontstaan nieuwe economische en toeristische kansen. In aansluiting bij het provinciale Erfgoedprogramma wil de gemeente koppelkansen zoeken in het herstel van monumentale panden en de aanpak van de Oldambtster boerderijen.

De gemeente wil een aantal erfgoedclusters inrichten als figuurlijke toegangspoorten met bezoekers- en beleefcentra waar bezoekers kennis kunnen maken met het gebied.

Daarnaast is het plan om fiets- wandel- en vaarroutes uit te breiden en toegankelijk te maken voor verschillende doelgroepen. Regiopromotie en regiomarketing moeten de regio beter vindbaar maken en met het stimuleren van een evenementen- en festivalbeleid wil de gemeente de toeristisch-recreatieve en culturele sector ondersteunen.

De beoogde meetbare resultaten voor 2030 zijn:

- Twintig Oldambtster boerderijen en hun erven worden opgewaardeerd (restauratie), zijn in basis (casco) op orde en hebben een nieuwe maatschappelijke of bedrijfsmatige invulling gekregen.
- Het aantal toeristische overnachtingen wordt verdubbeld naar 200.000 overnachtingen per jaar, de toeristische bestedingen groeien met 50 procent van 20 miljoen (rapport ZKA) naar 30 miljoen.
- De werkgelegenheid in de sectoren toerisme, recreatie, kunst en cultuur, erfgoed, agritoerisme en horeca wordt verdubbeld naar 1000 fte.
- Het recreatieve routenetwerk voor wandelen, fietsen en varen wordt uitgebreid met 20 kilometer en kwalitatief verbeterd voor een grotere gebruikersgroep.
- De regiomarketing ontwikkelt elke twee jaar een nieuwe toerisme- en publiekcampagne om het erfgoed-toerisme en erfgoedbewustzijn te bevorderen. Onderwijs en arbeidsmarkt worden gestimuleerd om samen te werken in opleidingen voor banen in de erfgoedrestauratiesector en de toeristische sector. Instroom van vakopleidingen wordt bevorderd en uitstroom en werkgelegenheidsgroei worden gemonitord. Het aantal afgeronde vakopleidingen neemt toe met 40 procent ten opzichte van 2020.

⁵⁵ Lokaal Programma Oldambt voor Nationaal Programma Groningen, Toekomst voor Oldambt; Samen voor een Wel-varende Graanrepubliek, 5 november 2020.

⁵⁶ In dit programma staan vier thema’s centraal: jeugd, dorpen & wijken, ondernemers en toerisme & erfgoed.

Tot slot wordt opgemerkt dat in het participatietraject geopperd is om het Oldambt aan te laten wijzen als Nationaal Landschap, Nationaal Park of UNESCO Werelderfgoed. De gemeente beschouwt dit als een interessant perspectief, dat een positieve stimulans kan geven aan de economie, het toerisme, de leefbaarheid en het imago van het gebied.

Het 'Koepelproject Graanrepubliek 2.0' is een van de grote projecten die de gemeente Oldambt met de NPG-middelen heeft ondersteund. Het Koepelproject Graanrepubliek 2.0 richt zich op het behoud van het erfgoed binnen de gemeente Oldambt op diverse niveaus: sociaal, cultureel, ecologisch en economisch. Dit project streeft naar een balans tussen verleden, heden en toekomst door restauratie en herbestemming van boerderijen en vernieuwing in de landbouw te stimuleren.⁵⁷

Boerderijenprogramma (2023)

De Oldambtster boerderijen zijn qua omvang de grootste boerderijen van ons land. De kosten voor instandhouding of restauratie zijn fors. Schaalvergroting en de eisen van een moderne bedrijfsvoering, leiden tot problemen: agrarische voertuigen passen niet meer door de baanderdeuren en kunnen door de monumentale gebinten niet meer manoeuvreren in de schuur. Steeds vaker vervalt de agrarische functie van boerderijen of schuren en komen deze leeg te staan.

In 2014 ontstond bij de gemeente Oldambt en Libau de behoefte aan een onderzoek naar de toekomst van historische Oldambtster boerderijen en met name naar de gedachten van de gebruikers van gebied daarover. In 2019 heeft Libau het rapport Toekomst Oldambtster boerderijen opgeleverd. Daarin werd aan de gemeente Oldambt het advies gegeven om een boerderijvisie te ontwikkelen.

Naar aanleiding van dit rapport hebben de gemeente Oldambt, de provincie Groningen en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed op 23 mei 2019 een intentieverklaring ondertekend waarin zij verklaren samen te werken aan het behoud en de doorontwikkeling van Oldambtster boerderijen, met en zonder beschermde status.

Naar aanleiding van het rapport van Libau en de daaropvolgende intentieverklaring hebben Libau en de gemeente het *Boerderijenprogramma* uitgebracht, dat op 13 december 2023 door de raad is vastgesteld. Het doel van dat programma is een aanpak te ontwikkelen voor het waarborgen van toekomstbestendige boerderijen. Het programma omvat verschillende maatregelen en initiatieven om de boerderijen te beschermen en te behouden, mede door participatie van belangenorganisaties en boerderij eigenaren. Het programma bestaat uit drie delen: een ambitie, visie en uitvoeringsagenda.

De ambitie van dit programma is een gemeente waarin de historische boerderijen door hun spreiding, staat en functie duurzaam bijdragen aan de leefbaarheid – de 'brede welvaart' – en de gebiedsidentiteit van het Oldambt. Op korte termijn moeten boerderijen toekomstbestendig gemaakt worden door middel van projecten die voortkomen uit het boerderijenprogramma. Op de lange termijn is het streven om het Oldambtster landschap, waar de boerderijen deel van uitmaken, te beschermen en onder de aandacht te brengen. Daarom wordt de mogelijkheid verkend van Oldambt als Nationaal Landschap in 2030 of als UNESCO Werelderfgoed in 2050 – aansluitend bij de ambities zoals vastgelegd in het lokale NPG programma en de Startnotitie van de Omgevingsvisie.

In het Boerderijenprogramma worden vier uitgangspunten genoemd om deze ambitie te realiseren:

- **Systeemaanpak:** aansluiten bij verschillende domeinen, opgaven, bestaande samenwerkingsverbanden en programma's.
- **Adaptief beleid:** het beleid moet niet rigide zijn, maar flexibel. Er moet ruimte zijn om snel te kunnen inspelen op veranderingen en het beleid te herijken, in dialoog met bewoners, boerderijpartners en andere organisaties.
- **Gebiedsgericht werken:** ontwikkelingen rond individuele boerderijen worden beschouwd in relatie tot de identiteit en leefbaarheid van het gebied. Samenwerking met eigenaren werkgroepen en belangengroepen zoals erfgoed, agrarische sector, toerisme, MKB, woningcorporaties en sociaal domein is hierbij essentieel.
- **Werken met boerderijen en hun eigenaren:** de individuele boerderij en de eigenaar staan centraal. Het Boerderijenprogramma biedt geen universele aanpak maar vraaggerichte ondersteuning en maatwerk, afgestemd op het object, de omgeving en de situatie van eigenaren of bewoners.

Enkele maatregelen zijn: de opzet van een Boerderijenloket binnen de gemeente voor deskundig advies aan eigenaren, evaluatie door de gemeente van de toegewezen erfgoedstatus en de ontwikkeling van een afwegingskader voor karakteristieke panden om sloop-nieuwbouwbeslissingen te nemen.

De uitvoeringsagenda is een belangrijk onderdeel van het boerderijenprogramma. Het is een hoofdstuk dat beschrijft welke acties en projecten er de komende 6 jaar worden ondernomen om de doelstellingen van het programma te realiseren. In de uitvoeringsagenda zijn maatregelen, prioriteiten, de benodigde middelen en de verantwoordelijke partijen vermeld. De uitvoeringsagenda wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld. De uitvoeringsagenda van het boerderijenprogramma bevat 6 punten.

- Implementatie Boerderijenloket
- Inventariseren en analyseren van beleid, o.a. afwegingskader karakteristieke panden, actualisering nulmeting en waardekaarten, ontwikkelen beleid toezicht en handhaving,
- Beleid actualiseren en harmoniseren
- Realiseren pilots en voorbeelden van toekomstig duurzame boerderijen (Koepelproject Graanrepubliek 2.0)
- Beschouwen van subsidies en financieringsmogelijkheden
- Overwegen of een nationaal landschap van Oldambtster boerderijen mogelijk is.

Programma Wonen Oldambt 2021-2026 (2021)

In het Programma Wonen Oldambt 2021-2026 is een aparte paragraaf gewijd aan cultuurhistorisch erfgoed en Oldambtster boerderijen. Geconstateerd wordt dat leegstand en verval van boerderijen toenemen, dat de grote boerderijen door o.a. mijnbouwschade, krimp en droogte verpauperd zijn geraakt en dat hoge kosten voor verwarming en onderhoud ertoe leiden dat regulier onderhoud wordt uitgesteld.

In het Programma Wonen Oldambt wordt een passende functiewijziging naar wonen – eventueel met een bedrijf aan huis – als mogelijke oplossing genoemd. De veronderstelling daarbij is dat het stimuleren en faciliteren van het bewonen van boerderijen door meerdere huishoudens bijdraagt aan een grotere financiële draagkracht ten aanzien van de instandhouding van de boerderij.

Een toevoeging aan het aantal woningen moet passen binnen de kaders van het Woonprogramma. Het herbestemmen van boerderijen naar wonen zal slechts in beperkte mate mogelijk zijn. Het is maatwerk, waarbij het de voorkeur heeft om herbestemming naar wonen in boerderijen, gelegen in of nabij dorpskernen, voorrang te geven. Een boerderij met een agrarische bestemming herbestemmen naar wonen is niet altijd mogelijk, omdat het de agrarische- of andere bedrijfsactiviteiten in de omgeving kan belemmeren. De gemeente heeft in het Programma Wonen Oldambt aangegeven dat zij gaat verkennen of er mogelijkheden zijn om herbestemming in die situaties toch mogelijk te maken. Ook is vermeld dat de gemeente en woningbouwvereniging Acantus afspraken zullen maken over de toekomst van monumentale en karakteristieke huurwoningen van Acantus binnen de gemeente (Lokale prestatieafspraken en activiteiten 2022-2025 gemeente Oldambt).

Omgevingsvisie Oldambt (ontwerp, 2025)

In de ontwerp Omgevingsvisie Oldambt zijn vijf ambities geformuleerd:

1. Iedereen doet mee
2. Leefbare dorpen en wijken
3. Ondernemerschap en innovatiekracht
4. De nieuwe Graanrepubliek
5. Klimaatbestendig en energiebewust

De doelstellingen voor erfgoed vallen onder ambitie 4 ‘De nieuwe Graanrepubliek’ en zijn:

- Behouden van de landschappelijke, historische en culturele verschillen die er zijn in de gemeente Oldambt;
- Ruimte geven aan plannen die het mogelijk maken om het Oldambt nog beter te beleven en te ervaren;
- De Dollardpolders als werelderfgoedwaardig gebied op de kaart zetten;
- Doorgaan met het Boerderijenprogramma.

Het behoud en de ontwikkeling van agrarisch erfgoed en aanverwant erfgoed staat centraal, zoals het ensemble rond de Graansilo en de tramremise in Oudezijl en voor de landbouwhistorie relevante gebouwen en plekken zoals strokartonfabrieken, silo's, molens en havens.

In de ontwerp Omgevingsvisie 2025 wordt een verbinding gemaakt met andere beleidsdocumenten: het Lokaal Programmaplan NPG, de Economische Agenda Nij Begun, de 'Baanbrekers vrijetijdseconomie en landbouw en voedsel' vanuit het Nationaal Programma Groningen, het Programma Transitie Landelijk Gebied Groningen en het Boerderijenprogramma Oldambt. De Omgevingsvisie sluit aan bij de doelen die in het NPG Lokaal Programma Oldambt zijn geformuleerd, met name binnen de programmalijn 'Toekomst voor toerisme en erfgoed'. Daarnaast is voor de ontwerp Omgevingsvisie dezelfde tijdshorizon gekozen als Nij Begun, namelijk 2055, omdat de financieringsstromen die via Nij Begun ook naar de gemeente Oldambt komen van groot belang zijn voor de uitvoering van de plannen.

Archeologiebeleid Oldambt 2025 (ontwerp)

In opdracht van de gemeente Oldambt heeft Libau het gemeentelijk archeologiebeleid geactualiseerd en aangevuld. Tot dan toe bestond het archeologiebeleid uit een beleidsadvieskaart en bijbehorende beleidsnota, opgesteld in 2010 en vastgesteld door de gemeenteraad in 2012. In 2015 heeft Libau de beleidsadvieskaart op verzoek van de gemeente al gedeeltelijk geactualiseerd en aangevuld. Die herziening is echter door de gemeente destijds op dat moment niet afgerond en vastgesteld.

De huidige actualisatie heeft tot doel ervoor te zorgen dat de archeologische inventarisatie (waarden- en verwachtingen) en het daaraan gekoppelde beleid weer up-to-date zijn en voldoen aan de nieuwste richtlijnen. Sinds het opstellen van de beleidsadvieskaart in 2010 zijn nieuwe en betere (digitale) bronnen beschikbaar gekomen, zoals bijvoorbeeld gedetailleerde satellietopnamen en een nauwkeuriger Actueel Hoogtebestand Nederland. Ook is het gemakkelijker geworden om historische kaarten te vertalen naar een hedendaagse projectie. Hierdoor konden de (verwachte) archeologische vindplaatsen nauwkeuriger op de kaart worden gezet. Ten opzichte van de eerdere beleidsadvieskaart zijn er ook nieuwe mogelijke vindplaatsen toegevoegd, zoals historische kernen/bebouwingszones, historische wegen, historische waterlopen en historische bruglocaties. Ook zijn de resultaten van archeologische onderzoeken die sinds de gedeeltelijke actualisatie in 2015 hadden plaatsgevonden, verwerkt in de kaart. Volgens de huidige praktijk zijn er twee kaarten gemaakt: een waarden- en verwachtingenkaart (met de archeologische inventarisatie) en een beleidskaart (met de beleidskeuzes ten aanzien van de verschillende beschermingscategorieën). Inmiddels is het archeologiebeleid vastgesteld door de gemeenteraad. Daarna zal de gemeente in het omgevingsplan regels moeten vastleggen om de geïnventariseerde (verwachtings)waarden te beschermen.

Overig

Naast de bovenbeschreven beleidsdocumenten speelt het thema 'materieel onroerend erfgoed' ook in andere beleidsdocumenten een rol, o.a. in het ambitiedocument Centrum Oldambt (vastgesteld door de gemeenteraad van Oldambt op 26 oktober 2022). Hierin is vermeld⁵⁸ dat de gemeente de erfgoedpanden in het Waterkwartier en omgeving, zoals de Schippersbeurs, de Phaff-fabriek en de Tramwerkplaats wil behouden door ontwikkeling en herbestemming.

Verder is er voor karakteristieke panden een afwegingskader in ontwikkeling. Hiermee wordt de afweging voor sloop-nieuwbouw verduidelijkt en uniform gemaakt. In het Boerderijenprogramma zijn ook aanbevelingen gedaan over de afweging tussen sloop en behoud van boerderijen met de status 'karakteristiek'. Deze aanbevelingen worden in het afwegingskader meegenomen. Andere gemeenten hebben al zo'n afwegingskader en daar wordt naar gekeken en van geleerd.

⁵⁸ Ambitiedocument Centrum Oldambt, 26 oktober 2022, p.26.

Bijlage 3 Instrumenten uitvoering erfgoedbeleid

Erfgoedloket

Het Erfgoedloket Groningen is een kosteloos, door de provincie gesubsidieerd informatie- en steunpunt voor eigenaren en bewoners van monumentale en karakteristieke panden in de provincie Groningen en voor gemeenten. Het Erfgoedloket beantwoordt vragen over onderhoud, restauratie, financiering, subsidies, duurzaamheid en erfgoed in relatie tot mijnbouwschade, schadeherstel en versterking. Gemeenten kunnen doorverwijzen naar het Erfgoedloket, maar ook zelf vragen stellen. Het Erfgoedloket wordt bemenst door Libau (zie hierna).

Boerderijenloket

Sinds 2024 bestaat het Boerderijenloket. De opzet van een Boerderijenloket was een van de actiepunten uit het Boerderijenprogramma (vastgesteld op 13 december 2023). Het Boerderijenloket is er voor alle eigenaren van een boerderij in de gemeente Oldambt. Zij kunnen hier vragen stellen over subsidies, herbestemming, versterking, schadeherstel, etc. en worden doorverwezen naar betrokken partijen, zowel binnen als buiten de gemeente. Als antwoorden en duidelijkheid langer op zich laten wachten, helpen de medewerkers van het loket door gesprekken te voeren met de betreffende organisaties.

Erfgoedverordening

De Erfgoedverordening 2024 van de gemeente Oldambt is vastgesteld door de gemeenteraad op 18 oktober 2023. De Erfgoedverordening bevat bepalingen over de registratie van erfgoed, de aanwijzing en bescherming van gemeentelijke monumenten, de instandhoudingsplicht, omgevingsvergunning, handhaving en toezicht. Ook is er een paragraaf 'vangnet archeologie' toegevoegd.

Met het samenvoegen van wetgeving in één Erfgoedwet in 2016 en het van kracht worden van de Omgevingswet op 1 januari 2024, is het gemeentelijk erfgoedbeleid veranderd. De verordening is vastgesteld in 2023, gebaseerd op de Erfgoedwet en de Monumentenwet 1988 maar anticipeerde op de invoering van de Omgevingswet, waarin deze twee wetten zijn geïntegreerd. In de Omgevingswet worden bijvoorbeeld de aanwijzing en bescherming van stads- of dorpsgezichten of archeologische waarden en verwachtingen niet meer geregeld via een verordening maar via het omgevingsplan. Ook bepalingen over taken en bevoegdheden van de gemeentelijke monumentencommissies en de bepalingen over de archeologische monumentenzorg in bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen vallen onder de Omgevingswet. De Erfgoedverordening is daarom vereenvoudigd.

In de Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed is aangegeven dat de gemeente Oldambt in 2023 niet beschikte over een uitvoerings- en handhavingsstrategie.⁵⁹ Echter, op 5 december 2023 hebben de burgemeester en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente besloten tot vaststelling van het *VTH Beleidsplan gemeente Oldambt 2023-2026*.⁶⁰ In dit plan is het beleid voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) vastgelegd op het gebied van de fysieke leefomgeving voor de periode 2023-2026. Het gaat daarbij om alle VTH taken die vallen onder de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), Omgevingswet, de Algemene plaatselijke verordening (APV) en bijzondere wetten.

⁵⁹ Artikel 13.5 Omgevingsbesluit: "De bestuursorganen die zijn belast met de uitvoerings- en handhavingstaak stellen een uitvoerings- en handhavingsstrategie vast in een of meer documenten waarin gemotiveerd wordt aangegeven welke doelen worden gesteld voor de uitvoering en handhaving en welke werkzaamheden met het oog op die doelen zullen worden verricht".

⁶⁰ <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR719591>.

Erfgoedsubsidies

Voor onderhoud, restauratie en herbestemming van Rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden of panden in een beschermd dorpsgezicht in de gemeente Oldambt zijn er verschillende subsidieregelingen en financieringsmogelijkheden. Er zijn subsidies van het Rijk (SIM-subsidie, Woonhuissubsidie, Herbestemmingssubsidie), de provincie (GRRG-subsidie, RORG-subsidie, SOK-subsidie), de Cultuurfondshypotheek van het Nationaal Restauratiefonds⁶¹, het Boerderijenfonds, het Waddenfonds en LEADER-subsidie. Elke subsidieregeling kent zijn eigen voorwaarden. De gemeente Oldambt heeft geen eigen subsidieregelingen die specifiek op erfgoed gericht zijn. Wel draagt de gemeente via het Nationaal Programma Groningen en andere samenwerkingsverbanden bij aan erfgoedprojecten. Tot slot draagt de Stichting Roemte, een project in de vorm van een revolverende fonds dat gefinancierd is met middelen vanuit het Nationaal Programma Groningen, ook bij aan herbestemming van erfgoed.

Commissie

De gemeente heeft de plicht een deskundige adviescommissie samen te stellen om adviezen te geven over omgevingsvergunningaanvragen voor bouwen aan of wijzigingen van een monument in relatie tot omgevingskwaliteit, monumentenzorg en welstand. In een gemeentelijke adviescommissie zitten onafhankelijke leden, specialisten op het gebied van architectuur, stedenbouw en landschap, restauratie, bouwhistorie en cultuurhistorie.

De gemeente Oldambt maakt gebruik van de *Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit* (AvO). Vanaf 2022 zijn de bestaande adviescommissies voor monumenten- en welstandscmissies omgevormd tot geïntegreerde gemeentelijke adviescommissies die werken volgens de Omgevingswet. In de provincie Groningen zijn de afzonderlijke Monumenten- en Welstandscmissie samengevoegd tot de AvO voor Groninger gemeenten. Het doel van deze adviescommissie is om gemeenten te adviseren op het gebied van omgevingskwaliteit, monumentenzorg en plannen en beleidsvraagstukken met betrekking tot monumentale waarden en welstand. Gemeenten kunnen ervoor kiezen om zich aan te sluiten bij de AvO, maar kunnen ook een eigen adviescommissie samenstellen.

Medewerkers van Libau hebben zitting in de AvO, waaronder specialisten op het gebied van architectuur (rayonarchitecten), stedenbouw en landschap, restauratie, bouwhistorie en cultuurhistorie. De adviezen van deze commissie zijn niet kosteloos, maar worden bekostigd via de leges die gemeenten heffen (Libau krijgt een promillage van de bouwsom).

Erfgoedmonitor

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft een online erfgoedmonitor en databank met informatie en cijfers (op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau) over archeologie, monumenten, landschap, collecties en musea en financiering: <https://erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl/home>

De provincie Groningen heeft een online erfgoedmonitor 'De Staat van Groningen': <https://destaatvangroningen.nl/erfgoedmonitor.html>. Hierin zijn ook gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden opgenomen. De monitor bevat informatie over aantallen, staat van onderhoud, leegstand en herbestemming. Beide monitors kunnen gebruikt worden om inzicht te krijgen in de stand van zaken wat betreft materieel gebouwd erfgoed. De medewerkers van de gemeente maken nu en dan gebruik van de erfgoedmonitor.⁶²

Provinciale steunpunten / Libau

De provincie Groningen ondersteunt de gemeenten bij de uitvoering van hun wettelijke taken op het gebied van erfgoed. Dit doet zij onder meer door het subsidiëren van verschillende 'steunfuncties' of 'steunpunten':

- Steunpunt Cultureel Erfgoed
- Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit, inclusief het Netwerk Ruimtemakers
- Erfgoedloket / Erfgoedadviesteam

Gemeenten kunnen kosteloos van deze steunfuncties gebruik maken zolang het algemene vragen betreft. De drie steunfuncties zijn belegd bij Libau. Libau is een stichting die tot doel heeft de landschappelijke en bouwkundige schoonheid in de provincies Groningen en Drenthe te bevorderen. Libau adviseert gemeenten en gemeenschappen (dorpsverenigingen, coöperaties en andere maatschappelijke organisaties) op het gebied van stedenbouw, landschap, welstand, cultuurhistorie, monumentenzorg en archeologie.

⁶¹ Dit is geen subsidie maar een laagrentende lening.

⁶² Gesprek met medewerkers erfgoed gemeente Oldambt, 28-08-2025.

Steunpunt Cultureel Erfgoed

In 1995 is op initiatief van de rijksoverheid het Steunpunt Monumentenzorg Groningen opgericht, in samenwerking met de provincie Groningen, de Groninger gemeenten en stichting Libau. Dit steunpunt heeft zich in de loop der jaren ontwikkeld van adviseur op het terrein van monumentenzorg naar een partner op het gebied van cultureel erfgoed, waarbij monumentenzorg, cultuurhistorie en archeologie zijn inbegrepen. Het Steunpunt Cultureel Erfgoed voert de volgende taken uit:

1. Het kosteloos vervullen van een (digitale) loketfunctie waarmee gemeenten ondersteund worden bij de uitvoering van hun wettelijke taken op het gebied van gebouwd erfgoed en archeologie (rijks- en gemeentelijke monumenten, karakteristieke en beeldbepalende panden, groene monumenten en archeologische monumenten) voortkomend uit de vigerende wet- en regelgeving.
2. Het stimuleren van gemeenten om beleid op te stellen op het gebied van Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap, duurzaamheid en herbestemming.
3. Het bevorderen van kennis en voorzien in de informatiebehoefte van gemeenten op het gebied van cultureel erfgoed voor o.a. gemeenten door het (gratis) beschikbaar stellen van publicaties en het organiseren van netwerk- en kennisbijeenkomsten, workshops, enz.
4. Participeren in landelijke en regionale overlegstructuren op het terrein van gebouwd erfgoed en archeologie.
5. Het vervullen van een vraagbaakfunctie in samenwerking met de Monumentenwacht: gratis informatie verstrekken aan eigenaren van gebouwd erfgoed.
6. Adviseren en begeleiden van gemeenten, eigenaren en initiatiefnemers met betrekking tot herbestemming.

Het Steunpunt Cultureel Erfgoed heeft een monumentensprekkuur heeft waarin bouwplannen kunnen worden besproken en thema's zoals leegstand, sloop, herbestemming, krimp en leefbaarheid of revitalisatie aan de orde gesteld worden. Ook staat het steunpunt de gemeenten bij in de ontwikkeling van hun erfgoedbeleid, waaronder het selecteren en beschrijven van gemeentelijke monumenten en/of karakteristieke en beeldbepalende panden. Het Steunpunt Cultureel Erfgoed is het coördinatie- en informatiepunt voor gemeenten bij aanvragen van omgevingsvergunningen voor monumenten en archeologie.⁶³

Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit en Netwerk Ruimtemakers

Het doel van het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit, dat ook door Libau verzorgd wordt, is om gemeenten kosteloos te ondersteunen op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, door de volgende activiteiten:

1. Algemene ondersteuning gemeenten bij beleidsontwikkeling en de uitvoering van beleid op het gebied van de ruimtelijke kwaliteit.
2. Het vervullen van een platformfunctie voor de (ambtelijke) gemeentelijke adviseurs in het ruimtelijk domein.
3. Het bevorderen van kennis van en draagvlak voor de ruimtelijke kwaliteit door workshops, publicaties en stageplekken.
4. Het ondersteunen van het netwerk Ruimtemakers in de vorm van het organiseren van netwerkbijeenkomsten.

Het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit helpt gemeenten bij beleidsontwikkeling en -uitvoering in de vorm van wekelijkse spreekuren waar gemeenten advies kunnen krijgen en door het bieden van een 'werkplaats'. Ook organiseert het bijeenkomsten waar gemeentemedewerkers van gedachten kunnen wisselen over vraagstukken op het gebied van ruimtelijke kwaliteit met medewerkers van andere gemeenten en waterschappen of met experts op dit terrein. Ook worden netwerkbijeenkomsten georganiseerd voor gemeentemedewerkers onder de noemer 'Netwerk Ruimtemakers'. Bij de Ruimtemakersbijeenkomsten is het netwerk te gast bij een gemeente. Deze gastgemeente draagt een onderwerp aan op het gebied van ruimtelijke kwaliteit waarover van gedachten gewisseld kan worden.

Om kennis te bevorderen, publiceert het steunpunt brochures over onderwerpen die verband houden met ruimtelijke kwaliteit, organiseert het uitwisselingsbijeenkomsten en faciliteert het stages en onderzoeken (met een presentatie en publicatie) naar thema's op het gebied van ruimtelijke kwaliteit.

Binnen het Steunpunt Ruimtelijke Kwaliteit is het Team Ruimtelijke Kwaliteit werkzaam. Libau heeft in 2011 een *Team Ruimtelijke Kwaliteit* opgericht met als doel: het ondersteunen van de gemeenten in hun regie- en opdrachtgeverrol in de ruimtelijke ordening en daaraan gerelateerde leefbaarheidsprocessen. Het team ondersteunt gemeenten van binnenuit, als een gedetacheerd 'eigen' ambtelijk apparaat. Libau wil daarmee bijdragen aan de vergroting van de bestuurskracht en de ambtelijke slagkracht van de gemeenten.

⁶³ Het geven van adviezen aan de gemeente ten aanzien van aanvragen van omgevingsvergunningen is geen taak van het Steunpunt Cultureel Erfgoed, maar van de Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit, zie hierna.

Huisadviseurschap

Los van de steunfuncties kunnen gemeenten voor advies op het gebied van stedenbouwkunde, landschap, ruimte en erfgoed adviseurs inhuren of hiervoor bij Libau een zogeheten huisadviseurschap afsluiten. Dat bestaat uit adviesuren die kunnen worden ingekocht tegen een gereduceerd tarief ten opzichte van het reguliere uurtarief van Libau. Hiervoor kan alle kennis binnen de Libau-organisatie worden aangesproken: landschap, stedenbouw, architectuur, cultuurhistorie en archeologie. Libau kan meewerken aan strategiebepaling, beleidsontwikkeling, planontwikkeling, regievoering en bestuursadvisering over erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap. De gemeente Oldambt heeft een huisadviseurschap bij Libau.

‘Vliegende keep’

In het verleden heeft Libau de ‘Vliegende Keep’ ingesteld om gemeenten te ondersteunen bij de uitvoering van hun erfgoedtaken. De gemeente Oldambt heeft hiervoor een contract met Libau afgesloten en adviesuren ingekocht. Het aanvankelijke doel was om gemeenten te stimuleren om actiever in contact te komen met eigenaren van rijksmonumenten. Gaandeweg is de ondersteuning aangepast aan de veranderende behoefte. De ‘vliegende keep’ behelst nu ook specifieke ondersteuning van de gemeente richting initiatiefnemers met bijvoorbeeld een gemeentelijk monument of karakteristiek pand. Ook de gemeente Oldambt maakte gebruik van de ‘vliegende keep’; in 2024 zijn gesprekken gevoerd om de ‘vliegende keep’ op te nemen in of om te vormen tot het huisadviseurschap zodat de ingekochte uren breed kunnen worden ingezet.

Kwaliteitsgids

De Kwaliteitsgids is een door de provincie gesubsidieerde website (www.kwaliteitsgidsgroningen.nl) die informatie geeft over landschap, erfgoed en ruimtelijke kwaliteit, als individueel thema maar ook in samenhang. De informatie is geclusterd rond zeven gebieden, waar Oldambt er een van is. Het doel van de Kwaliteitsgids is om iedereen die zich bezighoudt met erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap te inspireren, kennis te delen, handreikingen te bieden bij kleine en grotere ruimtelijke ontwikkelingen met tips voor proces en ontwerp en om een adviesrol te vervullen bij ruimtelijke ontwikkelingen met verschillende voorbeeldprojecten en visies. Voor Oldambt is ook een gebiedsbiografie opgesteld. Daarnaast zijn er ‘handreikingen ruimtelijke kwaliteit’ opgesteld waarin suggesties worden gedaan hoe de ‘kernkarakteristieken’ kunnen worden toegepast in ruimtelijke ontwikkelingen. De Kwaliteitsgids en de Gebiedsbiografie kunnen de gemeente helpen en inspireren bij het maken van beleidskeuzes of het nemen van beslissingen op het gebied van erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap.⁶⁴ In de praktijk maken de medewerkers van de gemeente Oldambt geen gebruik van dit instrument.⁶⁵

Erfgoedacademie

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en het Nationaal Restauratiefonds hebben de Erfgoedacademie opgericht. De Erfgoedacademie verzorgt cursussen voor o.a. gemeentemedewerkers, o.a. over vergunningverlening, gemeentelijk erfgoedbeleid, beoordeling van bouwkwaliteit, erfgoed en toerisme en erfgoed en financiering. De medewerkers van de gemeente Oldambt maken gebruik van dit instrument.⁶⁶

⁶⁴ Zie: <https://kwaliteitsgidsgroningen.nl/oldambt/landschap>
<https://kwaliteitsgidsgroningen.nl/oldambt/gebiedsbiografie>
<https://kwaliteitsgidsgroningen.nl/oldambt/ruimtelijke-kwaliteit>

⁶⁵ Gesprek met medewerkers erfgoed gemeente Oldambt, 28-08-2025.

⁶⁶ Gesprek met medewerkers erfgoed gemeente Oldambt, 28-08-2025.

Bijlage 4 Uitvoering wettelijke taken – vergelijkend overzicht

Onderstaande tabel is een vergelijkend overzicht voor de onderdelen ‘gemeentelijk beleid en voorschriften’, ‘organisatie en personeel’, ‘uitvoering’, ‘toezicht en handhaving’, ‘leegstand en brandveiligheid monumenten’, ‘religieus erfgoed’ en ‘archeologie’ van de antwoorden die de gemeenten Oldambt, Hoogeveen, Kerkrade en Westerkwartier hebben gegeven in de Monitor Inspectie Overheidsbeleid en Erfgoed 2023.

Foto: Fotograaf Otto Brinkemper, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, nummer LAAT-kr14-033078-E

Overzicht antwoorden gemeenten Oldambt, Hoogeveen, Kerkrade en Westerkwartier Monitor Inspectie Overheids-beleid en Erfgoed 2023

Bron: Monitor Inspectie Overheidsinformatie Erfgoed 2023	Oldambt	Hoogeveen	Kerkrade	Westerkwartier
Gemeentelijk beleid en voorschriften				
Heeft gemeente een omgevingsvisie opgesteld, volgens de Omgevingswet	nee	onbekend	onbekend	ja
Beschikt gemeente over een vastgesteld definitief omgevingsplan	nee	nee	onbekend	nee
Beschikt gemeente over een of meer gemeentelijke structuurvisie(s)	ja	ja	ja	ja
Beschikt gemeente over archeologieverordening of archeologieparagraaf in erfgoedverordening	ja	nee	nee	ja
Beschikt gemeente over vastgesteld Uitvoeringsprogramma Handhaving (art. 7.3 van Bor)	nee	onbekend	onbekend	ja
Heeft gemeente een cultuurhistorische waardenkaart	nee	ja	ja	ja
Heeft gemeente beleid ontwikkeld voor instandhoudings- en/of onderhoudsplicht	onbekend	nee	nee	nee
Heeft gemeente beleid vastgesteld voor archeologie?	ja	nee	ja	ja
Heeft gemeente beleid vastgesteld voor gebouwde en/of groene monumenten?	onbekend	onbekend	nee	ja
Heeft gemeente beleid vastgesteld voor het verduurzamen van gebouwde monumenten?	nee	nee	onbekend	nee
Organisatie en personeel				
Aantal personen met deskundigheid op het gebied van monumenten en/of beschermde gezichten	3	2	4	4
Aantal fte monumenten en/of beschermde stads- en dorpsgezichten	1	1	1	2
Aantal fte archeologie	onbekend	1	onbekend	1
Deskundigheid bij toezichthouders monumenten/beschermde gezichten: bouwhistorie	nee	nee	ja	ja
Deskundigheid bij toezichthouders monumenten/beschermde gezichten: bouwtechniek	ja	ja	ja	ja
Deskundigheid bij toezichthouders monumenten/beschermde gezichten: restauratietechniek	nee	ja	ja	ja
Deskundigheid bij toezichthouders monumenten/beschermde gezichten: architectuurhistorie	nee	ja	ja	nee
Deskundigheid voor uitvoering van vergunningverlenende taken en maken van beleid?	6 van 13	4 van 13	12 van 13	5 van 13
Voldoende personeel voor taakuitvoering op gebied van monumenten/beschermde gezichten?	nee	nee	ja	nee
Type commissie adviserend over restauratie/wijziging monumenten/beschermde gezichten?	gemeentelijke welstand en monumentencommissie (gecombineerd)	regionaal werkende gecombineerde commissie	gemeentelijke welstand- en monumentencommissie (gecombineerd)	provinciaal werkende gecombineerde commissie
Uitvoering				
Stelt gemeente geld beschikbaar voor instandhouding van erfgoed?	nee	nee	nee	ja
Aantal ontvangen aanvragen omgevingsvergunning voor wijzigen van rijksmonument in afgelopen 2 jaar	onbekend	onbekend	onbekend	24
Aantal ontvangen aanvragen uitgebreide omgevingsvergunning wijzigen rijksmonument	onbekend	1	onbekend	14
Hoe vaak beroep gedaan op provinciale steunpunt voor monumenten/beschermde gezichten?	> 6 keer per jaar	3-6 keer per jaar	< 3 keer per jaar	> 6 keer per jaar
Deed gemeente beroep op provinciale steunpunt voor bouwplanoverleg?	ja	ja	ja	ja
Deed gemeente beroep op provinciale steunpunt voor ruimtelijk planoverleg?	ja	nee	nee	nee
Deed gemeente beroep op provinciale steunpunt om kennis in te winnen?	ja	ja	nee	ja
Werkt de gemeente voor monumenten/beschermde gezichten samen met andere gemeente(n)?	ja, met meerdere gemeenten	ja, met 1 gemeente	nee	ja, met meerdere gemeenten
Brengt gemeente rol van erfgoed in bij vraagstukken omtrent transitie fysieke leefomgeving?	ja	onbekend	onbekend	ja
Toezicht en handhaving				
Houdt de gemeente toezicht op bouwen of slopen binnen beschermde gezichten?	ja	niet ingevuld	niet ingevuld	ja
Houdt de gemeente toezicht op de instandhoudingsplicht ?	ja	onbekend	ja	ja
Houdt de gemeente toezicht op het vernielen of beschadigen rijksmonumenten?	ja	ja	ja	ja
Houdt de gemeente toezicht op de correcte toepassing van vergunningvrij bouwen aan monumenten?	ja	nee	ja	ja
Houdt de gemeente toezicht op naleving van omgevingsvergunning bij restauraties/wijzigingen monumenten	ja	ja	ja	ja
Mate van optreden tegen de geconstateerde overtreding(en) afgelopen twee jaar?	minderheid v.d. gevallen aangeven belanghebbende; eigen toezicht	niet ingevuld	in alle gevallen	in alle gevallen
Op welke manier(-en) zijn deze overtredingen bij monumenten geconstateerd?		niet ingevuld	eigen toezicht	eigen toezicht
Gebruikt gemeente brochure 'Instandhoudingsplicht rijksmonumenten' van de RCE?	ja	ja	ja	ja
Gebruikt gemeente brochure 'Monument en overtreding' van de Inspectie?	ja	nee	nee	ja
Gebruikt gemeente monumententoezicht tool voor toezichthouders?	nee	nee	nee	ja
Hoe vaak in afgelopen 2 jaar restauraties of wijzigingen van monumenten in afwijking van omgevingsvergunning?	5	0	0	2
Hoe vaak in afgelopen 2 jaar onjuiste toepassing van vergunningsvrije wijzigingen van monumenten?	3	0	onbekend	0
Hoe vaak in afgelopen 2 jaar illegaal bouwen of slopen binnen beschermde gezichten?	1	n.v.t.	n.v.t.	1
Hoe vaak in afgelopen 2 jaar vernielen of beschadigen rijksmonumenten?	3	0	1	0
Hoe vaak in afgelopen 2 jaar niet voldoen aan de instandhoudingsplicht?	5	onbekend	0	0
Leegstand en brandveiligheid monumenten				
Is er sprake van leegstand van rijksmonumenten in de gemeente?	ja	onbekend	ja	onbekend
Hoeveel rijksmonumenten staan er (bij benadering) momenteel leeg in de gemeente?	5	onbekend	3	onbekend
Hoeveel rijksmonumenten in de gemeente zijn langdurig verwaarloosd?	10	onbekend	onbekend	onbekend
Is de gemeente actief met betrekking tot de brandveiligheid van monumenten?	nee	nee	ja	ja
Religieus erfgoed				
Is er een Kerkenvisie gereed?	niet ingevuld	nee	nee	ja
Religieus erfgoed opgenomen in Omgevingsvisie?	voornemen	ja	voornemen	nee
Religieus erfgoed is integraal onderdeel van het beleid op het gebied van cultuur en erfgoed	nee	ja	nee	nee
Religieus erfgoed wordt beperkt behandeld in ander gemeentelijk beleid	ja	nee	nee	nee
Religieus erfgoed is niet opgenomen in ander gemeentelijk beleid	nee	nee	ja	ja
Archeologie				
Heeft gemeente een archeologische waarden- en verwachtingskaart?	nee	ja	ja	ja
Is er voldoende personeel beschikbaar voor de taakuitvoering op het gebied van archeologie?	nee	nee	nee	onbekend
Zijn de archeologische rijksmonumenten opgenomen in de bestemmingsplannen/omgevingsplannen?	ja, bij al deze bestemmingsplannen	n.v.t.	ja, bij al deze bestemmingsplannen	ja, bij meerderheid van bestemmingsplannen
Is bij bestemmingsplannen rekening gehouden met in grond aanwezige monumenten (archeologie)?	ja, bij een minderheid van deze bestemmingsplannen	ja, bij een meerderheid van deze bestemmingsplannen	ja, bij al deze bestemmingsplannen	ja, bij al deze bestemmingsplannen
Hoe vaak deed gemeente afgelopen jaar voor archeologie beroep op provinciale steunpunt?	> 6 keer per jaar	< 3 keer per jaar	nooit	> 6 keer per jaar
Is er de afgelopen twee jaar in de gemeente bezuinigd op het gebied van archeologie?	onbekend	nee	nee	nee
Past gemeente Kwaliteitscriteria voor vergunningverlening, toezicht en handhaving archeologie toe?	ja	n.v.t.	ja	ja
Werkt de gemeente voor archeologie samen met (een) andere gemeente(n)?	nee	ja, met 1 gemeente	ja, met meerdere gemeenten	nee

Twee vakken zijn geel gearceerd omdat deze antwoorden niet correct zijn.

Bijlage 5 Baten en lasten ‘cultureel erfgoed’ gemeente Oldambt

		OLDAMBT cultureel erfgoed' bedragen x 1.000
2018	lasten begroot	640
2018	baten begroot	70
2018	saldo begroot	569
2018	lasten gerealiseerd	644
2018	baten gerealiseerd	129
2018	saldo gerealiseerd	515

2019	lasten begroot	476
2019	baten begroot	96
2019	saldo begroot	380
2019	lasten gerealiseerd	417
2019	baten gerealiseerd	55
2019	saldo gerealiseerd	362

2020	lasten begroot	382
2020	baten begroot	48
2020	saldo begroot	335
2020	lasten gerealiseerd	288
2020	baten gerealiseerd	17
2020	saldo gerealiseerd	271

2021	lasten begroot	566
2021	baten begroot	175
2021	saldo begroot	391
2021	lasten gerealiseerd	352
2021	baten gerealiseerd	65
2021	saldo gerealiseerd	287

2022	lasten begroot	523
2022	baten begroot	53
2022	saldo begroot	469
2022	lasten gerealiseerd	436
2022	baten gerealiseerd	13
2022	saldo gerealiseerd	422

2023	lasten begroot	491
2023	baten begroot	53
2023	saldo begroot	437
2023	lasten gerealiseerd	453
2023	baten gerealiseerd	63
2023	saldo gerealiseerd	389

Bijlage 6 Bronnen

Geïnterviewde organisaties

- Provincie Groningen: Monique Antonis , opgavemanager Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap en Rick Brinks, senior beleidsmedewerker gebouwd erfgoed / programmamanager Erfgoedprogramma
- Libau: Herman Waterbolk, programmaleider Erfgoed, coördinator Erfgoedloket Groningen en Steunpunt Cultureel Erfgoed Groningen en Natasja van der Mei, adviseur archeologie en cultuurhistorie
- Stichting Oude Groninger Kerken: Patty Wageman, directeur-bestuurder, Jur Bekooy, Christiaan Velvis
- Erfgoedvereniging Heemschut: Bernard Stikfort, voorzitter
- Stichting Landschap Oldambt: Harm Evert Waalkens, voorzitter
- Molenstichting Midden- en Oost-Groningen: Reint Huizenga, voorzitter
- Monumentenwacht Groningen: Corrie Boer, coördinator

Websites

<https://destaatvangroningen.nl/>

<https://erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl/>

<https://inspectie-oe.databank.nl/jive>

<https://financiengemeenten.nl/>

<https://www.cbs.nl/>

<https://kwaliteitsgidsgroningen.nl/>

Achtergrondliteratuur

Hylkema Erfgoed & Fenicks, *Onderzoek restauratieopgave niet-woonhuis-rijksmonumenten; tussentijdse rapportage*, maart 2024, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Nationale Omgevingsvisie – Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving*, september 2020

Lysias Advies, *Inventarisatie Erfgoed & Overheid; Inventarisatie knelpunten, kansen en oplossingen bij gemeenten en provincies voor uitvoering van erfgoedtaken in de fysieke leefomgeving*, 19 december 2024

Beleidsdocumenten

Gemeente Oldambt, Provincie Groningen en Libau, *Kwalitatief Ruimtelijk Ontwikkelingsperspectief Oldambt*, februari 2012

E. Flooren (gemeente Oldambt), T. Fonds en O. Reijers (The Missing Link), *Erfgoedstrategie*, 2016

Gemeente Oldambt, *Omgevingsvisie*, januari 2017

Gemeenten Midden Groningen, Het Hogeland, Groningen, Loppersum, Appingedam, Delfzijl, Oldambt, provincie Groningen, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Nationaal Coördinator Groningen, maatschappelijke erfgoedpartners, *Erfgoedprogramma. Actualisatie en verbreding vanwege het Nationaal Programma Groningen 2020-2023*, februari 2020

Gemeente Oldambt, *Lokaal Programma Oldambt voor Nationaal Programma Groningen, Toekomst voor Oldambt; Samen voor een Wel-varende Graanrepubliek*, 5 november 2020, vastgesteld door de gemeenteraad op 29 maart 2021.

Gemeente Oldambt, *Programma Wonen 2021-2026*, vastgesteld door de gemeenteraad op 29 juni 2021

Gemeente Oldambt, Lysias Advies, Broekhuis Rijs & De Gier Advisering, DAAD Architecten, *Ambitiedocument Centrum Oldambt*, vastgesteld door de gemeenteraad op 26 oktober 2022

Gemeente Oldambt, Plan van Aanpak 2023 Versterking Oldambt, 16 november 2022

Gemeente Oldambt en Bügel Hajema, *Startnotitie Omgevingsvisie Oldambt*, mei 2023, vastgesteld door de gemeenteraad op 12 juli 2023

Gemeente Oldambt, *Beleidsplan Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving Omgevingsrecht en veiligheid 2023-2026*, augustus 2023

Gemeente Oldambt, *Erfgoedverordening 2024*, vastgesteld door de gemeenteraad op 18 oktober 2023

Gemeente Oldambt en Libau, *Boerderijenprogramma 2023*, juli 2023, vastgesteld door de gemeenteraad op 13 december 2023

Gemeente Oldambt en Bügel Hajema, *Omgevingsvisie Oldambt*, ontwerp april 2025

